

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

Monitoring vybraných sociálně vyloučených lokalit v Plzni
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor: Bc. Eva Martínková

Vedoucí práce: Mgr. David Urban, PhD.

Datum odevzdání: 23. 5. 2011

Monitoring vybraných sociálně vyloučených lokalit v Plzni

V teoretické části této práce vymezují proces sociálního vyloučení a jeho složky – prostorovou, ekonomickou, kulturní, sociální, politickou a symbolickou. Z těchto vzájemně provázaných složek vyvstávají stěžejní oblasti, které jsou sociální exkluzí významně ovlivněny – bydlení, zaměstnání, respektive zdroje obživy, vzdělání či zdravotní stav. Další kapitoly přináší popis výchozího stavu plzeňských lokalit v roce 2006 a situace v uvedených oblastech se vztahem k vyloučeným obyvatelům.

Cílem předkládané práce je popsat vývoj sedmi plzeňských sociálně vyloučených lokalit včetně stavu v současné době. V realizovaném kvalitativním výzkumu byli osloveni především pracovníci a pracovnice samosprávy i nestátních neziskových organizací, kteří přichází do kontaktu s obyvateli sociálně vyloučených lokalit. Použita byla metoda analýzy dokumentů technikou obsahové analýzy dat a metoda dotazování technikou rozhovoru.

Situace sociálně vyloučených lokalit v Plzni se za posledních pět let značně proměnila – lokalita označovaná všemi informátory za nejproblematičtější zanikla na konci roku 2009, v jiné lokalitě došlo ke změně v důsledku prodeje nemovitostí, které ji tvořily. Udržování či naopak zánik popisovaných lokalit zásadním způsobem závisí na bytové politice města, protože město Plzeň je vlastníkem domů ve všech dosud přetrvávajících lokalitách.

V důsledku rostoucí zadluženosti populace a s přibývajícími problémy v oblasti bydlení či zaměstnání hrozí nebezpečí vzniku nových sociálně vyloučených lokalit. Přínos této práce spočívá ve zhodnocení vývoje situace sociálně vyloučených lokalit v Plzni, z něhož lze vycházet při realizaci přímých kroků vedoucích k začleňování jejich obyvatel i při tvorbě preventivních opatření.

Monitoring of Selected Socially Excluded Locations in the Town of Plzeň

The theoretical part of this thesis defines the process of social exclusion and its elements – spatial, economic, cultural, social, political and symbolic. These interconnected elements give rise to crucial areas that are substantially affected by social exclusions – living conditions, employment or ways of making a living, education and medical condition. The following chapters describe the initial situation in the Plzeň locations in 2006 and the situations in the mentioned areas in relation to excluded individuals.

The objective of the thesis presented is to describe the development in seven socially excluded locations in Plzeň including their current situation. A qualitative survey was carried out addressing particularly workers in self-administration and non-governmental non-profit organisations, who come in contact with individuals from socially excluded locations. A method of document analysis by means of content analysis of the data was used along with a questioning method via a dialogue.

The situation of socially excluded locations in Plzeň has significantly changed in the last five years, as the location labelled as the most problematic one by all informers perished at the end of 2009 and another location suffered changes as a result of the sale of the property. Maintaining or on the other hand cessation of the described localities considerably depend on the town's housing policy, since the town of Plzeň owns the houses in all remaining locations.

Owing to the increasing indebtedness of the population and growing problems in the housing or employment areas, there is a threat of an origination of new socially excluded locations. This thesis contributed to the evaluation of the development in the situation of socially excluded locations in Plzeň, which can give a base to implementing direct measures resulting in joining the inhabitants of these locations as well as in creating preventive measures.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Monitoring vybraných sociálně vyloučených lokalit v Plzni vypracovala samostatně a použila jen pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb., zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 23. 5. 2011

podpis studenta

Poděkování:

Ráda bych na tomto místě poděkovala Mgr. Davidovi Urbanovi, PhD., za odborné vedení, zajímavé náměty, trpělivost a čas, který mi věnoval. Děkuji také svým nejbližším za jejich všestrannou podporu a respekt a své kolegyni i pracovnímu kolektivu za velkou vstřícnost.

ÚVOD.....	8
1. SOUČASNÝ STAV ZKOUMANÉ PROBLEMATIKY	10
1.1 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ	10
1.1.1 <i>Prostorové hledisko vyloučení</i>	12
1.1.2 <i>Ekonomické hledisko vyloučení</i>	15
1.1.2.1 <i>Rizikové jevy a kriminalita</i>	18
1.1.3 <i>Kulturní, sociální a politické hledisko vyloučení</i>	19
1.1.3.1 <i>Zhoršený zdravotní stav obyvatel lokalit</i>	21
1.1.4 <i>Symbolické hledisko sociálního vyloučení</i>	22
1.2 ETNICKÝ ROZMĚR PROBLEMATIKY	23
1.3 SOCIÁLNĚ VYLOUČENÁ LOKALITA	26
2. SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ V PLZNI	29
2.1 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA MĚSTA PLZNĚ	29
2.2 SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ LOKALITY NA ÚZEMÍ MĚSTA PLZNĚ.....	32
2.2.1 <i>Popis lokalit v roce 2006</i>	33
2.3 PROSTOROVÉ VYLOUČENÍ A OBLAST BYDLENÍ	40
2.4 EKONOMICKÉ VYLOUČENÍ A OBLAST ZAMĚŠTNÁNÍ	42
2.4.1 <i>Rizikové a sociálně problémové jevy v lokalitách</i>	44
2.5 KULTURNÍ VYLOUČENÍ A OBLAST VZDĚLÁVÁNÍ	44
2.5.1 <i>Zdravotní stav obyvatel lokalit</i>	46
2.6 SYMBOLICKÉ HLEDISKO SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ.....	46
3. CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	50
3.1 VÝZKUMNÉ OBLASTI.....	50
4. METODIKA.....	51
4.1 OPERACIONALIZACE POJMŮ	51
4.2 CHARAKTERISTIKA VÝBĚROVÉHO SOUBORU	51
4.3 METODIKA SBĚRU DAT – POUŽITÉ TECHNIKY A METODY.....	53
4.4 METODIKA VYHODNOCOVÁNÍ DAT A JEJICH INTERPRETACE.....	54
5. VÝSLEDKY	55

5.1 VYMEZENÍ SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALIT	55
5.2 POPIS LOKALIT V ROCE 2011	55
5.3 VZNIK NOVÝCH SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALIT	63
5.3.1 <i>Další sociálně vyloučené lokality</i>	65
5.4 OBLAST BYDLENÍ	66
5.5 OBLAST ZAMĚSTNÁNÍ	71
5.6 OBLAST VZDĚLÁNÍ	74
5.7 SYMBOLICKÁ EXKLUZE	77
5.8 RIZIKOVÉ A SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY V LOKALITÁCH	78
6. DISKUZE	80
6.1 DISKUZE METODIKY VÝBĚRU RESPONDENTŮ	80
6.2 DISKUZE HLAVNÍCH VÝSTUPŮ PRÁCE	81
6.2.1 <i>Vývoj vybraných sociálně vyloučených lokalit</i>	81
6.2.2 <i>Vývoj v oblasti bydlení</i>	83
6.2.3 <i>Vývoj v oblasti zaměstnání</i>	84
6.2.4 <i>Vývoj v oblasti vzdělání</i>	86
7. ZÁVĚR	88
8. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	91
9. KLÍČOVÁ SLOVA	100
10. PŘÍLOHY	101

Úvod

Téma diplomové práce jsem si zvolila z důvodu zájmu o problematiku sociálního vyloučení a o principy sociální práce s lidmi, kteří v podmínkách sociální exkluze žijí. Spektrum příčin, kvůli kterým se lidé do této situace dostávají se mi jeví jako poměrně široké, avšak strategie, ke kterým se lidé žijící v sociálně vyloučených lokalitách uchylují, vykazují více či méně podobné znaky. Aby bylo možné účinně pomoci lidem ke změně jejich nepříznivé situace, je třeba vědět, jakým způsobem ke vzniku sociálního vyloučení dochází a jaké jsou jeho projevy.

Místa, označovaná jako sociálně vyloučené lokality, byla celorepublikově mapována začátkem roku 2006 společností GAC, s.r.o., a obecně prospěšnou společností Nová škola. Sociální exkluzí přímo v Plzni se pak zabýval Michal Růžička ve výzkumné zprávě z roku 2006. Ráda bych při tvorbě této diplomové práce z dat obou zmíněných projektů vycházela, navázala na ně a předložila problematiku sociálního vyloučení ve vybraných lokalitách z další perspektivy.

Cílem této práce je popsat vývoj sociálně vyloučených lokalit na území města Plzně od roku 2006 do současnosti, zaměřit se na změny, k jakým v posledních letech došlo a zmínit současný stav jednotlivých lokalit. V první podkapitole teoretické části práce se zabývám jevem sociálního vyloučení obecně a blíže rozepisuji jeho jednotlivé složky – prostorovou, ekonomickou, kulturní, sociální, politickou a symbolickou. Jednotlivým hlediskům se podrobně věnuji z důvodu, abych situaci sociálního vyloučení komplexně rozebrala a mohla tytéž složky a jejich vliv na obyvatele zkoumat v případě plzeňských sociálně vyloučených lokalit. V druhé podkapitole se zaměřuji na etnický rozměr zkoumané problematiky, protože bych ráda upozornila na fakt, že sociální vyloučení (nejen v Plzni) není problémem etnickým, ale sociálním a společenským a s ohledem na tuto skutečnost by k němu mělo být přistupováno. V třetí podkapitole obecně popisují, co je sociálně vyloučená lokalita, čímž si vytvářím rámec pro konkrétní popis sociálně vyloučených lokalit v Plzni v následující kapitole. Situace v těchto lokalitách bude, jak jsem již předeslala, teoreticky popsána z jednotlivých hledisek sociální exkluze.

Jako výzkumné metody jsou v této práci použity rozhovory s experty z řad pracovníků státních i nestátních subjektů a obsahová analýza dat. Rozhovory byly provedeny s předem vytipovanými pracovníky, u kterých existoval předpoklad, že přichází s obyvateli sociálně vyloučených lokalit v Plzni dlouhodobě do kontaktu a budou tak schopni „zvenčí“ pozorovat vývoj situace v lokalitách. Dále jsem využila informace z rozhovorů s obyvateli popisovaných sociálně vyloučených lokalit.

Výsledky výzkumu dávají nahlédnout do vývoje situace v sociálně vyloučených lokalitách a jsou využitelné při vytváření postupů k řešení sociální exkluze v Plzni.

1. Současný stav zkoumané problematiky

V této kapitole se věnuji obecnému popisu jevu sociálního vyloučení, přičemž zmiňuji jeho příčiny a vymezuji skupiny, které jsou tímto jevem obzvlášť ohroženy. Podrobně zde popisuji jednotlivé složky sociální exkluze, protože na základě studia odborné literatury a výzkumů provedených v jiných sociálně vyloučených lokalitách se domnívám, že informace uvedené u každého hlediska sociálního vyloučení jsou veskrze společné sociálně vyloučeným lokalitám v České republice a liší se „jen“ mírou a intenzitou svého působení na obyvatele lokalit. Zvláštní důraz v této kapitole kladu na roli etnicity v problematice sociálního vyloučení, protože se v této souvislosti setkávám s tím, že dochází k zaměňování a směšování různých skutečností a v důsledku toho k nepřesnému užívání pojmů, které tyto skutečnosti označují. Závěrem této kapitoly vymezím pojem sociálně vyloučená lokalita.

1.1 Sociální vyloučení

Poprvé se termín **sociální vyloučení** objevil v sedmdesátých letech ve francouzské literatuře. Za autora je považován Lenoir, který jej použil ve své knize v roce 1974.¹ Když začal být tento termín používán v evropském kontextu, vztahoval se zejména k cílům Evropské unie: dosáhnout kromě hospodářské soudržnosti také soudržnosti sociální – ta se však skutečně dostala do popředí až během jednání kolem Maastrichtské smlouvy (1992).²

Sociální vyloučení neboli exkluze je proces, při němž je jedinci (event. rodině, domácnosti, společenství nebo i subpopulaci) velmi znesnadňován či zamezován přístup ke zdrojům, jejichž využití umožňuje zapojit se do sociálních, ekonomických, politických a dalších aktivit majoritní společnosti.³ Akcentujeme-li sociální oblast, zahrnuje sociální vyloučení fakt, že jsou dané osoby vyloučeny z určitých sociálních

¹ Srov. NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 222 s. ISBN 80-7178-741-8.

² Srov. PERCY-SMITH, Janie. Introduction: The contours of social exclusion. In *Policy response to social exclusion*. 1st edition. Buckingham: Open University Press, 2000. ISBN 0-335-20473-2. s. 1 – 21.

³ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. Vybrané pojmy* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2010-12-12]. Dostupné z: <<http://www.esfcr.cz/mapa/pojmy.html>>.

vztahů a z přístupu k sociálním institucím, které může využívat většina populace,⁴ a dostávají se tak na okraj společnosti. Autoři zabývající se ve svých pracích sociálním vyloučením hovoří o několika jeho dimenzích: kromě již zmíněné sociální také o prostorové, ekonomické, symbolické a politické.⁵ Rozlišení mezi těmito dimenzemi je čistě analytické, neboť jsou vzájemně propojené – některá dimenze však může převažovat a ty ostatní z ní pak mohou vyplývat.⁶

Použití termínu „sociální exkluze“ jednoznačně poukazuje na význam odcizení či nerovnoprávnosti některých lidí ve společnosti, proto je potřeba plně pochopit příčiny a důsledky tohoto jevu.⁷ Podstatou propadu na sociální dno je nahromadění důvodů vedoucích k životní krizi – obvykle se jedná o komplex problémů, z nichž by leckterý i jednotlivě ohrožoval běžné fungování člověka ve společnosti. S postupným propadem na sociální dno však přestává být jasné, který problém je původním důvodem propadu a který je jeho následkem.⁸

Vnější příčiny sociálního vyloučení jsou mimo dosah a kontrolu vyloučených osob, tyto osoby je mohou jen obtížně (pokud vůbec) ovlivnit svým jednáním, protože se jedná o příčiny strukturální.⁹ Obecně lze mezi vnější příčiny například zařadit selhání demokratického systému (zajišťujícího občanskou integraci), pracovního trhu (umožňujícího ekonomickou integraci), sociálního státu (posiluje sociální integraci) a rodiny či komunity (přispívající k interpersonální integraci).¹⁰ V konkrétních případech jsou strukturálními příčinami sociálního vyloučení především charakter trhu práce, bytová a sociální politika, praxe samospráv ve vztahu k sociální oblasti či rasismus a diskriminace.¹¹

⁴ Srov. MORAVEC, Štěpán. Nástin problému sociálního vyloučení romských populací. In „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. s. 11 – 69.

⁵ Srov. Gabal analysis & consulting (2006); KAJANOVÁ, Alena (2009); HENIG, David, RŮŽIČKA, Michal, TOUŠEK, Ladislav (2006).

⁶ Srov. TOUŠEK, Ladislav. Kultura chudoby, underclass a sociální vyloučení. In „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. s. 288 – 321.

⁷ Srov. PALMER, Guy. *Relative poverty, absolute poverty and social exclusion* [online]. 4. 2. 2010 [cit. 2011-01-28]. Dostupné z: <<http://www.poverty.org.uk/summary/social%20exclusion.shtml>>.

⁸ Srov. Člověk v tísni. *Sociální vyloučení* [online]. [cit. 2010-12-21]. Dostupné z: <<http://clovekvtsni.cz/index2.php?id=119>>.

⁹ Srov. TOUŠEK, Ladislav. Co je to sociální vyloučení? In *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. Člověk v tísni, o.p.s., 2007. ISBN 978-80-86961-27-9. s. 6 – 16.

¹⁰ Srov. MAREŠ, Petr. Prostorové aspekty sociální exkluze. In *Sociální exkluze na lokální úrovni*. HORÁKOVÁ, Markéta, MAREŠ, Petr, RÁKOCZYOVÁ, Miroslava. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2008. ISBN 978-80-7416-014-1. s. 9 – 39.

¹¹ Srov. TOUŠEK, Ladislav. Co je to sociální vyloučení? In *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. Člověk v tísni, o.p.s., 2007. ISBN 978-80-86961-27-9. s. 6 – 16.

Vnitřní příčiny sociálního vyloučení oproti vnějším souvisí s jednáním konkrétních lidí, jichž se sociální vyloučení týká – jedná se o příčiny individuální. Přesto jsou tyto jevy většinou konsekvencí vnějších příčin. Patří sem například ztráta pracovních návyků, dlouhodobá neschopnost hospodařit s penězi, orientace na okamžité uspokojení potřeb (v důsledku dlouhodobé frustrace) či apatie spojená s nízkou motivací k řešení problémů.¹²

Uvedené příčiny nám mohou napovědět, že některé skupiny obyvatel jsou sociálním vyloučením více ohroženy – jedná se například osoby nedostatečně vzdělané, dlouhodobě nezaměstnané, osoby s postižením, trpící nějakým druhem závislosti, lidé v obtížné životní situaci, příslušníci různě definovaných menšin aj. V případě, že se uvedené faktory kumulují, riziko sociálního vyloučení se ještě zvyšuje.¹³

Sociální vyloučení je zatěžujícím jevem jak pro skupinu, která je vyloučena, tak i pro společnost, ve které k tomuto jevu dochází. Existence tohoto problému je pro ni jednak důkazem její neúčinné solidarity, jednak potenciálním ohrožením výbušnou situací, která hrozí vždy, když jsou určité skupiny obyvatel vystaveny mimořádně špatným životním poměrům.¹⁴

1.1.1 Prostorové hledisko vyloučení

Prostorové vyloučení je jedním ze základních a nejzřetelnějších projevů sociálního vyloučení.¹⁵ Sociálně vyloučení jedinci a skupiny často žijí v uzavřených či izolovaných lokalitách – tyto lokality bývají prostorově oddělené, s nedostatečnou občanskou vybaveností.¹⁶ Ke koncentraci sociálně vyloučených domácností obecně dochází v určitém segmentu zpravidla levného, kvalitativně nižšího či jinak neatraktivního

¹² Srov. TOUŠEK, Ladislav. Co je to sociální vyloučení? In *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. Člověk v tísni, o.p.s., 2007. ISBN 978-80-86961-27-9. s. 6 – 16.

¹³ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. Vybrané pojmy* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2010-12-12]. Dostupné z: <<http://www.esfcr.cz/mapa/pojmy.html>>.

¹⁴ Srov. NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 222 s. ISBN 80-7178-741-8.

¹⁵ Srov. TOUŠEK, Ladislav. *Přehledové studie 07/11. Sociální vyloučení a prostorová segregace* [online]. 17. 2. 2008 [cit. 2011-03-30]. Dostupné z: <<http://www.antropologie.org/publikace/44-prehledove-studie/143-socialni-vyloueni-a-prostorova-segregace>>.

¹⁶ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. Vybrané pojmy* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2010-12-12]. Dostupné z: <<http://www.esfcr.cz/mapa/pojmy.html>>.

bydlení.¹⁷ V 90. letech 20. století narůstal v českých městech tlak na odchod nejchudších obyvatel z bytů v centrech měst na periferii. Díky přechodu na tržní ekonomiku narůstala hodnota bytů v centru. Domácnosti s dlouhodobým příjmem na hranici životního minima tak postupně odcházely ze standardního bydlení do jeho substandardních forem.¹⁸

V analýze sociálně vyloučených romských lokalit je konstatováno, že 90 % zkoumaných lokalit buď vzniklo, nebo bylo prostřednictvím migrace výrazně posíleno – ať spontánně či řízeně – po roce 1995, což poukazuje na dynamiku procesu sociálního vyloučení, včetně vyloučení prostorového. Nemovitosti tvořící sociálně vyloučené lokality vlastní ve více než polovině případů obec. „*Forma vlastnictví nemovitostí tvořících lokalitu je do velké míry určující pro situaci v ní a především možnosti, jak problémy jejích obyvatel řešit.*“¹⁹

V lokalitách ohrožených sociálním vyloučením, resp. v lokalitách již sociálně vyloučených je nezřídka nabídnuto bydlení (a to jak volným trhem, tak obcemi) domácnostem diskriminovaným na trhu s byty – hovoříme zde o domácnostech, které mají dostatek kompetencí k bezproblémovému využívání nájemního bydlení, diskriminaci však mohou čelit i přes to, že jejich členové jsou zaměstnaní a díky veřejné pomoci by pro tyto domácnosti bylo přiměřené nájemní bydlení finančně dostupné. Mezi tyto domácnosti patří v ČR kromě velké části domácností romské menšiny a imigrantů obecněji také mladé rodiny s dětmi, neúplné rodiny či rodiny s více dětmi, neboť tyto skupiny jsou pronajímateli brány jako „rizikové“.²⁰ Tímto je poukazováno na fakt, že soustředování vyloučených osob do určitých míst se děje jak neintencionálně ekonomickými a sociálními procesy, tak i zcela záměrně. Při řešení situace lokalit se tento fenomén stává předmětem strategie státní správy i samospráv obcí a měst.

¹⁷ Srov. LUX, Martin, MIKESZOVÁ, Martina, SUNEGA, Petr a kol. *Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením – mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR*. 2. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2010. 64 s. ISBN 978-80-7330-176-7.

¹⁸ Srov. MORAVEC, Štěpán. Nástin problému sociálního vyloučení romských populací. In „*Romové*“ v osídlech sociálního vyloučení. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. s. 11 – 69.

¹⁹ Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-02-13]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>. s. 16 – 17.

²⁰ Srov. LUX, Martin, MIKESZOVÁ, Martina, SUNEGA, Petr a kol. *Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením – mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR*. 2. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2010. 64 s. ISBN 978-80-7330-176-7.

Ty často uvažují o problému prostorové koncentrace vyloučených osob v moralizujícím diskurzu a řešení proto vidí v lepším případě v resocializaci těchto osob, v horším případě v jejich vymístění na periferii s jasným vymezením fyzické či symbolické hranice odlišující toto území od zbytku obce či města. S určitou frekvencí se objevuje i snaha o vymístění mimo území obce či města – v takovém případě jde o snahu zbavit se problému jednoduše jeho přesunutím na jiné místo.²¹

Tato praxe, kdy jsou občané s nejnižšími příjmy bez ohledu na individuální aspekty jejich situace stěhovány do relativně izolovaných lokalit a obce vznik takových lokalit nepřímo podporují nevhodnou bytovou politikou pro nízkopříjmové domácnosti, vede ke vzniku velmi vážného sociálního problému v ČR. Tyto enklávy jsou často pojímány jako místo k bydlení pro „neplatiče“ a/nebo „nepřizpůsobivé“ občany – avšak právě fakt, že se lidé ocitli v takovém prostředí, z nich často nepřizpůsobivé a neplatiče dělá.²²

Prostorová dimenze vyloučení související s nízkou úrovní bydlení znevýhodňuje obyvatele v mnoha ohledech – například související nevyhovující hygienické podmínky, vyšší náklady na bydlení, nižší či žádné pracovní příležitosti v okolí bydliště (prohlubování ekonomického vyloučení), nižší úroveň kvality škol v lokalitě nebo její blízkosti atd. Aspekty prostorového vyloučení jsou provázané s ostatními dimenzemi sociálního vyloučení – prostorové vyloučení může dále vést ke ztíženému přístupu ke službám nebo vyloučení z něj, k úpadku sociální organizace, vyššímu výskytu sociálně deviantního chování a jeho tolerance z důvodu absence sociální kontroly (sociální dimenze); obyvatelé lokality mohou být také znevýhodňováni či stigmatizováni na základě adresy bydliště (symbolická dimenze).²³

„Obyvatelé lokalit mají obecně velmi malé šance odstěhovat se mimo lokalitu“²⁴ – hraje zde roli např. právě „špatná adresa“, pokud se navíc jedná o Romy, lze hovořit o dvojí stigmatizaci. K pronájmu bytu za tržní nájemné obyvatelé lokalit mnohdy nemají

²¹ Srov. MAREŠ, Petr. Prostorové aspekty sociální exkluze. In *Sociální exkluze na lokální úrovni*. HORÁKOVÁ, Markéta, MAREŠ, Petr, RÁKOCZYOVÁ, Miroslava. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2008. ISBN 978-80-7416-014-1. s. 9 – 39.

²² Srov. MORAVEC, Štěpán. Nástín problému sociálního vyloučení romských populací. In *„Romové“ v osidlech sociálního vyloučení*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. s. 11 – 69.

²³ Srov. HENIG, David, RŮŽIČKA, Michal, TOUŠEK, Ladislav. Zpráva z výzkumného projektu Sociálně vyloučené lokality v Plzni. 2006. Zadávatel Člověk v tísni – společnost při ČT, o. p. s.

²⁴ Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-03-13]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>. s. 31.

dostatek finančních prostředků, co se týče šance na získání jiného obecního bytu, také nebývá velká, protože obce mívají těchto bytů v důsledku privatizace nedostatek.²⁵

1.1.2 Ekonomické hledisko vyloučení

Chudoba a nízký příjem je dalším z nejvýznamnějších elementů procesu sociálního vyloučení.²⁶ Někteří lidé používají slovo chudoba pouze jako synonymum pro nízké příjmy, avšak toto znevýhodnění pokrývá širší škálu faktorů, a ty mohou být vyjádřeny a zahrnuty právě v termínu sociální vyloučení.²⁷ Již výzkumy realizované před deseti lety naznačily, že je potřeba věnovat značnou péči tvorbě a výkladu ukazatelů rozmanité deprivace (nejen příjmové chudobě – pozn. autorky práce) a ty následně kombinovat s nízkými příjmy, aby bylo možné dospět k ukazatelům sociálního vyloučení.²⁸ Pojem chudoba vzhledem ke své mnohohrstevnatosti nemá obecně přijímanou definici, ale například Rada Evropy považuje za chudé ty osoby, které mají k dispozici výrazně omezené množství materiálních, kulturních a sociálních prostředků a jsou v důsledku toho vyloučeni z aktivit, typických pro většinu obyvatel daného státu disponujících alespoň minimálními prostředky (jejich společensky uznaná výše se v průběhu času mění).²⁹ Z uvedeného popisu můžeme vidět, že vymezení chudoby se v tomto případě příliš neliší od vymezení sociálního vyloučení.

Ekonomická dimenze sociálního vyloučení souvisí zejména se ztíženým přístupem k legální výdělečné činnosti, odkázaností na systém sociálních dávek a s tím spojenou relativní chudobou³⁰ (jakožto stavem, kdy člověk není schopen zabezpečit své životní

²⁵ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-03-13]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.

²⁶ Srov. NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 222 s. ISBN 80-7178-741-8.

²⁷ Srov. PALMER, Guy. *Relative poverty, absolute poverty and social exclusion* [online]. 4. 2. 2010 [cit. 2011-01-28]. Dostupné z: <<http://www.poverty.org.uk/summary/social%20exclusion.shtml>>.

²⁸ Srov. TILL, Matthias, GIORGI, Liana. *Causes of Poverty and Social Exclusion. EUROHOME IMPACT – Deliverable 2* [online]. 12. 9. 2002 [cit. 2011-01-28]. Dostupné z: <<http://www.iccr-international.org/impact/docs/deliverable2.pdf>>.

²⁹ Srov. BARTÁK, Miroslav. Sociální soudržnost, solidarita, sociální vyloučení – od teoretických konceptů k veřejné politice. In *Spravedlnost a solidarita v oblasti sociálně zdravotnických služeb*. ČABANOVÁ, Bohumila, HÁVA, Petr a kol. Praha: Výzkumný ústav bezpečnosti práce, 2008. 1. vyd. ISBN 978-80-86973-13-5. s. 41 – 61.

³⁰ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. Vybrané pojmy* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2010-12-12]. Dostupné z: <<http://www.esfcr.cz/mapa/pojmy.html>>.

potřeby v takové míře, která je v dané společnosti obvyklá).³¹ Charakteristická pro tuto situaci je také existence uzavřeného ekonomického systému, který se vyznačuje častým zastavováním majetku a půjčováním peněz na vysoký úrok (tzv. rychlé půjčky, lichva).³² Lidé žijící v relativní chudobě, zvláště jsou-li již zadlužení, využívají strategie získání finančních prostředků, které jsou pouze krátkodobě přínosné – z dlouhodobého hlediska však mají negativní dopad. Jedná se například o využívání platebních karet s možností kontokorentu, nakupování předmětů (zejména elektroniky) na splátky a jejich následné zastavování v zastavárnách nebo může jít o již zmíněnou lichvu neboli úžeru.³³

Pokud lze zjednodušeně označit nějaký faktor sociálního vyloučení obyvatel lokalit za primární, je to **nezaměstnanost**. Dlouhodobé vyloučení z participace na trhu práce vede často ke změně životních strategií, což plyne mj. z oslabení rodinných příjmů – může tak dojít (a obvykle dochází) k tomu, že rodiny dříve či později přestanou platit nájem a jsou vystěhovány ze svého bydlení.³⁴

Mezi nezaměstnaností ohrožené skupiny, u kterých je ztráta zaměstnání pravděpodobnější a je těžší nalézt pro ně nové místo, patří v našich podmínkách lidé se zdravotním znevýhodněním, absolventi škol bez praxe, obecně mladí lidé, ženy, lidé málo kvalifikovaní, s nízkou úrovní vzdělání, lidé v předdůchodovém věku a příslušníci romského etnika. V sociálních skupinách, které jsou společensky znevýhodněny ještě jinak, s délkou nezaměstnanosti klesá možnost nezaměstnaných spoléhat se na rodinné zdroje, protože podpůrná sociální síť členů rodiny bývá rozprostřena v prostředí s nedostatkem příležitostí k práci – v takovém prostředí se život bez práce stává čímsi normálním a vyskytuje se zde vícegenerační nezaměstnanost.³⁵ Ukazateli

³¹ Srov. KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 544 s. ISBN 978-80-7357-585-4.

³² Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. Vybrané pojmy* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2010-12-12]. Dostupné z: <<http://www.esfcr.cz/mapa/pojmy.html>>.

³³ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-02-04]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

³⁴ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-03-15]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.

³⁵ Srov. KODYMOVÁ, Pavla, KOLÁČKOVÁ, Jana. Sociální práce s nezaměstnanými. In *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. MATOUŠEK, Oldřich a kol. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X. s. 299 – 314.

ekonomického vyloučení mohou být kromě dlouhodobé nezaměstnanosti také příležitostné práce, či nejistota zaměstnání.³⁶

Diskriminace v zaměstnávání, nejčastěji v přijímání do zaměstnání, je jedním z kořenů sociální izolace, protože sociálně vyloučené osoby kvůli nerovnému přístupu k pracovním příležitostem buď nevykonávají žádnou práci nebo vykonávají takovou práci, která je jim statusově vyhrazena – proto si pak nevytvoří prostřednictvím zaměstnání a pracovních kontaktů síť vztahů vedoucích do různých segmentů společnosti a stav sociálního vyloučení je nadále posilován.³⁷

U řady obyvatel daných lokalit však hlavním důvodem ztráty zaměstnání a především pak velmi obtížného, ne-li nemožného, začlenění se zpět na pracovní trh v mnoha případech byly a jsou **nízké vzdělání a žádná či malá kvalifikace** – což poukazuje na výraznou provázanost ztíženého přístupu na trh práce a dalších dimenzí, které konstituují sociální vyloučení.³⁸

V případě vyloučení z legálního trhu práce se nabízí různé formy ilegálního uplatnění se na pracovním trhu nebo v alternativních sférách – tzv. práce načerno. Kromě toho, že lze na takovou práci nahlížet jako na strategii k přežití či důstojnějšímu přežívání, ilegální práce je pro sociálně vyloučené v mnohém výhodnější než legální zaměstnání.³⁹ Nelegální zaměstnání je u vyloučených osob – vzhledem k výhodám jak pro zaměstnance, tak pro zaměstnavatele – velmi rozšířené. Na straně (sociálně vyloučeného) zaměstnaného hrají při jeho využívání významnou roli širší rodina, nízká kvalifikace, zadluženost či kriminalita, na straně zaměstnavatele pak ochrana zaměstnance daná zákoníkem práce, vysoké odvody a v neposlední řadě také předsudky.⁴⁰

³⁶ Srov. PERCY-SMITH, Janie. Introduction: The contours of social exclusion. In *Policy response to social exclusion*. 1st edition. Buckingham: Open University Press, 2000. ISBN 0-335-20473-2. s. 1 – 21.

³⁷ Srov. UHL, Pavel. Právo a jeho účinky v sociálně vyloučených lokalitách s přihlédnutím k problematice diskriminace a ochrany před ní. In „*Romové“ v osidlech sociálního vyloučení*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. s. 70 – 90.

³⁸ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-03-15]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.

³⁹ Srov. HAJSKÁ, Markéta, PODUŠKA, Ondřej. Práce načerno jako forma adaptace na sociální vyloučení. In „*Romové“ v osidlech sociálního vyloučení*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. s. 136 – 155.

⁴⁰ Srov. HŮLE, Daniel. Pracovní poradenství v kontextu sociálního vyloučení. In *Terénní sociální práce v praxi*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2008. 1. vyd. ISBN 978-80-7044-975-2. s. 77 – 97.

Jsou-li jedinci tak výrazně zadlužení, že již není v jejich možnostech dluhy splácet, ztrácí i motivaci ke vstupu na legální trh práce. Práce „načerno“ je častým typem adaptace na podmínky ekonomického vyloučení, avšak ta část obyvatel sociálně vyloučených lokalit, která tyto ilegální a krátkodobé pracovní činnosti neustále vykonává, tím opakovaně potvrzuje své vyloučení z běžného trhu práce.⁴¹

Integrace na trh práce je zcela klíčovým předpokladem sociálního začleňování obyvatel sociálně vyloučených lokalit. Jak již bylo uvedeno, zásadní příčinou současného stavu je nízká vzdělanost a nekvalifikovanost, takže aby nedocházelo do budoucna k prohlubování problému, je třeba klást zvýšený důraz na vzdělání dětí. Při úsilí o integraci dnešních nezaměstnaných je nezbytné kromě nástrojů pro zvyšování kvalifikace, vzdělání, motivace a sociálních kompetencí také nastavit změny systémové povahy – úpravu fungování sociálního systému, postihování diskriminace, zvýšení efektivity politik zaměstnanosti, apod.⁴²

1.1.2.1 Rizikové jevy a kriminalita

Přítomnost sociálně deviantních jevů (např. trestné činnosti, domácího násilí, závislosti na psychoaktivních látkách, gamblingu, prostituce apod.) může být jedním z rysů sociálního vyloučení – mohou tento proces spustit, nebo prohloubit působení jiných negativních faktorů.⁴³ Nadměrná konzumace jakékoliv drogy (včetně alkoholu) může být i důsledkem sociálního vyloučení – cílem je zmírnit prožívání spojené s exkluzí. Droga může v takovém případě sloužit jako náhradní prostředek k uvolnění, zapomnění, zkreslenému vnímání skutečnosti a zmírnění nepříjemných pocitů neužitečnosti a zbytečnosti.⁴⁴ Rizikové jevy se jako aspekt sociálního vyloučení se objevují zejména

⁴¹ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-02-04]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

⁴² Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-02-13]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.

⁴³ Srov. HORÁKOVÁ, Markéta, RÁKOCZYOVÁ, Miroslava. Sociální vyloučení a sociální začleňování v perspektivě lokálních aktérů sociální politiky. In *Sociální exkluze na lokální úrovni*. HORÁKOVÁ, Markéta, MAREŠ, Petr, RÁKOCZYOVÁ, Miroslava. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2008. ISBN 978-80-7416-014-1. s. 43 – 74.

⁴⁴ Srov. PAVELOVÁ, Ľuba. Závislý klient sociálnej práce v kontexte spoločenskej objednávky. In JANEBOVÁ, Radka, SMUTEK, Martin a kol. *Posuzování životní situace v sociální práci*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-419-4. s. 108 – 112.

v souvislosti s ekonomickým vyloučením obyvatel lokalit a s hledáním alternativních zdrojů obživy. Mnoho neformálních ekonomických aktivit, ke kterým závislost na systému sociálního zabezpečení a život v podmínkách sociálního vyloučení obecně může vést, je na hranici porušování zákona. V prostředí sociálně vyloučených lokalit se vyskytuje vyšší míra kriminality, což pramení zejména z adaptace obyvatel na život v sociálně vyloučené lokalitě a osvojených strategií⁴⁵ (podrobněji bude rozepsáno dále, v podkapitole 1.2). Pro řadu obyvatel je výhodné zapojit se do sociálních sítí realizujících nelegální činnosti (krádeže, lichva, prodej drog, prostituce...) a dokud bude existovat tato možnost, nevymění ji za špatně placené zaměstnání⁴⁶ – avšak je třeba říci, že pachatelé jsou nejen sociálně vyloučení, ale i osoby nebo instituce z majoritní společnosti (zejména při jednání, kdy je nepříznivá situace sociálně vyloučených využita jinou osobou či institucí k vlastnímu obohacení).⁴⁷ Geograficky představují sociálně vyloučené lokality ideální útočiště k organizaci trestné činnosti.⁴⁸ Jejich obyvatelé však nejen více či méně častěji než lidé žijící v majoritním prostředí porušují zákon, ale také se s mnohem větší pravděpodobností mohou sami stát obětí kriminální činnosti.⁴⁹

1.1.3 Kulturní, sociální a politické hledisko vyloučení

Sociální a kulturní dimenze exkluze spočívá zejména v nesdílení sociálního a kulturního kapitálu většinové společnosti. Indikátorem kulturního vyloučení je omezení přístupu k různým úrovním vzdělání. Kulturní vyloučení opět úzce souvisí s dalšími dimenzemi,

⁴⁵ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-02-13]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.

⁴⁶ Srov. Člověk v tísni. *Závěrečné zprávy z výzkumu: Analýza situace romských sociálně vyloučených enkláv ve Středočeském kraji* [online]. 6. 3. 2006 [cit. 2011-03-13]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_33_1.pdf>.

⁴⁷ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-02-13]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.

⁴⁸ Srov. Člověk v tísni. *Závěrečné zprávy z výzkumu: Analýza situace romských sociálně vyloučených enkláv ve Středočeském kraji* [online]. 6. 3. 2006 [cit. 2011-03-13]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_33_1.pdf>.

⁴⁹ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-02-13]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.

protože vzdělání je nákladnou a dlouhodobou investicí, kterou si lidé žijící v podmínkách ekonomického vyloučení nemohou vždy dovolit.⁵⁰

V literatuře zaměřené na sociologii a vzdělávání je dlouhodobě konstatován silný vztah mezi mimoškolními činiteli a (zejména nízkým) stupněm dosaženého vzdělání. Považovat tyto faktory za přijatelné či dokonce nevyhnutelné však představuje velké riziko pro reprodukci nerovností v dosaženém vzdělání.⁵¹ V České republice se ve větším rozsahu než v ostatních členských zemích Evropské unie prosazuje reprodukce sociálních nerovností, zejména pak nerovností ve vzdělání. Rozdíly v přístupu ke vzdělání, potažmo v důsledku toho na trhu práce se stávají „mezigeneračně“ předávaným rizikem.⁵² V případě dětí ze sociálně vyloučených (romských) lokalit má inklinace českého základního školství k reprodukci vzdělanostního a sociálního původu za následek to, že se samotný školský systém stává nástrojem procesu sociální exkluze.⁵³

Ukazateli sociálního vyloučení (v užším slova smyslu) může být rozpad tradičních domácností, resp. rodin, nechtěná těhotenství mladistvých, ohrožení ztrátou domova či bydlení ad.⁵⁴ Slabé sociální sítě zbavují osoby sociální podpory a neformální pomoci, která je potřeba, aby se člověk mohl zapojit do života určitého společenství a sdílet životní standard většinové společnosti.⁵⁵ Povaha a velikost sdílených sociálních sítí bývá indikátorem nesdílení sociálního kapitálu – v případě vyloučených obyvatel mají sociální sítě především charakter příbuzenských vazeb, v kterých však kolují pouze omezené informace a dochází k dalšímu zakonzervování úrovně kulturního a sociálního kapitálu.⁵⁶ Sociálně vyloučení jedinci většinou příliš nerozumí institucionálnímu

⁵⁰ Srov. GABAL, Ivan a kol. Projekt *Koncepce integrace romské menšiny v Plzni*. Zadavatel: Magistrát města Plzně. Realizace: 2004.

⁵¹ Srov. SPARKES, Jo, GLENNERSTER, Howard. Preventing social exclusion: Education's Contribution. In HILLS, John, LE GRAND, Julian, PIACHAUD, David. *Understanding social exclusion*. 1st edition. Oxford: Oxford University Press, 2002. ISBN 978-0-19-925194-0. s. 178 – 202.

⁵² Srov. MAREŠ, Petr. *Reprodukce a integrace společnosti: výzva budoucnosti* [online]. [cit. 2011-04-20]. Dostupné z: <<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=227&lst=108>>.

⁵³ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-02-13]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.

⁵⁴ Srov. PERCY-SMITH, Janie. Introduction: The contours of social exclusion. In *Policy response to social exclusion*. 1st edition. Buckingham: Open University Press, 2000. ISBN 0-335-20473-2. s. 1- 21.

⁵⁵ Srov. PIERSON, John. *Tackling social exclusion*. 2nd edition. Oxford: Routledge, 2010. 221 p. ISBN 978-0-415-47834-2.

⁵⁶ Srov. GABAL, Ivan a kol. Projekt *Koncepce integrace romské menšiny v Plzni*. Zadavatel: Magistrát města Plzně. Realizace: 2004.

prostředí a v situaci sociálního vyloučení se nezdá ocitají právě proto, že nedokázali využít všechny možnosti vyplývající ze systému sociálního zabezpečení nebo obecně z nastavení sociální politiky státu.⁵⁷

Politická dimenze sociálního vyloučení se týká neparticipování jedinců či skupin na demokratických procesech a kanálech politické moci.⁵⁸ Na politické vyloučení mohou poukazovat celkově slabý vliv a moc pocíťované sociálně vyloučenými osobami, nízká volební účast, nízká úroveň aktivity komunity či nedostatek důvěry v politické procesy.⁵⁹ Politické vyloučení může znamenat až upírání politických a občanských, ale i základních lidských práv a vyloučení z vlivu na společnost i vlastní osud.⁶⁰

1.1.3.1 Zhoršený zdravotní stav obyvatel lokalit

Podobně jako v předchozí podkapitole zde uvádím další aspekt sociálního vyloučení (v širším slova smyslu), který by bylo možné uvést i samostatně, avšak domnívám se, že zhoršené zdraví obyvatel lokalit lze brát i jako projev sociálního vyloučení v užším slova smyslu v souvislosti s přístupem ke službám.

Ačkoli nejsou o tomto problému k dispozici validní výzkumná data, z informací nestátních neziskových organizací a dalších zainteresovaných subjektů přicházejících do interakce s obyvateli sociálně vyloučených lokalit vyplývá, že mnozí obyvatelé sociálně vyloučených (romských) lokalit mají horší zdravotní stav. Souvisí to se ztíženým přístupem k běžné zdravotní péči (z objektivních i subjektivních důvodů), se špatnou životosprávou, kouřením, konzumací alkoholu, event. jiných návykových látek a navíc i zde hrají roli faktory vyplývající z dalších složek sociální

⁵⁷ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-02-04]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

⁵⁸ Srov. HENIG, David, RŮŽIČKA, Michal, TOUŠEK, Ladislav. Zpráva z výzkumného projektu Sociálně vyloučené lokality v Plzni. 2006. Zadávatel Člověk v tísni – společnost při ČT, o. p. s.

⁵⁹ Srov. PERCY-SMITH, Janie. Introduction: The contours of social exclusion. In *Policy response to social exclusion*. 1st edition. Buckingham: Open University Press, 2000. ISBN 0-335-20473-2. s. 1- 21.

⁶⁰ Srov. MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. In *Sociologický časopis 3/2000* [online]. 25. 6. 2003 [cit. 2010-12-30]. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/028583b8ba8110c76a6ae9d260c5c0374e096283_376_285MARES.pdf>.

exkluze – například nevyhovující bydlení a nedostatečné hygienické zázemí.⁶¹ Společná sociální zařízení, chybějící koupelny a přelidněnost malých prostor přispívají šíření infekčních chorob v sociálně vyloučených lokalitách.⁶² Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit vykazují zvýšenou nemocnost, část má také změněnou pracovní schopnost. Špatný zdravotní stav bývá u mnohých obyvatel sociálně vyloučených lokalit překážkou při začlenění na trh práce.⁶³ Zajímavým názorem je, že stres jakožto důsledek působení sociální exkluze a jevů s ní spojených je určujícím činitelem, který prolíná i ostatní sociální determinanty zdraví. Z dopadů sociální exkluze v jednotlivých oblastech často plyne zvýšení stresu.⁶⁴

1.1.4 Symbolické hledisko sociálního vyloučení

Symbolická dimenze vyloučení je spojena se stigmatizací, tedy neadekvátním negativním hodnocením jedinců či sociálních skupin vnímaných jako odlišní či deviantní. Jejich označování, „nálepkování“, slouží k jejich vyčleňování ze společnosti.⁶⁵ Dopady symbolické exkluze lze pozorovat na úrovni osobnosti jedince, jeho sociální a kulturní sebeidentity a sebereprezentace, tedy z hlediska toho, jak se jedinec cítí být vyloučen, a rovněž z opačné strany, totiž, koho členové většinové společnosti mezi sebou nechtějí.⁶⁶

Na zprostředkování symbolického vyloučení mají značný podíl masmédiá.⁶⁷

⁶¹ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-02-13]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.

⁶² Srov. Rada vlády pro záležitosti romské menšiny. *Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2009* [online]. 7. 5. 2010 [cit. 2011-05-02]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2009-73886/>>.

⁶³ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-02-13]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.

⁶⁴ Srov. KAJANOVÁ, Alena. *Sociální determinanty zdraví vybraných romských komunit*. České Budějovice, 2009. 195 s. Disertační práce na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Vedoucí disertační práce PhDr. Eva Davidová, PhD.

⁶⁵ Srov. MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. In *Sociologický časopis 3/2000* [online]. 25. 6. 2003 [cit. 2010-12-30]. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/028583b8ba8110c76a6ae9d260c5c0374e096283_376_285MARES.pdf>.

⁶⁶ Srov. HENIG, David, RŮŽIČKA, Michal, TOUŠEK, Ladislav. Zpráva z výzkumného projektu Sociálně vyloučené lokality v Plzni. 2006. Zadavatel Člověk v tísni – společnost při ČT, o. p. s.

⁶⁷ Srov. MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. In *Sociologický časopis 3/2000* [online]. 25. 6. 2003 [cit. 2010-12-30]. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/028583b8ba8110c76a6ae9d260c5c0374e096283_376_285MARES.pdf>.

1.2 Etnický rozměr problematiky

Přesto, že etnický původ je důležitým hlediskem při posuzování nerovností v rozdělení zdrojů ve společnosti a rizika chudoby u různých etnických skupin, vždy je potřeba analyzovat i další faktory s cílem porozumět problémům, které k sociálnímu vyloučení vedou.⁶⁸ Ve výzkumném projektu mapujícím sociálně vyloučené lokality v České republice je za Roma brán takový jedinec, který se za Roma sám považuje a/nebo je za Roma považován významnou částí okolí na základě skutečných či domnělých ukazatelů (antropologických, kulturních či sociálních). Autoři poukazují na to, že přes možnou politickou nekorektnost tohoto vymezení je faktem, že právě připsané romství je jednou z hlavních příčin sociálního vyloučení řady obyvatel zkoumaných lokalit.⁶⁹

Při využití definice „Roma“ pouze na základě vzhledu ve veřejné politice však hrozí nemožnost efektivně rozlišit kulturní a socioekonomické podmínky lidí odpovídajících tomuto vymezení. Stejně jako při využití pojmu „komunita“ nelze na základě těchto definic určit, zda se jedná o lidi, kteří se nachází v neutěšené či bezvýchodné socioekonomické situaci a potřebují profesionální službu nebo zda jde o lidi, kteří – ač splňují vzhledová kritéria – tento typ intervence nepotřebují.⁷⁰

Problém sociálně vyloučených (romských) populací není užitečné chápat primárně z hlediska romské etnicity či romství sociálně vyloučených. „*Etnicita funguje jako klapky na očích – nutí dívat se jen jedním směrem, zveličovat nepodstatné, přehlížet důležité a vynalézat to, co není.*“⁷¹

Romství však vstupuje do problému sociálního vyloučení několika způsoby. Zaprvé, sociálně vyloučení „Romové“ jsou okolím za Romy považováni a okolí se k nim podle toho chová (na základě toho s nimi může být nakládáno například jako s „nepřízpůsobivými“; zde má svůj význam mechanismus sebenaplňujícího

⁶⁸ Srov. LELKES, Orsolya, PLATT, Lucinda, WARD, Terry. Vulnerable groups: The situation of people with migrant backgrounds. In *European Inequalities: Social Inclusion and Income Distribution in the European Union*. 1st edition. Budapest: TÁRKI Social Research Institute Inc., 2009. ISBN 978-963-7869-40-2. s. 69 – 101.

⁶⁹ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. Vybrané pojmy* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2010-12-12]. Dostupné z: <<http://www.esfcr.cz/mapa/pojmy.html>>.

⁷⁰ Srov. HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek. *Souhrnná zpráva o realizaci výzkumného projektu HS 108/03 „Dlouhodobý stacionární terénní výzkum sociálně vyloučených romských komunit“ realizovaného Katedrou antropologie FHS ZČU v Plzni* [online]. 13. 8. 2007 [cit. 2011-01-28]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_27_1.pdf>.

⁷¹ MORAVEC, Štěpán. Nástin problému sociálního vyloučení romských populací. In *„Romové“ v osídlech sociálního vyloučení*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. s. 23.

se proroctví); zadruhé sociálně vyloučení Romové vytvářejí reproduktivní se specifickou subkulturou; zatřetí se Romové každý po svém jako Romové chápou – což nemusí znamenat, že by se identifikovali se svým „romstvím“, spíše se jedná o vědomí rozdělení na Romy a na ty, kdo Romy nejsou a s tím spojená očekávání, že je okolí bude za Romy považovat.⁷²

Při řešení problému sociálního vyloučení by sociální intervence měla být poskytnuta sociálně vyloučeným, ohroženým a marginalizovaným – pokud se jedná o Romy a pokud to do jejich situace vnáší nějaká specifika, pak by měla být tato specifika poznána a brána v potaz.⁷³ Zde je potřeba vědět, co a proč v dané situaci označujeme jako „romské“. Avšak v situacích a kontextech, ve kterých romství sociálně vyloučených nehraje žádnou roli, by od něj mělo být zkrátka odhlíženo.⁷⁴

Přestože sociálně vyloučené enklávy jsou osídlené převážně tzv. romskou populací a vyznačují se charakteristikami zmíněnými v předchozích podkapitolách, projevy sociálního vyloučení nejsou „přirozenou“ výbavou „Romů“.⁷⁵ Často používaný komunitní či etnický přístup projektuje představu stejnorodé kolektivity do úvah o příčinách sociálního vyloučení. Označení Rom je podle některých autorů sociálně konstruovaná kategorie, tedy aktéry uplatňované označení, které se může na sociálním vyloučení podílet.⁷⁶ K často používanému označení „romská komunita“ je třeba dodat, že na základě zjištění terénních sociálně antropologických výzkumů se ukazuje, že pojem komunita je pro označování skupin sociálně vyloučených Romů neadekvátní – u těchto skupin povětšinou nelze hovořit o sdíleném vědomí skupinové identity.⁷⁷ Populace osob označovaných jako Romové je ve své převaze tzv. etnicky indiferentní, tedy organizovaná podle jiných společenských vzorců než dle principu etnicity

⁷² Srov. MORAVEC, Štěpán. Nástin problému sociálního vyloučení romských populací. In *„Romové“ v osídlech sociálního vyloučení*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. s. 11 – 69.

⁷³ Srov. MORAVEC, Štěpán. *Negativní důsledky etnické definice sociálního vyloučení* [online]. 6. 2. 2006 [cit. 2011-02-03]. Dostupné z: <<http://everest.natur.cuni.cz/akce/segregace/publikace/Moravec.pdf>>.

⁷⁴ Srov. MORAVEC, Štěpán. Nástin problému sociálního vyloučení romských populací. In *„Romové“ v osídlech sociálního vyloučení*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. s. 11 – 69.

⁷⁵ Srov. HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek. *Souhrnná zpráva o realizaci výzkumného projektu HS 108/03 „Dlouhodobý stacionární terénní výzkum sociálně vyloučených romských komunit“ realizovaného Katedrou antropologie FHS ZČU v Plzni* [online]. 13. 8. 2007 [cit. 2011-01-28]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_27_1.pdf>.

⁷⁶ Srov. TOŠNER, Michal. *A2: Romové v uvozovkách* [online]. 2006 [cit. 2011-01-29]. Dostupné z: <<http://www.caat.cz/o-caat/napsali-o-nas/298-a2-romove-v-uzovkach>>.

⁷⁷ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. Vybrané pojmy* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2010-12-12]. Dostupné z: <<http://www.esfcr.cz/mapa/pojmy.html>>.

či národa. Tito lidé (pocházející převážně z okruhu tzv. „kultury romských osad“) jsou v naprosté většině organizováni prvotně na bázi příbuzenského principu, a proto z povahy své kulturní výbavy nemohou tvořit jiné korporace než příbuzenské. „Romská komunita“ je spíše výsledkem naší etnocentrické představy, „Romové“ své „romství“ nevnímají na bázi vzájemné solidarity.⁷⁸ Dá-li se v některých případech hovořit o komunitě, pak je to většinou tehdy, je-li daná skupina vzájemně pospojována příbuzenskými vazbami, které souvisí s tradiční strukturou romské velkorodiny.⁷⁹

Konkrétní kroky v rovině sociální inkluze by neměly směřovat k umělému vytváření skupinové či etnické identity a nefunkční pseudokomunitní organizaci, ale spíše k navazování sociálních uzlů, které by směřovaly ven z vyloučené skupiny.⁸⁰

Ve výzkumném projektu zaměřeném na sociálně vyloučené romské lokality byla dále zdůrazněna skutečnost, že mnozí Romové žijí plně integrováni do společnosti, proto není možné klást rovnítko mezi pojmy „Rom“ a „sociálně vyloučený“.⁸¹

V souvislosti s výkladovým schématem lze určitým způsobem kategorizovat možné odpovědi při pátrání po příčinách situace sociálního vyloučení mnoha Romů v České republice. U značné části laické veřejnosti převažuje názor, že za sociálním vyloučením Romů stojí jejich typická mentalita, tedy nějaký soubor postojů, osobních vlastností, způsobů myšlení a chování. Další názor na příčinu sociálního vyloučení Romů je, že se jedná o výsledek působení vnějších vlivů, s čímž se pojí hodnocení, že Romové jsou obětí diskriminace. U obou těchto náhledů je prvotním omylem posuzovat situaci jako něco, co se odehrává mezi dvěma skupinami, z nichž jednu představují Romové. Třetím názorem, který, zdá se, má nejbližší k věcnému (tedy nikoliv hodnotícímu) výkladu situace je, že chudí, sociálně vyloučení Romové reagují na situaci,

⁷⁸ Srov. HIRT, Tomáš. „Romové.“ In *Zpráva z výzkumného projektu Sociálně vyloučené lokality v Plzni*. HENIG, David, RŮŽIČKA, Michal, TOUŠEK, Ladislav. 2006. Zadavatel Člověk v tísni – společnost při ČT, o. p. s.

⁷⁹ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. Vybrané pojmy* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2010-12-12]. Dostupné z: <<http://www.esfcr.cz/mapa/pojmy.html>>.

⁸⁰ Srov. TOUŠEK, Ladislav. *Kultura chudoby, underclass a sociální vyloučení*. In „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. s. 288 – 321.

⁸¹ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. Vybrané pojmy* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2010-12-12]. Dostupné z: <<http://www.esfcr.cz/mapa/pojmy.html>>.

v níž se nachází, vytvářením specifických adaptačních vzorců – ty jsou navíc obdobné jako adaptace na chudobu a sociální vyloučení lidí na celém světě.⁸²

Lidé žijící v podmínkách sociálního vyloučení si za účelem snazšího přežití vytváří specifický integrovaný systém hodnot, norem a životních strategií, který může být v antropologické perspektivě pojímám jako kultura, resp. subkultura. Proto se jako konceptuální nástroj někdy používá pojem „kultura chudoby“ (není tím však naráženo na „etnicitu“ sociálně vyloučených).⁸³

Již v sociologické studii z roku 1966 můžeme najít tvrzení, že individua, která se nacházejí na strukturálně velmi odlišných bodech sociální struktury mají tendenci k rozvoji odlišné „kultury“ – tím vzniká rozdíl v systému postojů a ideologií a rozvoj těchto odlišných kultur se může stát snadno překážkou pro komunikaci mezi těmito skupinami. Navíc může tato tendence k vytvoření propasti mezi různými skupinami nabýt kumulativního charakteru, když proti ní nepůsobí silné integrační mechanismy.⁸⁴

1.3 Sociálně vyloučená lokalita

Termín sociálně vyloučená lokalita zdůrazňuje multidimenzionalitu problému – výraz „ghetto“ oproti tomu poukazuje pouze na jeden ze spolupůsobících faktorů, kterým je sídelní segregace.⁸⁵ Předpokladem existence ghetta, které představuje extrémní formu nedobrovolného vyloučení, je vyloučení na základě sociokulturních charakteristik jedinců (etnicita, národnost, rasa, náboženství...), v dnešní době jím však bývají nesprávně označovány všechny formy prostorového vyloučení. Na druhou stranu je někdy termín „sociálně vyloučená lokalita“ kritizován jako nejednoznačný a eufemistický, protože sídelní útvary, které jsou jím označovány, mají velmi různorodé

⁸² Srov. MORAVEC, Štěpán. Nástin problému sociálního vyloučení romských populací. In „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. s. 11 – 69.

⁸³ Srov. HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek. *Souhrnná zpráva o realizaci výzkumného projektu HS 108/03 „Dlouhodobý stacionární terénní výzkum sociálně vyloučených romských komunit“ realizovaného Katedrou antropologie FHS ZČU v Plzni* [online]. 13. 8. 2007 [cit. 2011-01-28]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_27_1.pdf>.

⁸⁴ Srov. PARSONS, Talcott. Social classes and Class Conflict in the Light of Recent Sociological Theory. Překlad in *Studie o sociální stratifikaci*. Talcott Parsons. Přeložil Eduard Urbánek a kol. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1970. 62 s. ISBN 80-65-70 17/20.

⁸⁵ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-02-04]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

strukturální charakteristiky.⁸⁶ Sociálně vyloučenou lokalitou může být jednotlivý dům, v němž žije několik jednotlivců nebo rodin, avšak může jít i o celou městskou čtvrť – v každém případě se jedná o místo, do něhož jsou „vyloučení“ (ne vždy tomu tak je před vstupem do lokality – pozn. autorky práce) odkázáni a zároveň o místo, které se na jejich vyloučení podílí. „Hranice“ této lokality mohou být jak fyzické, tak symbolické, existenci těchto hranic si však uvědomují jak ti, kteří danou lokalitu obývají, tak ti, kteří žijí mimo ni.⁸⁷

Území, jehož obyvatelé nemohou participovat na obvyklých aktivitách, k nimž by je opravňovalo jejich občanství a na něž aspirují, lze označit také jako vnitřní periferie⁸⁸ nebo vyloučená enkláva (území, které se nachází uvnitř jiného území⁸⁹). Navážou-li na vnější faktory, které mají vliv na vznik těchto enkláv, mohou zde hrát negativní roli institucionální rozhodnutí místních samospráv. Mimoto dochází také k etnickému zabarvování označení samotných problémových lokalit, i životního stylu jejich obyvatel – zdůrazňování etnického původu chudých obyvatel sociálně vyloučených lokalit nejenže řešení nepomáhá, ale dokonce jej významně problematizuje,⁹⁰ jak bylo již zdůrazněno v předchozí podkapitole.

Určitým paradoxem je, že nebezpečí sociálního vyloučení vzniká právě tehdy, když jsou životní strategie a strategie jednání omezeny pouze na vědění, které je sdíleno v rámci jedné dílčí – od zbytku společnosti prostorově a sociálně izolované – lokality.⁹¹

Život v sociálně vyloučené lokalitě tak přímo předurčuje chování jedince. Vzorce jednání vzniklé v reakci na specifické podmínky života na okraji společnosti mohou být v rozporu s normami a hodnotami většinové společnosti – tyto maladaptivní vzorce jsou

⁸⁶ Srov. TOUŠEK, Ladislav. *Přehledové studie 07/11. Sociální vyloučení a prostorová segregace* [online]. 17. 2. 2008 [cit. 2011-03-30]. Dostupné z: <<http://www.antropologie.org/publikace/44-prehledove-studie/143-socialni-vyloueni-a-prostorova-segregace>>.

⁸⁷ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-02-13]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.

⁸⁸ Srov. MUSIL, Jiří, MÜLLER, Jan. *Vnitřní periferie České republiky, sociální soudržnost, sociální vyloučení*. 1. vyd. Praha: CESES FSV UK, 2008. 52 s. ISBN 978-80-254-5033-8.

⁸⁹ Srov. Kolektiv autorů pod vedením Jiřího Krause. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. 1. vyd. Praha: Academia, 2005. 879 s. ISBN 978-80-200-1351-4.

⁹⁰ Srov. HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek. *Souhrnná zpráva o realizaci výzkumného projektu HS 108/03 „Dlouhodobý stacionární terénní výzkum sociálně vyloučených romských komunit“ realizovaného Katedrou antropologie FHS ZČU v Plzni* [online]. 13. 8. 2007 [cit. 2011-01-28]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_27_1.pdf>.

⁹¹ Srov. RADOSTNÝ, Lukáš, RŮŽIČKA, Michal. *Terénní výzkum v hyperrealitě. Poznámky k mediální konstrukci sociálně vyloučených lokalit*. In „*Romové“ v osídlech sociálního vyloučení*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. s. 201 – 229.

funkční jen v podmínkách sociální exkluze a nejsou použitelné ve většinové společnosti. Zpětně tak dochází k posilování a reprodukci stavu sociálního vyloučení.⁹² K mezigeneračnímu předávání dochází také z důvodu, že jedinci, kteří se v prostředí sociální exkluze narodí, si soubor integrovaných strategií osvojují prostřednictvím výchovy.⁹³ Pro takového jedince je pak prostředí sociálně vyloučené lokality referenčním rámcem pro jeho životní perspektivy a do značné míry ho determinuje jak v rozhodování o jeho životě, tak i v jeho sociálním jednání.⁹⁴

⁹² Srov. TOUŠEK, Ladislav. Co je to sociální vyloučení? In *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. Člověk v tísni, o.p.s., 2007. ISBN 978-80-86961-27-9. s. 6 – 16.

⁹³ Srov. HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek. *Souhrnná zpráva o realizaci výzkumného projektu HS 108/03 „Dlouhodobý stacionární terénní výzkum sociálně vyloučených romských komunit“ realizovaného Katedrou antropologie FHS ZČU v Plzni* [online]. 13. 8. 2007 [cit. 2011-01-28]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_27_1.pdf>.

⁹⁴ Srov. RADOSTNÝ, Lukáš, RŮŽIČKA, Michal. Terénní výzkum v hyperrealitě. Poznámky k mediální konstrukci sociálně vyloučených lokalit. In *„Romové“ v osídlech sociálního vyloučení*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. s. 201 – 229.

2. Sociální vyloučení v Plzni

V této kapitole bude krátce představeno město Plzeň a popsán stav plzeňských lokalit v roce 2006, kdy byly ve dvou výzkumných projektech (zmíněných v úvodu této práce) označeny jako sociálně vyloučené. Z projektu „Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti“ realizovaného v roce 2006 vycházím z toho důvodu, že dosud na úrovni České republiky neexistuje jiný zdroj, v kterém by byla situace lokalit takto dopodrobna zmapována. Reflektuji také výzkumnou zprávu Michala Růžičky, který v témže roce dle vlastního konceptu popsal a zanalyzoval problematiku sociálního vyloučení přímo v Plzni.

Sociální vyloučení těchto lokalit bude v jednotlivých podkapitolách rozebráno z hledisek, která jsem představila v předchozí kapitole, se vztahem k situaci v Plzni. Ke každé složce sociální exkluze se váže určitá problematika – v případě prostorové složky je to problematika bydlení, u ekonomické složky problematika zaměstnání, příp. zdrojů obživy obecně, u kulturní a sociální složky se jedná zejména o problematiku vzdělání sociálně vyloučených osob. Symbolická složka exkluze je problémem sama o sobě, často významně zhoršuje možnosti začlenění sociálně vyloučených osob. Vývoj situace v oblasti bydlení, zaměstnání, vzdělání obyvatel lokalit a v dalších vybraných aspektech sociálního vyloučení, jako je zdravotní stav obyvatel lokalit či rizikové jevy a kriminalita je cílem této práce, tedy i předmětem výzkumu.

2.1 Obecná charakteristika města Plzně

Předkládaná demografická data týkající se Plzně uvádím proto, aby bylo možné si udělat představu o lidnatosti města a pohybu jeho obyvatel. Dále se zmiňuji o národnosti, a to z důvodu, že v další podkapitole hodlám představit konkrétní sociálně vyloučené plzeňské lokality, které byly v prvním z mnou použitých výchozích výzkumů označeny jako romské.

Plzeň je krajským městem Plzeňského kraje, z hlediska počtu obyvatel celkově čtvrtým největším městem v České republice.⁹⁵ Kraj můžeme rozčlenit do sedmi okresů – okres Plzeň-město je nejmenším, ale zároveň nejlidnatějším z nich,⁹⁶ což dokazuje fakt, že zde žije takřka třetina obyvatel kraje. Spolu se svým okolím je Plzeň významným regionálním centrem jak ekonomickým, tak vzdělanostním, a stejně tak je patrná její pozice v oblasti kultury, sportu, duchovního života a veřejné správy.⁹⁷ V době provedených výzkumů, v roce 2006, žilo v Plzeňském kraji 554 537 obyvatel,⁹⁸ z toho **162 759 obyvatel** v okrese Plzeň-město.⁹⁹ K 31. 12. 2010 žilo v Plzeňském kraji již 572 045 obyvatel¹⁰⁰ a v okrese Plzeň-město **184 885 obyvatel** (z toho 95 018 žen).¹⁰¹ Z uvedeného počtu zhruba 90 % obyvatel okresu žije na území města Plzně.¹⁰²

Okres Plzeň-město sousedí s okresy Plzeň-sever, Plzeň-jih a Rokycany. Do konce roku 2006 tvořilo okres Plzeň-město pouze město Plzeň, od 1. 1. 2007 však do tohoto okresu patří dalších 14 obcí, které byly původně zařazeny do okresů Plzeň-sever a Plzeň-jih, z toho jedna obec má status města (Starý Plzenec).¹⁰³

K nárůstu počtu obyvatel okresu Plzeň-město dochází až od roku 2005, a to zejména v důsledku stěhování (přirozený přírůstek dosahuje pozitivních hodnot od roku 2007, a to nikterak výrazných¹⁰⁴ – např. v roce 2010 to bylo 111 obyvatel¹⁰⁵). Přírůstek stěhování dosahoval nejmarkantnějších hodnot v letech 2007 a zejména pak v roce

⁹⁵ Srov. Ministerstvo vnitra České republiky. *Počty obyvatel v obcích* [online]. 1. 1. 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/soubor/pocet-obcane-leden2011-xls.aspx>>.

⁹⁶ Srov. Český statistický úřad Plzeňský kraj. *Charakteristika okresu Plzeň-město* [online]. 26. 8. 2010 [cit. 2011-02-18]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_plzen_mesto>.

⁹⁷ Srov. SEIDLLOVÁ, Kateřina. *Zpráva o situaci na trhu práce v okrese Plzeň-město za rok 2010* [online]. 28. 2. 2011 [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/plk/statistiky/trh_prace_pm_2010.pdf>.

⁹⁸ Srov. Český statistický úřad Plzeňský kraj. *Vybrané údaje: Plzeňský kraj, obyvatelstvo* [online]. 2. 5. 2011 [cit. 2011-05-04]. Dostupné z: <<http://www.czso.cz/x/krajedata.nsf/oblast2/obyvatelstvo-xp>>.

⁹⁹ Srov. Český statistický úřad. *Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2006* [online]. 23. 8. 2006 [cit. 2011-03-28]. Dostupné z: <[http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/D3004209C6/\\$File/13010602.xls](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/D3004209C6/$File/13010602.xls)>.

¹⁰⁰ Srov. Český statistický úřad Plzeňský kraj. *Nejnovější údaje: Plzeňský kraj* [online]. 14. 3. 2011 [cit. 2011-03-28]. Dostupné z: <<http://www.plzen.czso.cz/x/krajedata.nsf/krajenejnovejsi/xp>>.

¹⁰¹ Srov. Veřejná databáze Českého statistického úřadu. *Počet obyvatel podle pohlaví v okresech* [online]. 31. 12. 2010 [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislota=DEM0030PU_OK&vo=tabulka&kapitola_id=19>.

¹⁰² Srov. Český statistický úřad Plzeňský kraj. *Charakteristika okresu Plzeň-město* [online]. 26. 8. 2010 [cit. 2011-02-18]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_plzen_mesto>.

¹⁰³ Srov. tamtéž.

¹⁰⁴ Srov. Český statistický úřad Plzeňský kraj. *Okres Plzeň-město – Vybrané ukazatele za okres Plzeň-město – časová řada* [online]. [cit. 2011-03-31]. Dostupné z: <[http://www.plzen.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/vybrane_ukazatele_za_okres_plzen_mesto_casova_rada/\\$File/CZ0323.xls](http://www.plzen.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/vybrane_ukazatele_za_okres_plzen_mesto_casova_rada/$File/CZ0323.xls)>.

¹⁰⁵ Srov. Český statistický úřad Plzeňský kraj. *Obyvatelstvo Plzeňského kraje v roce 2010* [online]. 14. 3. 2011 [cit. 2011-03-28]. Dostupné z: <http://www.plzen.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_plzenskeho_kraje_v_roce_2010>.

2008, kdy se do okresu přistěhovalo 7 315 obyvatel (oproti tomu se 3 252 obyvatel vystěhovalo).¹⁰⁶ Navíc od roku 2006, kdy žilo v okrese Plzeň-město 6 031 cizinců¹⁰⁷ se jejich počet více než zdvojnásobil – ke konci roku 2008 zde žilo již 13 244 cizinců.¹⁰⁸ K 31. 12. 2010 aktuálně pobývalo okrese Plzeň-město 12 175 cizinců s povoleným pobytem na území ČR, což je třetí nejvyšší počet cizinců v okrese po hlavním městě Praha a okrese Brno-město.¹⁰⁹ Dle údajů pro Plzeňský kraj jsou více než čtyři pětiny přistěhovalých v produktivním věku.¹¹⁰

95 % obyvatel Plzně se hlásí k české národnosti. Co se týče romské národnosti, v roce 1991, kdy byla zjišťována poprvé, se k ní v Plzni přihlásilo 746 osob, o deset let později to bylo pouze 174 osob. Národnost je otázkou volby.¹¹¹ Důvodem těch, kdo se místo k romské národnosti (dle původu) hlásí k české, slovenské či jiné národnosti může být jednak obava přihlásit se k populaci, která není většinovou společností vnímána vždy pozitivně, nebo se také může jednat o Romy, kteří do jisté míry přijali kulturu většinové společnosti, v níž žijí a podle kulturních znaků se tedy mezi romskou populaci nezařazují. Další variantou je, že někteří Romové nechápou rozdíl mezi národností a státní příslušností.¹¹² V roce 2011 se k rozhodnému okamžiku o půlnoci na 26. 3. znovu uskutečnilo Sčítání lidí, domů a bytů. Online kampaň byla zaměřena mimo jiné i na národnostní menšiny – viz „Bude se o vás vědět, i když jste v menšině.“¹¹³

¹⁰⁶ Srov. Český statistický úřad Plzeňský kraj. *Okres Plzeň-město – Vybrané ukazatele za okres Plzeň-město – časová řada* [online]. [cit. 2011-03-31]. Dostupné z:

<[http://www.plzen.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/vybrane_ukazatele_za_okres_plzen_mesto_casova_rada/\\$File/CZ0323.xls](http://www.plzen.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/vybrane_ukazatele_za_okres_plzen_mesto_casova_rada/$File/CZ0323.xls)>.

¹⁰⁷ Srov. Veřejná databáze Českého statistického úřadu. *Cizinci podle okresů* [online]. 31. 12. 2006 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z:

<http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?vo=tabulka&cislotab=KR+03-15.9&kapitola_id=743&vova=tabulka&go_zobraz=1&verze=0&cas_3_16=20061231&aktualizuj=Aktualizovat>.

¹⁰⁸ Srov. Veřejná databáze Českého statistického úřadu. *Cizinci podle okresů* [online]. 31. 12. 2008 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z:

<http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?vo=tabulka&cislotab=KR+03-15.9&kapitola_id=743&vova=tabulka&go_zobraz=1&verze=0&cas_3_16=20081231&aktualizuj=Aktualizovat>.

¹⁰⁹ Srov. Skupina analytiky OAR ŘSCP PČR. *Cizinci s povoleným pobytem na území České republiky k 31. 12. 2010* [online]. 4. 1. 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/soubor/tdu-12-2010-pdf.aspx>>.

¹¹⁰ Srov. Český statistický úřad Plzeňský kraj. *Okres Plzeň-město – Vybrané ukazatele za okres Plzeň-město – časová řada* [online]. [cit. 2011-03-31]. Dostupné z:

<[http://www.plzen.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/vybrane_ukazatele_za_okres_plzen_mesto_casova_rada/\\$File/CZ0323.xls](http://www.plzen.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/vybrane_ukazatele_za_okres_plzen_mesto_casova_rada/$File/CZ0323.xls)>.

¹¹¹ Srov. VODIČKOVÁ, Karolína. *Koncepce prevence kriminality města Plzně na léta 2009- 2011* [online]. 14. 7. 2008 [cit. 2011-03-05]. Dostupné z:

<http://www.bezpecnykraj.cz/Files/bezpecny_kraj/Dokumentyaaanalyzy/KoncepceprevencekriminalitymestaPlznenaleta2009-2011.pdf>.

¹¹² Srov. FIALA, Tomáš, LANGHAMROVÁ, Jitka. Současná charakteristika romské populace a projekce jejího vývoje do roku 2050. In *Romové a cikáni – neznámí i známí*. 1. vyd. Voznice: LEDA, 2008. ISBN 978-80-7335-119-9. s. 94 – 122.

¹¹³ Srov. KUBALA, Ondřej. *Budoucnost se počítá – prezentace kampaně sčítání* [online]. 25. 1. 2011 [cit. 2011-04-13]. Dostupné z: <http://info.scitani.cz/cz/media/data/i110125_ppt.gif>.

2.2 Sociálně vyloučené lokality na území města Plzně

V roce 2006 bylo v projektu „Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti“ analyzováno na území města Plzně sedm takových lokalit, v nichž odhadem žilo zhruba 1 500 obyvatel (z toho v průměru 90 % Romů).¹¹⁴ Do roku 2011 vzrostl počet obyvatel okresu Plzeň-město o více než 23 000,¹¹⁵ proto se s ohledem na značnou dynamiku procesu sociálního vyloučení dá předpokládat i změna počtu osob žijících v současné době v sociálně vyloučených lokalitách.

Ve výzkumné zprávě Michala Růžičky, taktéž z roku 2006, je popisováno obdobně sedm sociálně vyloučených lokalit, přičemž v porovnání s výše uvedenou analýzou se v šesti případech jedná o lokality stejné (Jateční/Duchcovská; Plac – v analýze je však patrně širší pojetí; Resslerova; Vinice; Plynární; Nádražní) a v jednom případě je popisována lokalita odlišná (Železniční x Petrohrad).¹¹⁶

V této práci se hodlám zabývat vývojem situace v lokalitách Jateční/Duchcovská, Plac (v užším vymezení), Resslerova, Vinice (resp. Strážnická ul.), Plynární, situací na Petrohradě a v „lokalitě“ Železniční. Lokalita Nádražní nebude předmětem výzkumu kvůli nedostatku dostupných informací, patrně z důvodu zániku lokality nedlouho po výzkumu uskutečněném v roce 2006. Lokality budou představeny na základě zjištění z výše uvedených výzkumů a poté budou rozebrány jednotlivé oblasti konstituující sociální vyloučení v Plzni.

Dle shrnutí potřeb uživatelů sociálních služeb z řad sociálně vyloučených osob je pro ně jejich bytová situace tíživá a podmínky, v kterých žijí, považují za nevyhovující – i v případě, využívají-li „sociální bydlení“.¹¹⁷ Problematické je pro obyvatele sociálně vyloučených lokalit také shánění zaměstnání, zejména jedná-li se o matky pečující o malé děti. Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit se často ocitají ve sféře šedé ekonomiky. Podle poskytovatelů sociálních služeb na území města Plzně je důležitým

¹¹⁴ Zdroj: Data z interaktivní mapy sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice

¹¹⁵ Porovnání počtu obyvatel v roce 2006 a 2011.

¹¹⁶ Porovnání dat projektu „Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti“ a výzkumné zprávy „Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni“.

¹¹⁷ Zde jsou myšleny zejména služby sociální prevence spojené s poskytnutím ubytování.

chybějícím článkem komplexní přístup k řešení právě těchto základních problémů sociálně vyloučených osob (zejména Romů) – nezaměstnanosti, bydlení a vzdělávání.¹¹⁸ Zmíněným oblastem je tedy v podkapitolách věnována zvýšená pozornost.

2.2.1 Popis lokalit v roce 2006

A. **Lokalita Jateční/Duchcovská** – pavlačový dům v Jateční ulici a čtyři domy v Duchcovské ulici (ve správě Ikon, s.r.o.¹¹⁹ – soukromé realitní kanceláře; vlastníkem je obec – Plzeň; 92 bytových jednotek, cca 150 – 200 obyvatel, z toho cca 70 % Romů)¹²⁰

Lokalita je tvořena třípatrovým pavlačovým domem vystavěným ve 30. letech 20. století, stejně jako domy v přilehlé Duchcovské ulici. V domě v Jateční ulici je 59 bytů o velikosti 0+1 až 2+1 III. kategorie bez koupelny, většina bytů je vytápěna plynovými kamny. Všechny byty mají jeden společný vodoměr¹²¹ – spotřeba se rozpočítává rovnoměrně mezi všechny nájemníky. Před rokem 2006 prošel dům částečnou rekonstrukcí (statika pavlačí, vchodové dveře). V domech v Duchcovské ulici ani v Jateční není zavedena teplá voda, v některých bytech jsou průtokové ohřívače. Kromě společného vodoměru je v každém domě i společný elektroměr. V minulosti docházelo k neoprávněnému odběru elektřiny.¹²² V Duchcovské ulici je 33 bytů IV. kategorie a 2 byty I. kategorie, které jsou určeny pro zaměstnance Městské policie. Vzhledem k tomu, že v domech v Duchcovské ul. není zaveden plyn, byty jsou tam

¹¹⁸ Srov. EBERLOVÁ, Tereza, KAVALÍR, Aleš, KRATOCHVÍLOVÁ, Nad'a. *Komunitní plán rozvoje sociálních služeb města Plzně na období 2008 – 2015* [online]. 28. 6. 2007 [cit. 2011-03-23]. Dostupné z: <http://socialnisluzby.plzen.eu/Files/soc/dokumenty/rozvojova_koncepce/koncepce_rozvoje_sluzeb.pdf>.

¹¹⁹ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹²⁰ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6.1 Lokalita A* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_1.html>.

¹²¹ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹²² Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6.1 Lokalita A* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_1.html>.

vytápěny přímotopy či kamny na tuhá paliva.¹²³ Tři ze čtyř domů v Duchcovské ulici mají status holobytů. V roce 2002 – 2003 byly tři domy zrekonstruovány.¹²⁴

Lokalita vznikla kombinací dlouhodobé existence a řízeného přistěhování.¹²⁵ Již před rokem 1989 měla lokalita nižší sociální status (z hlediska bydlení), v 90. letech pak došlo k růstu míry nezaměstnanosti obyvatel této lokality a bylo sem přestěhováno několik romských rodin. Do bytů, resp. holobytů v Duchcovské ul. byly soustředěny „neplatiči“ nájemného z různých částí města.¹²⁶ Již od roku 2006 byla snaha zamezit přistěhování dalších osob s nízkým sociálním statutem, ale v důsledku toho, že rodiny s vyšším statutem neměly zájem se do lokality přistěhovat, zůstávali zde volné byty.¹²⁷ Na základě plánu územní výstavby z roku 1995 se navíc celá lokalita nacházela v demoličním pásmu. Tento plán byl posléze změněn a v dokumentech z roku 1998 již byly do demoličního pásma zařazeny pouze objekty v Duchcovské ulici, a to kvůli nové komunikaci – na základě toho v Duchcovské ulici již v roce 2006 nebyly městem přidělovány byty.¹²⁸

B. Lokalita Plac – činžovní zástavba se čtyřmi vchody – Plachého 42, 44, 46, 48 (správcovská firma TRIUMFA, s.r.o.; vlastníkem je obec – Plzeň; 49 bytových jednotek, cca 112 obyvatel lokality),¹²⁹ někdy jsou za lokalitu považovány také další činžovní domy v okolních ulicích – v takovém případě je počet obyvatel odhadován zhruba na 600, z toho cca 92 % Romů.¹³⁰

V čtyřvchodovém domě v Plachého ul. je 49 malometrážních bytů (max. 2+1) III. a IV. kategorie. Dům je plně plynofikován. Vodoměr je společný vždy pro celý

¹²³ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹²⁴ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6.1 Lokalita A* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_1.html>.

¹²⁵ Srov. tamtéž.

¹²⁶ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹²⁷ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. 5.10.6.1 Lokalita A* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-03-15]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_1.html>.

¹²⁸ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹²⁹ Srov. tamtéž.

¹³⁰ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6.3 Lokalita C* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_3.html>.

vchod. Bytová zástavba je z roku 1929. Původně zde byly garsoniéry se společným sociálním zařízením na chodbě a byty byly určeny sociálně slabším občanům. V průběhu 80. let 20. století v lokalitě proběhla rekonstrukce – původní garsoniéry byly přestavěny na malometrážní byty, avšak společné sociální zařízení zůstalo na chodbách.
131

Tato lokalita vznikla nově „přirozeným“ sestěhováváním. Na konci 80. let se začaly postupně uvolňovat byty po původních nájemnících a město začalo tyto méně kvalitní byty přidělovat sociálně slabším rodinám, v 90 % případů se jednalo o romské rodiny. Vzhledem k tomu, že se v lokalitě nacházeli především Romové, majoritní společnost ji pro své bydlení nevyhledávala.¹³² K nakumulování velkého počtu sociálně slabých či vyloučených romských rodin tedy došlo v důsledku bytové politiky města a vzniklá sociálně vyloučená lokalita bez opětovného vnějšího zásahu bude přetrvávat i do budoucna.¹³³

C. Lokalita Resslerova – čtyřpatrový činžovní dům v Resslerově č. 13 (správcovská firma SIMP; vlastníkem je obec – Plzeň; 34 bytových jednotek¹³⁴, 100 – 150 obyvatel, 95 % Romů)¹³⁵

Byty v lokalitě jsou o výměře 16 – 40 m², převážně se jedná o byty II. kategorie (18 bytů) a III. kategorie (15 bytů), které mají sociální zařízení v patrech na chodbách. Sociální zařízení uvnitř má pouze zbývajících bytů I. kategorie. Dům je plynofikován.¹³⁶ Zde dochází k rozporu s daty projektu „Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti“, kde je uvedeno, že lokalitu

¹³¹ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹³² Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6.3 Lokalita C* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_3.html>.

¹³³ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹³⁴ Srov. tamtéž.

¹³⁵ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6.4 Lokalita D* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_4.html>.

¹³⁶ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

tvoří byty IV. kategorie.¹³⁷ Mohlo by to být z důvodu, že v rámci úřednického diskurzu je tato mylná představa rozšířená.¹³⁸

Tento starý činžovní dům byl postaven v roce 1892 a do první světové války fungoval jako sirotčinec, poté (mezi světovými válkami) se jednalo o prestižní lokalitou pro bydlení. Od skončení druhé světové války však nebyl dům významněji modernizován; v osmdesátých letech zde již bydleli převážně starší lidé a také dvě romské rodiny. Po uvolnění tří bytů v roce 1994 došlo k přidělení těchto bytů sociálně slabším romským rodinám.¹³⁹ V průběhu 90. let se přistěhovala většina nájemníků¹⁴⁰ – po roce 1994 začali rychleji odcházet neromští obyvatelé lokality a v roce 2006 v lokalitě již nežili žádní původní obyvatelé. O značné fluktuaci obyvatel vypovídá i fakt, že „20 rodin se do lokality přistěhovalo po říjnu 2001.“¹⁴¹ V rámci úřednického diskurzu panuje představa, že před příchodem „problémových“ rodin byla tato lokalita stále kvalitním místem pro bydlení, ačkoli dům byl v té době již zastaralý a do jeho modernizace se desítky let nic neinvestovalo.¹⁴² S výjimkou migrace do jiné lokality ve městě mají obyvatelé minimální šanci na opuštění domu – zajistit si pronájem bytu od soukromého majitele je velmi obtížné, protože Romy z této lokality nikdo ubytovat nechce¹⁴³ (tomuto problému se blíže věnuji v podkapitole o vlivu symbolické složky sociální exkluze na obyvatele plzeňských vyloučených lokalit).

D. Lokalita Vinice – dva vchody panelového domu na adrese **Strážnická 1 a 12** (správcovská firma TRIUMFA, s.r.o.; vlastníkem je obec – Plzeň; 16 bytových

¹³⁷ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. 5.10.6.4 Lokalita D [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_4.html>.

¹³⁸ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹³⁹ Srov. tamtéž.

¹⁴⁰ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. 5.10.6.4 Lokalita D [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_4.html>.

¹⁴¹ RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>. s. 12.

¹⁴² Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹⁴³ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. 5.10.6.4 Lokalita D [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_4.html>.

jednotek¹⁴⁴, přibližně 90 obyvatel – z toho cca 95 % Romů, je zde několik smíšených manželství)¹⁴⁵

Všechny byty jsou I. kategorie, výměrou 71, 5 m², 75, 5 m², 86, 16 m² nebo 97, 5 m². Neobvyklým jevem oproti ostatním sociálně vyloučeným lokalitám je zde fakt, že každá domácnost má vlastní vodoměr a elektroměr.¹⁴⁶

Vinice jsou mladým panelovým sídlištěm, jehož výstavba byla dokončena v roce 1990. Bylo zde mnoho volných bytů, které město přidělovalo žadatelům o nájem obecního bytu, mezi kterými bylo velké množství romských rodin. Tyto rodiny byt získaly z důvodu nevyhovujících podmínek v bytech v jiných částech města, nebo v důsledku vyhovění dlouhodobě podaným žádostem o byt nebo sem byly přestěhovány z činžovních domů v centru města, které byly navraceny původním majitelům na základě restitučního zákona. Ve výše uvedených dvou vchodech došlo ke koncentraci romských rodin.¹⁴⁷ Charakteristická pro tuto lokalitu je vysoká míra zadluženosti – v době výzkumu v roce 2006 činil celkový dluh na nájemném a službách více než dva miliony korun (!), což bylo hlavním důvodem, který vedl k rozhodnutí o prodeji této lokality.¹⁴⁸ V lokalitě byla zaznamenána velká migrace do Anglie.¹⁴⁹

E. Lokalita Plynární – starý činžovní dům v Plynární 4 (správce TRIUMFA, s.r.o.; vlastníkem je obec – Plzeň; 11 bytových jednotek,¹⁵⁰ cca 35 – 65 obyvatel, z toho cca 75 % Romů)¹⁵¹

Byty, nejčastěji o velikosti 1+1, jsou většinou IV. kategorie, přístup k tekoucí vodě má většina domácností jen na chodbě. Dům je plynofikován (ale většina domácností stále

¹⁴⁴ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹⁴⁵ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6.5 Lokalita E* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_5.html>.

¹⁴⁶ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹⁴⁷ Srov. tamtéž.

¹⁴⁸ Srov. TOUŠEK, Ladislav. Sociální vyloučení v Plzni. In *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. Člověk v tísni, o.p.s., 2007. ISBN 978-80-86961-27-9. s. 44 – 61.

¹⁴⁹ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6.6 Lokalita F* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_6.html>.

¹⁵⁰ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹⁵¹ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6.6 Lokalita F* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_6.html>.

topí a vaří na kamnech na tuhá paliva). V domě jsou také nebytové prostory využívané obyvateli domu jako prostory pro uskladnění.¹⁵² V době výzkumu v roce 2006 jsou některé byty neobsazené a jedná se o prodeji domu. V souvislosti s tím se předpokládá vystěhování obyvatel.¹⁵³ Řada obyvatel bydlí v lokalitě již několik desítek let, protože zde byli přidělovány služební byty. Zhruba 100 metrů od lokality existovala jiná sociálně vyloučená lokalita, Plovární 24 – dům byl ale prodán soukromému majiteli a „neplatiči“, příp. „nepřízpůsobiví“ byli vystěhováni. Dvě rodiny z Plovární ul. byly přemístěny do lokality Plynární.¹⁵⁴ V domě jsou ubytováni i neplatiči z jiných obecních domů.¹⁵⁵

F. Lokalita Petrohrad – šest tří- až čtyřpatrových činžovních domů ve třech sousedních ulicích, za lokalitu jsou však považovány jen domy v horším technickém stavu, tj. domy, ve kterých není zavedena teplá voda a topí se kamny WAW (přibližně 400 obyvatel, z toho cca 95 % Romů; domy mají různé majitele – část domů, zejména ty, kde žijí Romové, je v majetku města Plzně, které usiluje o prodej)¹⁵⁶

Jedná se o dlouhodobě existující lokalitu. Domy byly postaveny ve 30. letech 20. století a již v 80. letech zde žilo mnoho Romů, dokonce více než v době výzkumu v roce 2006.¹⁵⁷

G. „Lokalita“ Železniční

Na Petrohradě v **Železniční ulici č. 36** se nachází nebytový dům, který městu slouží jako náhradní ubytování pro neplatiče, resp. k zajištění náhradního přístřeší. Tento dům,

¹⁵² Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹⁵³ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6.6 Lokalita F* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_6.html>.

¹⁵⁴ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹⁵⁵ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6.6 Lokalita F* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_6.html>.

¹⁵⁶ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6.2 Lokalita B* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_2.html>.

¹⁵⁷ Srov. tamtéž.

jehož vlastníkem je město Plzeň, má ve výpůjčce občanské sdružení Naděje.¹⁵⁸ Ve výzkumné zprávě „Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni“ z roku 2006 byl tento dům označen za sociálně vyloučenou lokalitu. Autor chtěl poukázat na fakt, že „*působení – byť velmi kvalitního – poskytovatele sociálních služeb problematiku samo o sobě neřeší.*“¹⁵⁹ Dále zmiňuje, že z tohoto pohledu by pak bylo možné označit za sociálně vyloučené lokality i další zařízení, azylové domy, ubytovny ad. – uvedením tohoto konkrétního domu chtěl upozornit, aby těmto „lokality“ byla také věnována pozornost politik sociální inkluze, byť už zde třeba působí poskytovatel sociálních služeb. Ve výzkumné zprávě je dále uvedeno, že do domu by měli být umisťováni lidé v bytové nouzi, v reálu se však jedná spíše o holobyty pro plzeňské neplatiče.¹⁶⁰ Tato skutečnost však byla na úrovni jednání s městem vyjasněna již zpočátku – chápala to tak i sama nezisková organizace: „*Plzeňská pobočka Naděje začala své působení správou dvaceti bytových jednotek, kam byly vystěhovány rodiny, které dlužily na nájemném v obecních bytech.*“¹⁶¹ Vzhledem k tomu, že zde dochází ke kumulaci jedinců a rodin z plzeňských sociálně vyloučených lokalit, tito lidé většinou (nadále) žijí v podmínkách sociální exkluze.¹⁶² Jako hlavní činnost pracovníků Naděje byla uvedena sociální intervence, kontrola pravidelného splácení dlužné částky a pravidelné úhrady stávajícího nájmu. Další činnosti vyplývaly z charakteru poskytované sociální služby (sociální, pracovní a právní poradenství, pomoc při hledání zaměstnání, jednání s úřady ad.; nízkoprahové programy pro děti).¹⁶³

¹⁵⁸ Srov. KOVÁŘOVÁ, Ludmila. *Seznamy budov – příloha Bytové politiky města Plzně* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <<http://www.plzen.eu/download.aspx?dontparse=true&FileID=869>>.

¹⁵⁹ RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>. s. 22.

¹⁶⁰ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹⁶¹ Srov. Naděje. *Dům Naděje Plzeň Železniční 36*. Informační leták.

¹⁶² Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-04-02].

Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹⁶³ Srov. Naděje. *Dům Naděje Plzeň Železniční 36*. Informační leták.

2.3 Prostorové vyloučení a oblast bydlení

Prostorové vyloučení bylo v roce 2006 z popsanych sociálně vyloučených lokalit jasné pouze u lokality Jateční/Duchcovská. Lokalita se nacházela na periferii, jednalo se o jediné bytové domy v lokalitě, oddělené od okolí průmyslovými podniky, železnicí a silniční komunikací.¹⁶⁴ Částečné prostorové vyloučení bylo konstatováno také u lokality Plynární, kde však šlo o činžovní dům, který byl součástí běžné zástavby.¹⁶⁵ Lokalita Vinice se nacházela na sídlišti na kraji města, avšak sociálně nevyloučení obyvatelé bydleli v okolní sídlištní zástavbě.¹⁶⁶ Zbylé lokality byly v centru města, případně blízko něj, nelze u nich hovořit o prostorovém vyloučení.¹⁶⁷

Vlastníky bytů v plzeňských sociálně vyloučených lokalitách byla v roce 2006 ve všech případech obec. Již v té době město vlastnilo v Plzni většinou byty III. a IV. kategorie, což snižuje šance sociálně vyloučených (zejména Romů) na přestěhování se do kvalitnějšího prostředí.¹⁶⁸

Jedinou možností zajištění dlouhodobého ubytování pro sociálně vyloučené rodiny v bytové nouzi ale přesto bylo přidělení městského bytu¹⁶⁹ – pro řešení akutní krize při ztrátě bydlení jde však o nástroj nevhodný, protože procedura schvalování nájmu městského bytu byla zdlouhavá a nastavení kritérií příliš přísné,¹⁷⁰ přičemž to, že se jedná o osoby ohrožené ztrátou přístřeší nehrálo určující roli.

Směrnice QS 63-05 zpracovaná v roce 2007 pracovníky Bytového odboru Magistrátu města Plzně, v říjnu téhož roku schválená Radou města Plzně, s účinností od 1. 1. 2008,

¹⁶⁴ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. 5.10.6.1 Lokalita A* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-03-15]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_1.html>.

¹⁶⁵ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. 5.10.6.6 Lokalita F* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-03-15]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_6.html>.

¹⁶⁶ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6.5 Lokalita E* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_5.html>.

¹⁶⁷ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. 5.10.6.6 Lokalita F* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-03-15]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_6.html>.

¹⁶⁸ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6 Plzeň* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6.html>. – uvedené informace je možné získat u popisu lokality A – F.

¹⁶⁹ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-02-04]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹⁷⁰ Tento fakt je dlouhodobě kritizován pracovníky neziskových organizací, zmínky např. v materiálech organizace Člověk v tísni, o.p.s.

upravuje nakládání s byty a nebytovými prostory ve vlastnictví města Plzně.¹⁷¹ Tato směrnice proklamuje snahu města Plzně pomoci v oblasti bydlení zejména těm skupinám občanů, jejichž příjmy dosahují maximálně průměrné měsíční mzdy v národním hospodářství za předchozí kalendářní rok. Občané příjmově vymezení jsou ve směrnici nazýváni občany potřebnými a je u nich zároveň stanovena podmínka, že „*tito občané řádně plní své povinnosti vůči státu a zároveň vůči městu Plzeň a občanům a neporušují dobré mravy*“.¹⁷² Na druhou stranu je zde také uvedeno, že „*při využití bytů ve vlastnictví města Plzně pro občany potřebné, bude žádost o byt a splnění podmínek u těchto občanů posuzováno jen v nezbytné a nutné míře*“.¹⁷³

Pro přijetí žádosti o byt je nutné splnit **podmínku bezúhonnosti** (v tomto případě je tím myšlen občan, který nebyl pravomocně odsouzen za úmyslný trestný čin), která se prokazuje aktuálním výpisem z rejstříku trestů. Také musí být doložena čestná prohlášení o bezúhonnosti všech dospělých osob, které se stanou společnými nájemci nebo budou byt společně s žadatelem užívat, a následně jejich výpisy z trestního rejstříku. Tato podmínka se nevztahuje pouze na děti žadatele, manžela/manželky, druha/družky, a to ani v případě, že jsou již zletilé (podobně je tomu u dokládání výše příjmů).¹⁷⁴

Důležitým faktem je, že podmínku bezúhonnosti může Komise bytová Rady města Plzně prominout v případě, že se žadatel (se záznamem v rejstříku trestů) před podáním žádosti o byt zapojí do procesu resocializace, což prokáže minimálně 6 měsíců trvající spoluprací s nějakou nestátní neziskovou organizací. „*Tuto skutečnost musí žadatel doložit dobrozdáním sociálních pracovníků organizací, potvrzené příslušnou organizací*

¹⁷¹ Srov. KOVÁŘOVÁ, Ladislava, ŠVARC, Zdeněk. *Nakládání s byty a nebytovými prostory ve vlastnictví města Plzně* [online]. 22. 10. 2007 [cit. 2011-03-15]. Dostupné z:

<http://socialnisluzby.plzen.eu/Files/soc/dokumenty/rozvojova_koncepce/pravidla_pro_nakladani_s_byty.doc>.

¹⁷² KOVÁŘOVÁ, Ladislava, ŠVARC, Zdeněk. *Nakládání s byty a nebytovými prostory ve vlastnictví města Plzně* [online]. 22. 10. 2007 [cit. 2011-03-15]. Dostupné z:

<http://socialnisluzby.plzen.eu/Files/soc/dokumenty/rozvojova_koncepce/pravidla_pro_nakladani_s_byty.doc>. s. 5.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ Srov. KOVÁŘOVÁ, Ladislava, ŠVARC, Zdeněk. *Nakládání s byty a nebytovými prostory ve vlastnictví města Plzně* [online]. 22. 10. 2007 [cit. 2011-03-15]. Dostupné z:

<http://socialnisluzby.plzen.eu/Files/soc/dokumenty/rozvojova_koncepce/pravidla_pro_nakladani_s_byty.doc>.

*s tím, že se jedná o dlouhodobou a cílenou spolupráci, která je hodnocena jako prokazatelná cesta vedoucí ke změně chování.*¹⁷⁵

Další možností osob v nepříznivé sociální situaci při řešení bytové nouze bylo využít existujících „sociálních ubytoven“ a azylových domů – to však lze jen na dobu několika měsíců, navíc v nich dochází ke koncentraci ohrožených osob a vznikají tak vyloučené lokality se všemi negativními jevy, jež je doprovázejí. V Plzni dále chybělo cenově dostupné (návazné) bydlení pro klienty, kteří prošli například resocializačním programem nebo pobytem v azylovém domě, pro matky-samoživitelky s malými dětmi a rodiny v tísní.¹⁷⁶

2.4 Ekonomické vyloučení a oblast zaměstnání

U obyvatel plzeňských sociálně vyloučených lokalit jsou charakteristickými bariérami při vstupu na trh práce dlouhodobá nezaměstnanost, spoléhání se na podporu ze systému sociálního zabezpečení a nízká kvalifikace.¹⁷⁷ Po nekvalifikované pracovní síle je na trhu práce stále menší poptávka, jak bude blíže uvedeno dále. Zahraniční dělníci (především ze zemí východní Evropy) jsou navíc ochotni pracovat za menší ohodnocení, proto vytváří konkurenci, která ve výsledku zhoršuje postavení sociálně vyloučených nekvalifikovaných osob nejen na oficiálním trhu práce, ale i ve sféře šedé ekonomiky.¹⁷⁸ Nemožnost sehnat zaměstnání odůvodňují někteří obyvatelé plzeňských sociálně vyloučených lokalit také příslušností k romské menšině, do jisté míry se však

¹⁷⁵ KOVÁŘOVÁ, Ladislava, ŠVARC, Zdeněk. *Nakládání s byty a nebytovými prostory ve vlastnictví města Plzně* [online]. 22. 10. 2007 [cit. 2011-03-15]. Dostupné z: <http://socialnisluzby.plzen.eu/Files/soc/dokumenty/rozvojova_koncepce/pravidla_pro_nakladani_s_byty.doc>. s. 11.

¹⁷⁶ Srov. EBERLOVÁ, Tereza, KAVALÍR, Aleš, KRATOCHVÍLOVÁ, Naďa. *Komunitní plán rozvoje sociálních služeb města Plzně na období 2008 – 2015* [online]. 28. 6. 2007 [cit. 2011-03-23]. Dostupné z: <http://socialnisluzby.plzen.eu/Files/soc/dokumenty/rozvojova_koncepce/koncepce_rozvoje_sluzeb.pdf>.

¹⁷⁷ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-02-04]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹⁷⁸ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-02-13]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.

jedná o historku, která se v různých obměnách objevuje ve všech lokalitách a vyprávějí ji mnohdy i ti, kteří již zaměstnání nehledají nebo ani hledat nechtějí.¹⁷⁹

Míra nezaměstnanosti ve výše představených sociálně vyloučených lokalitách byla v roce 2006 vysoká, odhadem kolem 90 %, ¹⁸⁰ což potvrzují i odhady „Analýzy sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti“, které se však zaměřovaly přímo na nezaměstnanost Romů žijících v lokalitách. 95 % odhad míry nezaměstnanosti byl zaznamenán u lokalit Jateční/Duchcovská, Resslerova a Vinice, resp. Strážnická. Naopak nejnižší odhad míry nezaměstnanosti – 70 % – byl u lokality Plac (v širším pojetí, tj. Plachého 42 – 48 a okolní ulice).¹⁸¹ Vysoká míra nezaměstnanosti obyvatel sociálně vyloučených plzeňských lokalit je nezávislá na nízké míře nezaměstnanosti okresu Plzeň-město – neexistuje mezi nimi přímý vztah.¹⁸²

Mezi nejčastější formy zabezpečení obživy obyvatel sociálně vyloučených lokalit v Plzni patřili v roce 2006 sociální dávky, mnozí obyvatelé lokalit vyhledávali příležitostné práce „načerno“. Většinou šlo o pomocné stavební, výkopové a úklidové práce, přičemž zaměstnavateli byli jak romští podnikatelé, tak „renomované“ podniky.¹⁸³ Dalším zdrojem příjmů některých rodin bylo například rozebírání vraků a následný prodej náhradních dílů (v lokalitě Jateční/Duchcovská),¹⁸⁴ sběr šrotu (obyvatelé „Placu“ a okolí, Resslerovy, Strážnické i Petrohradu)¹⁸⁵ a prodej nasbíraných lesních plodů před hypermarkety (v lokalitě Petrohrad).¹⁸⁶

¹⁷⁹ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-02-04]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹⁸⁰ Srov. tamtéž.

¹⁸¹ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6 Plzeň* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6.html>.

¹⁸² Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-02-04]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹⁸³ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6 Plzeň* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6.html>. – uvedené informace je možné získat u popisu lokality A – E.

¹⁸⁴ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6.1 Lokalita A* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_1.html>.

¹⁸⁵ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6 Plzeň* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6.html>. – uvedené informace je možné získat u popisu lokality B – E.

¹⁸⁶ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6.2 Lokalita B* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_2.html>.

2.4.1 Rizikové a sociálně problémové jevy v lokalitách

V lokalitě Jateční se v roce 2006 občas vyskytla narkomanie spojená s prodejem drog, ojediněle prostituce a v menší míře drobné krádeže.¹⁸⁷ Užívání a prodej drog byly nejproblematictější jevem v lokalitě Plac a jejím okolí a na Petrohradě (další problémové jevy jako gamblerství, alkoholismus a prostituce se v obou zmíněných lokalitách vyskytovaly ojediněle)¹⁸⁸ – velký problém s narkomanií a prodejem drog byl také v lokalitě Vinice, resp. Strážnická¹⁸⁹ a v lokalitě Resslerova (tam byly drogy navíc i vyráběny).¹⁹⁰ V těchto dvou lokalitách se vyskytovaly další sociálně problémové jevy jako gamblerství, alkoholismus a drobné krádeže,¹⁹¹ v lokalitě Resslerova byl problém s prostitucí, která byla svého času provozována přímo v lokalitě.¹⁹² Ve všech lokalitách bylo v době výzkumu problémem zadlužování u firem půjčujících na vysoký úrok.¹⁹³ V lokalitě Plynární ani Železniční nebyla forma ani míra výskytu sociálně problémových jevů zjišťována.

2.5 Kulturní vyloučení a oblast vzdělávání

Naprostá většina obyvatel lokalit (nejen plzeňských) však nemá žádnou kvalifikaci – jedná se o absolventy základních nebo dříve zvláštních škol, popř. o osoby, které nedokončily odborné učiliště či střední školu.¹⁹⁴ Přesná vzdělanostní struktura nebyla v roce 2006 ve všech zkoumaných lokalitách v Plzni zjišťována, pouze u obyvatel

¹⁸⁷ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. 5.10.6.1 Lokalita A [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_1.html>.

¹⁸⁸ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. 5.10.6 Plzeň [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6.html>. – uvedené informace je možné získat u popisu lokality C a B.

¹⁸⁹ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. 5.10.6.5 Lokalita E [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_5.html>.

¹⁹⁰ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. 5.10.6.4 Lokalita D [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_4.html>.

¹⁹¹ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. 5.10.6 Plzeň [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6.html>. – uvedené informace je možné získat u popisu lokality E a D.

¹⁹² Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. 5.10.6.4 Lokalita D [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_4.html>.

¹⁹³ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. 5.10.6 Plzeň [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6.html>. – uvedené informace je možné získat u popisu lokality A – E.

¹⁹⁴ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-02-13]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.

lokality Jateční/Duchcovská byla konstatována nízká úroveň vzdělanosti (většinou nedokončené základní vzdělání),¹⁹⁵ v lokalitě Vinice, resp. Strážnická byla u většiny obyvatel zjištěna podobná úroveň vzdělání, avšak několik osob dokončilo odborné učiliště¹⁹⁶ a v lokalitě Petrohrad byla do výzkumu zařazena jedna osoba se středním vzděláním s maturitou.¹⁹⁷ V souvislosti s nízkým dosaženým stupněm vzdělání dospělých lze konstatovat, že rodiče, kteří nedosáhli vyšší úrovně vzdělání a nepociťují to jako nedostatek, často své děti dostatečně silně nemotivují k dalšímu studiu. Motivaci dospělých obyvatel sociálně vyloučených lokalit pro zvýšení si vzdělání či kvalifikace (stejně tak i pro hledání zaměstnání) zase významně snižuje očekávání diskriminace většinovou společností.¹⁹⁸ Jedna základní škola blízko lokality Vinice, resp. Strážnická, nabízela možnost doplnění vzdělání, tato nabídka však zůstala bez odezvy.¹⁹⁹

Mateřské školy, které rozvíjí mimo jiné dovednosti, jež mohou usnadnit nástup a počátky studia na základní škole, děti z plzeňských sociálně vyloučených lokalit většinou nenavštěvují.²⁰⁰ V přehledu škol zmíněných v analýze sociálně vyloučených romských lokalit byly v Plzni identifikovány dvě základní školy, v nichž existuje přípravný ročník.²⁰¹ Jedná se o zařízení pro předškolní vzdělávání, které lze zřídit (při zápisu minimálně 7 dětí) při různých typech škol se souhlasem příslušného odboru krajského úřadu. Toto zařízení je určeno pro děti s odkladem školní docházky a děti ze sociálně znevýhodněného prostředí.²⁰²

Zarážející informací z výzkumu analyzovaných plzeňských škol v roce 2006 se týkala situace v ZŠ praktické (dříve „zvláštní škola“), kde z celkového počtu 140 žáků bylo

¹⁹⁵ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6.1 Lokalita A* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_1.html>.

¹⁹⁶ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6.5 Lokalita E* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_5.html>.

¹⁹⁷ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6.2 Lokalita B* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_2.html>.

¹⁹⁸ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-02-04]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

¹⁹⁹ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6.5 Lokalita E* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_5.html>.

²⁰⁰ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-02-04]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

²⁰¹ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6 Plzeň* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6.html>. – uvedené informace je možné získat u popisu lokality C, D, E.

²⁰² Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-02-13]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.

odhadem 71 – 80 % romských dětí.²⁰³ U této školy bylo navíc konstatováno, že každoročně dělá zápis do prvních tříd. V další zkoumané škole – praktická škola – byl podíl romských žáků odhadnut na 31 – 40 % z celkového počtu 230 žáků.²⁰⁴ Studium praktické školy je určeno především pro žáky s menšími studijními předpoklady a speciálními vzdělávacími potřebami (potvrzenými na základě pedagogicko-psychologického vyšetření) a také pro absolventy základní školy praktické nebo základní školy se splněnou povinnou školní docházkou i v nižším ročníku.²⁰⁵

2.5.1 Zdravotní stav obyvatel lokalit

Zdravotní stav obyvatel sociálně vyloučených lokalit v Plzni nebyl předmětem ani jednoho z uskutečněných výzkumů, tato oblast není systematicky mapována, z toho důvodu neexistují validní data. V každoroční zprávě o stavu romských komunit v České republice je popisována oblast zdraví, v níž je zohledněn zdravotní stav sociálně vyloučených Romů, avšak zjištění nejsou příliš konkrétní²⁰⁶ a vzhledem k výhradnímu zaměření na Romy (žijící v podmínkách sociálního vyloučení) zde nebudou uvedena.

2.6 Symbolické hledisko sociálního vyloučení

Symbolická dimenze vyloučení je spojena se stigmatizací, tedy neadekvátním negativním hodnocením jedinců či sociálních skupin vnímaných jako odlišní či deviantní. Jejich označování, „nálepkování“, slouží k jejich vyčleňování ze společnosti.²⁰⁷ Dopady symbolické exkluze lze pozorovat na úrovni osobnosti jedince, jeho sociální a kulturní

²⁰³ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6 Plzeň* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6.html>. – uvedené informace je možné získat u popisu lokality A, C, D, E.

²⁰⁴ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *5.10.6 Plzeň* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6.html>. – uvedené informace je možné získat u popisu lokality A a E.

²⁰⁵ Srov. *Odborné učiliště a Praktická škola Plzeň* [online]. [cit. 2011-04-18]. Dostupné z: <<http://www.seznamskol.eu/skola/1109-odborne-uciliste-a-prakticka-skola-plzen-vejprnicka-56/>>.

²⁰⁶ Srov. Rada vlády pro záležitosti romské menšiny. *Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2009* [online]. 7. 5. 2010 [cit. 2011-05-02]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2009-73886/>>.

²⁰⁷ Srov. MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. In *Sociologický časopis 3/2000* [online]. 25. 6. 2003 [cit. 2010-12-30]. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/028583b8ba8110c76a6ae9d260c5c0374e096283_376_285MARES.pdf>.

sebeidentity a sebereprezentace, tedy z hlediska toho, jak se jedinec cítí být vyloučen, a rovněž z opačné strany, totiž, koho členové většinové společnosti mezi sebou nechtějí.²⁰⁸

Na zprostředkování symbolického vyloučení mají značný podíl masmédiá.²⁰⁹

Co se týče sociálně vyloučených lokalit v Plzni, v archivu vydání Plzeňského deníku můžeme najít mnoho zmínek o jednotlivých lokalitách, včetně snahy o jejich celkový přehled a popis – viz článek „Plzeňská ghetta plodí beznaděj“.²¹⁰ Nejčastěji se články zaměřují na lokalitu Resslerova (cca 20 článků) a již názvy mluví samy za sebe: „Resslerova 13 – Postrach města“, „Plzeň se pokouší uklidit nejhrůznější místo ve městě“, „Město uvažuje o prodeji ghetta v Resslerovce“, „Z Resslerovky je znovu skládka“, „V Resslerovce se strhla hromadná hádka Romů“, „Z ghetta v Resslerově ulici je zamrzlé smetiště“ atd..²¹¹ Pokud není problematičnost lokality okatě zdůrazněna již v názvu, většinou je tomu tak v několika prvních řádcích: „*Resslerova 13 – děsivé ghetto v centru města, se kterým si nikdo neví rady.*“²¹²; „*Největší ghetto v centru Plzně, městský dům v Resslerově 13 s více než stovkou obyvatel, bude možná v nejbližších letech zbouráno.*“²¹³; „*Obávaná adresa Resslerova 13, kam radnice v minulosti soustředila problémové nájemníky, může Plzeňany přestat strašit.*“²¹⁴

Pojem *ghetto* je pro označení sociálně vyloučených lokalit velmi nevhodný, neboť nejenže je tak devalvován význam tohoto pojmu jakožto analytického sociologického termínu, ale jeho časté užívání reprodukuje a posiluje záporné vnímání takových lokalit a motivuje s tím spojené praktické jednání – ve výsledku je tak prohlubováno sociální

²⁰⁸ Srov. HENIG, David, RŮŽIČKA, Michal, TOUŠEK, Ladislav. Zpráva z výzkumného projektu Sociálně vyloučené lokality v Plzni. 2006. Zadavatel Člověk v tísni – společnost při ČT, o. p. s.

²⁰⁹ Srov. MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. In *Sociologický časopis 3/2000* [online]. 25. 6. 2003 [cit. 2010-12-30]. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/028583b8ba8110c76a6ae9d260c5c0374e096283_376_285MARES.pdf>.

²¹⁰ Srov. ZAVADIL, Evžen. *Plzeňská ghetta plodí beznaděj* [online]. 19. 7. 2007 [cit. 2011-03-05]. Dostupné z: <http://plzensky.denik.cz/zpravy_region/plzenska_ghetta_20070719.html>.

²¹¹ Srov. Plzeňský deník. *Vyhledané články* [online]. Dostupné např. z: <<http://plzensky.denik.cz/hledani/?dotaz=Resslerova+13&server=plzensky.denik.cz&razeni=cas&datumOd=&datumDo=>>>.

²¹² Srov. ZAVADIL, Evžen. *Město si ghetto vybuřovalo samo, tvrdí nájemník i sousedé* [online]. 11. 3. 2008 [cit. 2011-03-05]. Dostupné z: <http://plzensky.denik.cz/zpravy_region/mesto-si-ghetto-vybuřovalo-samo-tvrdi20080311.html>.

²¹³ Srov. ZAVADIL, Evžen. *Resslerova 13 se možná bude bourat* [online]. 17. 12. 2008 [cit. 2011-03-05]. Dostupné z: <http://plzensky.denik.cz/zpravy_region/resslova--se-mozna-bude-bourat20081216.html>.

²¹⁴ Srov. VESELÁ, Dana. *Z ghetta zmizeli nájemníci* [online]. 11. 1. 2010 [cit. 2011-03-05]. Dostupné z: <http://plzensky.denik.cz/zpravy_region/z-ghetta-zmizeli-najemnici20100111.html>.

vyločení obyvatel dané lokality.²¹⁵ Paradoxně na tento fakt místy poukazují i sami novináři: „*Neobsazené byty má město například také v Duchcovské nebo Resslově ulici a to v domech, která proslula jako romská ghetta. Tam se stejně nikdo dobrovolně stěhovat nechce.*“²¹⁶ Stojí za povšimnutí, že články také mnohdy zdůrazňují etnicitu obyvatel daných lokalit.

O ostatních lokalitách je zmínek méně, ale v podobném duchu: „*Do zmiňovaných vchodů byly na začátku 90. let sestěhovány téměř výhradně romské rodiny. Vinice jsou mnohými obyvateli města i úředníky považovány za problematickou adresu právě proto, že nesou punc romského sídliště.*“²¹⁷ K vytváření tohoto obrazu dochází i přesto, že Romové tvoří odhadem kolem 7 % obyvatel sídliště. Sociální problémy zde navíc byly ve zvýšené míře koncentrovány svého času zejména ve dvou vchodech (Strážnické 1 a Strážnické 12).²¹⁸ Přesto se však můžeme dočíst, že „*v panelových domech v Plzni na Vinicích, kterým se přezdívalo plzeňský Chanov, obnovil soukromý majitel klid a pořádek.*“²¹⁹

Ačkoli se dá říci, že problematika sociálního vyloučení není v českém regionálním tisku nijak dominantní, vzhledem k zarážející absenci hlubšího kontextu, silnému negativnímu stigma spojeného s lokalitami a s předpokládanou etnicitou jejich obyvatel, mohou tvrzení předkládaná médiu přispívat k zhoršování životních podmínek sociálně vyloučených osob.²²⁰ Příspěvky k mediální konstrukci obrazu sociálně vyloučených či sociálním vyloučením ohrožených lokalit lze najít i v pracích dalších autorů.²²¹ Ráda bych na tomto místě podotkla, že články v tištěných médiích jsou jen mizivým vzorkem – dle mého názoru mohou být další typy médií, jako je například

²¹⁵ Srov. GAC, Nová škola. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-02-13]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.

²¹⁶ Srov. VESELÁ, Dana. *Na městský byt raději zapomeňte* [online]. 20. 4. 2010 [cit. 2011-03-05]. Dostupné z: <http://plzensky.denik.cz/zpravy_region/na-mestsky-byt-radeji-zapomente20100419.html>.

²¹⁷ Srov. ZAVADIL, Evžen. *Plzeňská ghetta plodí bezraděj* [online]. 19. 7. 2007 [cit. 2011-03-05]. Dostupné z: <http://plzensky.denik.cz/zpravy_region/plzenska_ghetta_20070719.html>.

²¹⁸ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-02-04]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

²¹⁹ Srov. PERTL, Jan. *Do domů hrůzy se vrátil klid a pořádek* [online]. 4. 9. 2008 [cit. 2011-03-05]. Dostupné z: <http://plzensky.denik.cz/zpravy_region/do-domu-hruzy-se-vratil-klid-a-poradek20080904.html>.

²²⁰ Srov. HARDOŠ, Jiří, KŘÍŽKOVÁ, Martina. *Mediální obraz sociálně vyloučených lokalit* [online]. 9. 10. 2007 [cit. 2011-03-13]. Dostupné z: <poradna-prava.cz/diskriminace/lokality.doc>.

²²¹ Srov. Člověk v tísni; RADOSTNÝ, Lukáš; RŮŽIČKA, Marek; STEJSKAL, Jan.

televize nebo internetové servery, ještě mnohem vlivnější (a domnívám se, že také nekontrolovatelnější).

Vzhledem k tomuto vlivu médií na utváření si představ o fungování lokalit je tedy na místě zdůraznit, že při pokusech o řízenou kulturní a sociální změnu, jimiž mnohé z vnějších zásahů do života obyvatel lokalit jsou, je třeba vycházet z kvalitních a relevantních informací, tedy například z odborných studií.²²² Jakkoli se toto tvrzení může zdát logické, není výjimkou, že subjekty zodpovědné ze řešení dané situace z nich nečerpají, což se projevuje například tak, že ačkoli mnoho zástupců tzv. řídicího systému (složky státní správy, které často rozhodují o podobě a fungování lokalit) nikdy lokalitu nenavštívilo, mají dojem, že o její „reálné situaci“ a každodenním životě obyvatel všechno vědí – a tento „obraz reality“ může být neúplný, zkreslený dalšími domněnkami či zcela mylný.²²³

²²² Srov. Člověk v tísni. *Závěrečné zprávy z výzkumu: Analýza situace romských sociálně vyloučených enkláv ve Středočeském kraji* [online]. 6. 3. 2006 [cit. 2011-03-13]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_33_1.pdf>.

²²³ Srov. RADOSTNÝ, Lukáš, RŮŽIČKA, Michal. Terénní výzkum v hyperrealitě. Poznámky k mediální konstrukci sociálně vyloučených lokalit. In *„Romové“ v osidlech sociálního vyloučení*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. s. 201 – 229.

3. Cíl práce a výzkumné otázky

Hlavním cílem předkládané práce je zaznamenat vývoj situace sedmi sociálně vyloučených lokalit na území města Plzně v posledních pěti letech, tedy od roku 2006 dosud. Stav zkoumaných lokalit v roce 2006 z prostorového, ekonomického a kulturního hlediska vyloučení, stejně jako oblast bydlení, zaměstnání a vzdělání v Plzni jsou popsány v teoretické části práce. Z uvedených informací budu vycházet při výzkumu vývoje lokalit a jejich stavu v současnosti. Popsat aktuální situaci sociálně vyloučených obyvatel se zaměřením na oblast bydlení, zdroje obživy a vzdělání je dílčím cílem praktické části práce.

3.1 Výzkumné oblasti

Vzhledem k poměrně širokému spektru informátorů, s kterými byly uskutečněny rozhovory, jsem použila pro každého z nich individuální soubor výzkumných otázek.

Základní výzkumné oblasti byly následující:

- 1) Lokality v Plzni, které by respondent označil za sociálně vyloučené
- 2) Vývoj vybraných sociálně vyloučených lokalit
- 3) Oblast bydlení sociálně vyloučených obyvatel
- 4) Oblast zaměstnání obyvatel sociálně vyloučených lokalit
- 5) Oblast vzdělání obyvatel sociálně vyloučených lokalit, resp. dětí vyrůstajících v podmínkách sociálního vyloučení
- 6) Symbolické vyloučení obyvatel sociálně vyloučených lokalit

Univerzální námět na rozhovor s pracovníky je k nahlédnutí v příloze č. 1. Obdobné výzkumné oblasti byly zkoumány v rozhovoru s obyvateli, jehož námět je v příloze č. 2. V rozhovoru s některými respondenty nebyly zmíněny všechny uvedené oblasti. Naopak některé oblasti byly s určitými respondenty probrány podrobněji. Pokud byly v rozhovoru položeny další specifické otázky, jsou uvedeny vždy v úvodu záznamu realizovaného rozhovoru. Záznamy z rozhovorů s pracovníky jsou uvedeny v příloze č. 3, záznamy z rozhovorů s obyvateli v příloze č. 4.

4. Metodika

V této kapitole bude charakterizován výběrový soubor výzkumného šetření, u něhož bude zároveň uvedeno, jakým způsobem byl vybrán, dále bude popsána metodika sběru dat, metodika jejich vyhodnocování a interpretace.

4.1 Operacionalizace pojmů

V názvu diplomové práce uvádím, že se budu zabývat monitoringem vybraných sociálně vyloučených lokalit v Plzni. Monitoring znamená sledování a vyhodnocování,²²⁴ v tomto případě jde o sledování situace lokalit z hlediska bydlení, zaměstnání, resp. zdrojů obživy, vzdělání jejich obyvatel, jak upřesňuje i stanovený cíl práce. Vybranými sociálně vyloučenými lokalitami jsou myšleny lokality Jateční/Duchcovská, Plac, Resslerova, Vinice (resp. Strážnická), Plynární, Petrohrad a Železniční. Jedná se o sedm plzeňských lokalit zkoumaných ve výzkumných projektech „Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti“ a „Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni“ realizovaných v roce 2006. Železniční byla označena za lokalitu ve výzkumné zprávě jen v druhém jmenovaném projektu, autor jejím zařazením chtěl poukázat na konkrétní jev, proto je v textu označována jako „lokalita“ v uvozovkách.

4.2 Charakteristika výběrového souboru

A. Výběrovým souborem jsou pracovníci orgánů města Plzně a pracovníci neziskových organizací poskytujících sociální služby osobám sociálně vyloučeným nebo sociálním vyloučením ohroženým. Pracovníky, kteří mají dlouhodobé zkušenosti s přímým působením ve vybraných lokalitách, případně obecně s problematikou sociálního vyloučení v Plzni jsem zvolila jako hlavní informátory vzhledem k dynamice procesu

²²⁴ Srov. Kolektiv autorů pod vedením Jiřího Krause. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. 1. vyd. Praha: Academia, 2005. 879 s. ISBN 978-80-200-1351-4.

sociálního vyloučení plzeňských lokalit v posledních letech. Oslovila jsem celkem patnáct pracovníků, rozhovory byly uskutečněny s devíti z nich. Jedná se o koordinátorku romských poradců při Krajském úřadu Plzeňského kraje (pracovnice č. 1), projektovou manažerku pro oblast služeb pro osoby sociálně vyloučené Odboru sociálních služeb Magistrátu města Plzně (pracovnice č. 2), koordinátorku terénní sociální práce plzeňské regionální pobočky společnosti Člověk v tísni, o.p.s. (pracovnice č. 3), koordinátora bezpečnosti a manažera projektu bezpečné město – pracovníky Odboru bezpečnosti a prevence kriminality Magistrátu města Plzně (pracovníci č. 4), vedoucího Bytového odboru Magistrátu města Plzně (pracovník č. 5), terénního aktivizačního pracovníka společnosti Tady a teď, o.p.s. (pracovník č. 6), sociální asistentku v trestním řízení – pracovníci projektu SATR plzeňské regionální pobočky společnosti Člověk v tísni, o.p.s. (pracovnice č. 7), odborného sociálního pracovníka – vedoucího terénního programu organizace Ulice – Agentura terénní sociální práce, o.s. (pracovník č. 8) a vedoucí pobočky Naděje, o.s. – pobočka Plzeň (pracovnice č. 9). Byly využity také informace od referentky správcovské firmy Obytná zóna Sylván, a.s. Vedoucího oddělení sociální prevence – sociální kurátor pro dospělé Magistrátu města Plzně nereagoval na žádosti o setkání, rozhovor se neuskutečnil. Odborný asistent zabývajícího se sociální exkluzí v rámci působení na Katedře antropologických a historických věd Filosofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni mi sdělil, že poslední tři roky prakticky situaci v plzeňských sociálně vyloučených lokalitách nesleduje. Nepodařilo se uskutečnit ani plánovaný rozhovor s terénním pracovníkem plzeňské regionální pobočky společnosti Člověk v tísni, o.p.s.

Při výběru expertů jsem se řídila zejména vykonávanou pozicí pracovníka, přičemž hlavním kritériem bylo, že přichází nebo přicházel v období 2006 – 2011 po dobu alespoň jednoho roku do kontaktu se sociálně vyloučenými osobami, obyvateli zkoumaných lokalit.

B. Doplnkovým souborem jsou současní a bývalí obyvatelé vybraných sociálně vyloučených lokalit na území města Plzně. Z každé lokality byl osloven obyvatel nebo obyvatelka, kteří v lokalitě bydleli nebo bydlí, celkem se jednalo o sedm osob. Budou

označovány jako obyvatel(/-ka) A – G. Dále mi poskytly informace dvě rodiny, které bydleli v nově vzniklé (a již zaniklé) sociálně vyloučené lokalitě – ubytovně u Mikulášského náměstí. V textu budou označeny jako rodina X a rodina Y. Výběr osob byl nahodilý.

4.3 Metodika sběru dat – použité techniky a metody

Za účelem sběru dat byl proveden kvalitativní výzkum. Informace z rozhovorů s pracovníky byly zapisovány pomocí průběžného záznamu během rozhovoru. Na základě individuální dohody jsem několika pracovníkům zaslala přepis vlastního rozhovoru k autorizaci. Informace z rozhovorů s obyvateli byly kvůli zachování autentičnosti doslovně zaznamenávány při rozhovoru. Pokud se jednalo o delší rozhovor, informace z něj byly průběžně zaznamenány.

A. Byla použita metoda dotazování technikou polostandardizovaného rozhovoru (viz příloha č. 1). Problémově zaměřené rozhovory s experty byly uskutečněny v období od října 2010 do dubna 2011.

Data z rozhovoru jsem využila jako podklad pro návaznou obsahovou analýzu. Metoda analýzy dokumentů technikou obsahové analýzy dat byla použita u té části zkoumané problematiky, kterou jsem považovala za vhodné více objasnit či přiblížit. Analyzovala jsem Seznam budov – přílohu Bytové politiky města Plzně, informace o stavbách z Katastru nemovitostí, realizační plány na rok 2009 – 2011 (ke Střednědobé rozvojové koncepci sociálních služeb v Plzni na období 2008 – 2015), Zprávu o situaci na trhu práce Plzeň-město za rok 2010 a vybraná Usnesení Rady města Plzně. Použit je také písemný záznam z jednání pracovní skupiny pro obyvatele sociálně vyloučených lokalit a lidí bez domova, data z programu vedení města, z internetových stránek Sociálních služeb města Plzně a Českého statistického úřadu Plzeňského kraje.

B. Metoda dotazování technikou nestandardizovaného rozhovoru (námět viz příloha č. 2) byla použita ke sběru dat od bývalých a současných obyvatel výše jmenovaných

sociálně vyloučených lokalit. Vzhledem ke zvolené technice nebyla přesně stanovena formulace otázek – jednalo se o dotazování se na vývoj situace v dané lokalitě a na situaci obyvatel v oblasti bydlení, zaměstnání či vzdělání / vzdělání jejich dětí.

4.4 Metodika vyhodnocování dat a jejich interpretace

Data získaná provedeným výzkumným šetřením byla zpracována a vyhodnocována tříděním do jednotlivých oblastí, tedy jaké lokality v Plzni by respondent označil za sociálně vyloučené, jaký pozoruje respondent vývoj u vybraných sociálně vyloučených lokalit, jaká je oblast bydlení, zaměstnání a vzdělání (resp. vzdělání dětí) obyvatel sociálně vyloučených lokalit a jak obyvatele ovlivňuje symbolické vyloučení.

Polostandardizované rozhovory s pracovníky byly obsáhlejší a v několika případech zaměřené na určité téma (např. vedoucí Bytového odboru Magistrátu města Plzně – oblast bydlení apod.), čemuž odpovídají získaná data. Z nestandardizovaných rozhovorů s obyvateli lokalit byly získány převážně dílčí informace k jednotlivým oblastem.

Před vlastní interpretací výsledků je vymezeno, jaké lokality jsou respondenty pojímány za sociálně vyloučené a z jakého důvodu. Následuje popis vybraných sociálně vyloučených lokalit, přičemž je u každé lokality uvedeno, k jakým změnám došlo od roku 2006 a jakým vývojem lokalita prošla. Poté jsou krátce popsány nově vzniklé sociálně vyloučené lokality. Dále se zaměřuji na jednotlivé oblasti – bydlení, zaměstnání, vzdělání, symbolické vyloučení obyvatel lokalit a rizikové jevy v lokalitách. Informace získané v rozhovorech jsou v některých případech doplněny výstupy z obsahové analýzy dat.

5. Výsledky

5.1 Vymezení sociálně vyloučených lokalit

Při otázce, jaké lokality v Plzni pojmají pracovníci jako sociálně vyloučené, byly nejčastěji jmenovitě uváděny lokalita Jateční, Plac a Resslerova (s výjimkou pracovníků č. 1 a 7 uvedli všichni pracovníci). Pracovník č. 6 uvedl navíc Jižní předměstí, některé komerční ubytovny a tzv. trasu. Pracovníci č. 4 uvedli, že za lokalitu obecně považují nejčastěji dům, v němž jsou byty nižší kategorie, žijí zde převážně Romové, je zde špatná platební morálka ve vztahu k platbám nájmu a energií a objevují se problémy narušující soužití a vztahy s okolím, třeba nepořádek či hluk. Trestná činnost z pohledu pracovníků č. 4 nehraje při posuzování lokality roli. Pracovnice č. 7 uvedla, že z jejího pohledu v Plzni nemáme žádnou opravdu sociálně vyloučenou lokalitu. Jedná se maximálně o jednotlivé domy a nikoli „ghetto“, jako je např. v Přerově, kde došlo k sestěhování tzv. problémových osob (osoby nehradící pravidelně nájemné a služby, osoby s trestní minulostí ad.) na jedno místo kolem nádraží.

Obyvatelům jsem tuto otázku přímo nepokládala, vzhledem k tomu, že v některé z lokalit sami žijí. Sami obyvatelé se však v několika případech vymezovali vůči ostatním lokalitám. Obyvatel E uvedl: „*nabídli mi byt v Plynární nebo na Placu – tam bych nešel, tam je to peklo*“. Obyvatelka G sdělila: „*nejhorší barák v Plzni byla Resslerka – smrad, špína a feťáci*“. Obyvatelka A uvedla: „*Na Jateční jsem už bydlela a nikdy už tam znovu nechci – je to české Bronx*“. Obyvatel F řekl, že „*ty baráky na Placu, to je druhá Resslerka – domy jsou otevřené, nezamyká se a přespávají tam feťáci*“.

5.2 Popis lokalit v roce 2011

U nemovitostí tvořících sociálně vyloučené lokality Jateční/Duchcovská, Plac, Resslerova a Plynární, které jsou nadále v majetku města, došlo ke změně správcovské firmy. Zatímco v roce 2006 nemovitosti spravovaly různé společnosti, od 1. 1. 2009 došlo

ke sjednocení – správu všech domů, bytů a nebytových prostor ve vlastnictví města Plzně zajišťuje Obytná zóna Sylván, a.s. (pracovník č. 5).

A. Lokalita Jateční/Duchcovská

V Jateční 1 se nachází 57 bytů, 22 z nich je neobsazených; v Duchcovské 1 je z 12 bytů obsazeno 6; v Duchcovské 3, 5, 7 je celkem 23 bytů – všechny volné, domy jsou neobsazené (referentka správcovské firmy). Zhruba od roku 2006 bylo v lokalitě několikrát zaznamenáno, že vyklizené domy sloužili jako útočiště problémovým uživatelům drog, bezdomovcům či lidem na útěku (pracovník č. 6).

Jateční/Duchcovská zůstává jednou z přetrvávajících, dlouhodobě existujících lokalit. Od okolní zástavby je pavlačový dům odříznutý železnicí a viaduktem, průmyslovými objekty, blízko se nachází také autobazar, teplárna a sběrný dvůr, o něco dále jatka (pracovník č. 6). Byty v Duchcovské ulici jsou téměř všechny vyklizené, část ubytovaných byla přestěhována do Jateční – uvedené byty jsou ve špatném technickém stavu a z důvodu plánovaného železničního koridoru je navrhována jejich demolice. V lokalitě Jateční nejsou již 4 roky přidělovány byty, byty se zde (také v důsledku /soudních/ vystěhování některých obyvatel, kteří neplní povinnosti nájemce, příp. ani neřeší své pohledávky) postupně uvolňují (pracovník č. 5). Kromě toho obyvatelé této lokality migrují do Anglie. Dlouhodobě zde funguje zvěst, že se dům bude bourat – na základě toho byla vystěhována už celá ulice Duchcovská²²⁵ (pracovník č. 6).

Obyvatelka A, která v lokalitě dříve bydlela a dosud jsou tam ubytováni její příbuzní uvedla: „*Nejdřív se pořád říkalo, že pavlačák zbourají, ale nevypadá to... Ještě před rokem a půl tam dostala byt holka, co dřív bydlela na Resslerově...*“

Tato lokalita byla vůbec první, kde začala v roce 2004 poskytovat své služby společnost Tady a teď, o.p.s.. V Jateční, stejně jako dříve v Resslerově, funguje program Podpora vzdělávání, Individuální doučování, volnočasové aktivity a Středisko inkluzivních služeb. Není zde předškolní klub, protože děti předškolního věku z lokality dochází

²²⁵ Dle Seznamu budov ve vlastnictví města Plzně z roku 2008 je u domů v ul. Duchcovská v poznámce uvolňování bytů zmíněno, stejně jako návrh na demolici kvůli plánu železničního koridoru. U pavlačového domu v Jateční ul. je však zmíněno jen předpokládané zasažení hlukem kvůli průtahu Severní předměstí – Lobzy.

do Podmostní ulice, kde funguje pod občanským sdružením Ponton (dříve Začít spolu, o.s.) Předškolní výchova Klubíčko (pracovník č. 6).

Stížnosti na obyvatele této lokality se neobjevují – lokalita je ale také prostorově „vyloučena“ – ani není tato lokalita výrazněji zasažena kriminalitou, trestná činnost nijak nevybočuje (pracovníci č. 4, pracovník č. 6). V této lokalitě nebyl a ani není problém s narkomanií ani prostitutí (pracovník č. 8).

B. Lokalita Plac

V Plachého 42, 44, 46, 48 je dohromady 50 bytů, z toho je 12 bytů volných (referentka správcovské firmy).

Taktéž se jedná o dlouhodobě existující lokalitu – někteří pracovníci za ni považují zejména domy v Plachého ul. ohraničující vnitroblok (tedy Plachého 42, 44, 46, 48 – pozn. autorky práce), někdy jsou za lokalitu pojímány i domy v ulicích Koperníkova, Korandova, Kotkova a Karlova (pracovníci č. 4). Pracovník č. 6, který označil za sociálně vyloučenou lokalitu celé Jižní předměstí, uvedl, že se jedná o větší množství ulic s domy obydlenými v různé intenzitě sociálně vyloučenými nájemníky. Za nejpalčivější části považuje blok domu v ulici Plachého, okolí Husova náměstí a ulice Tylova a Husova (pracovník č. 6). V bezprostřední blízkosti lokality, v Plachého ul. 52, je sociální ubytovna provozovaná Městskou charitou Plzeň, kde je však osobám poskytováno jen ubytování, od 31. 12. 2010 zde nejsou poskytovány sociální služby k řešení situace ubytovaných osob (pracovnice č. 2).

V Plachého 42 je Středisko inkluzivních služeb společnosti Tady a teď, o.p.s., v rámci kterého funguje Klub matek, dále je v této lokalitě provozován předškolní klub a knihovna. Vzhledem k tomu, že lokalita není plně obydlená, problémem je zde nezákonné zabírání volných bytů uživateli drog, narkomanie, prodej a výroba drog. V domech, kde nájemníci nezamykají vchodové dveře, jsou zejména problémovými uživateli drog využívány byty a sklepy k přespávání – využívání lokality tímto způsobem koresponduje se značným počtem dealerů drog v okolí (pracovník č. 6). Také pracovník č. 8 hodnotil okolí lokality Plac (zejména kolem Husova náměstí, v ulicích Karlova, Kotkova, Husova, kde je i nejvíce drogových bytů a okolí Centrálního

autobusového nádraží) jako velmi problematické z hlediska výskytu sociálně patologických jevů (pracovník č. 8).

Obyvatel B, který dostal přidělený byt v Plachého ul., předtím bydlel v lokalitě Resslerova a „lokalitě“ Železniční. *„Hlavně že mám uzavřenej byt, děti na chodbu radši nepouštím... Kdyby sem vlez' nákej feťák, tak ho dobiju...“*

Po revitalizaci Husova parku, kde se obyvatelé lokality scházeli a kde byla ve větší míře páchána trestná činnost, se však dle slov pracovníků č. 4 stav této lokality v souvislosti s kriminalitou obecně zlepšil.

C. Lokalita Resslerova

Dům tvořící tuto lokalitu byl k 31. 12. 2009 uzavřený a do té doby je neobsazený (referentka správcovské firmy). V současné době je zařazen v seznamu budov určených k prodeji a směně (pracovník č. 5). Obyvatelé této lokality nebyli přestěhováni hromadně na jiné místo, nová lokalita proto nevznikla (pracovníci č. 4). Pracovník č. 5 uvedl, že některým nájemníkům, kteří měli smlouvu na dobu určitou, nebyla obnovena smlouva a těm nájemníkům, kteří neplnili řádně své povinnosti a měli neuhrazené pohledávky, bylo zajištěno přístřeší. Nájemníkům, kteří řádně plnili své povinnosti a měli uzavřené nájemní smlouvy byly zajištěny náhradní byty po celém městě. V jiné sociálně vyloučené lokalitě, konkrétně v Jateční, byl zajištěn náhradní byt pro jednu nebo dvě rodiny. Pracovník č. 5 dále uvedl, že zhruba u poloviny z těch, kteří byli „rozestěhováni“ jednotlivě do různých domů v Plzni, je v současné době řešeno ukončení, nejčastěji z důvodu porušování dobrých mravů v domě (pracovník č. 5).

Důvod vzniku lokality, resp. prvopočátek problému, někteří pracovníci neznají, většina však ví, že se původně jednalo o dům pro úředníky pracující na vyšších pozicích. Pracovníci č. 4 uvádí, že i v době, kdy byla již lokalita vnímána jako velmi problematická zdaleka ne všichni obyvatelé byli problémoví – sami obyvatelé byli například pro řešení problémů s narkomany, někteří projevovali také snahu udržet dům v dobrém stavu. V této lokalitě ale docházelo k velké fluktuaci obyvatel, proto problémy nabývaly a ubývaly na síle i v souvislosti s tím, jací obyvatelé v lokalitě zrovna bydleli. Zhruba od konce 90. let až do uzavření byly v lokalitě značné problémy

s nepořádkem ve společných prostorách, s konflikty mezi obyvateli lokality, s rizikovými jevy a kriminalitou – vzhledem k poloze lokality přímo v centru města se dá s trochou nadsázky říct, že podmínky pro trestnou činnost byly ideální, docházelo zde ke všem formám trestné činnosti (pracovník č. 4). Tento fakt potvrdil pracovník č. 6, který v lokalitě dva roky působil. Dále uvedl, že v okolí byl velký počet možností, jak „vydělat“ peníze a poblíž lokality se také nacházelo mnoho heren, barů a zastaváren. Nedaleký obchodní dům Tesco, byl využíván ke krádežím (pracovník č. 6). Značné problémy přímo v lokalitě vznikaly v souvislosti s drogově závislými, a to jak z řad obyvatel domu, tak i cizích osob, které tuto lokalitu vyhledávaly (pracovník č. 4). Řešení drogové problematiky bylo v Resslově 13 na denním pořádku (pracovník č. 8). Všichni oslovení obyvatelé lokalit se o lokalitě Resslova zmínili – část z nich v lokalitě bydlela (obyvatelé B, E, F), ale i ostatní obyvatelé znali vždy někoho ve svém okolí, kdo v lokalitě svého času bydlel. Obyvatelka C, která žila v lokalitě až do jejího uzavření, uvedla: *„Horší barák než Resslovka v Plzni nikdy nebyl – když řeknete Resslovka, každé už ví... Bylo to tam fakt hrozný, dokonce se tam stala i vražda...“* Pracovník č. 6 uvedl, že v této lokalitě fungovalo od října 2007 Středisko inkluzivních služeb – tento projekt společnosti Tady a teď, o.p.s., na němž se spolupodílely organizace Člověk v tísni, o.p.s. a Ulice – Agentura terénní sociální práce, o.s., vznikl za účelem minimalizace rizika ještě většího propadu sociálně vyloučených obyvatel lokality a snahy poskytnout jim komplexní sociální služby. Pracovník č. 6 fungoval jako terénní pracovník přímo v lokalitě, což obnášelo každodenní intenzivní práci na zlepšení situace klientů, kteří v lokalitě žili (poradenství, řešení různorodých problémů, hledání zaměstnání ad.). Probíhaly programy zaměřené na vzdělávání dětí i na trávení jejich volného času; v prostorách kanceláře měli pracovníci také knihovnu, zejména pro dětské klienty. Pracovníci organizace Člověk v tísni, o.p.s., do lokality docházeli (mj. měli možnost zprostředkovat klientům odbornou právní pomoc); pracovníci občanského sdružení Ulice – Agentura terénní sociální práce také docházeli a vyměňovali klientům, kteří užívali návykové látky použitý injekční materiál (pracovník č. 6).

D. Lokalita Vinice, resp. Strážnická

Z pohledu pracovníka č. 5 byla z hlediska porušování dobrých mravů a neplnění povinností nájemce problematická zejména Strážnická 12, případně vedlejší vchod – Strážnická 10. Tyto bytové domy byly prodány soukromému vlastníkovi, o bližších okolnostech prodeje nemá pracovník podrobné informace, ale vydal k němu souhlasné stanovisko (pracovník č. 5). Jednotky ve Strážnické 1 a 3 byly prodány dle Zásad II prodeje bytů a nebytových prostor,²²⁶ v obou domech byl zájem o odkup samotnými nájemci – v č. 1 asi u 40 % nájemců, v č. 3 asi u 80 % (pracovník č. 5). Některé domy však nový majitel odkoupil i s dluhy, které byly poté obtížně vymáhány. Vnímání Vinic jakožto problémové adresy tato kauza s prodejem domů spíše zhoršila (pracovnice č. 2). Obyvatelka D, která v lokalitě dříve bydlela, uvedla: „*Kdybych nejela do Anglie a nenechala tu holku, která udělala ten dluh, mohla jsem byt koupit a být teď ve svém.*“ Oproti třem předchozím lokalitám se v případě Vinic několik pracovníků shodlo na tom, že se v případě domů ve Strážnické č. 1 a 12 ani nejednalo o sociálně vyloučenou lokalitu – pracovník č. 6 to označil za mýtus, pracovnice č. 2 uvedla, že Vinice mají spíše nálepku špatné lokality, kde je nebezpečno a pohybují se zde kriminální živly a bude dlouho trvat, než se jí zbaví, podle pracovníků č. 4 se lokalita ani dříve nejevila jako výrazně problematická a nebyla tam registrována vyšší kriminalita. Tuto skutečnost konstatoval i pracovník č. 6 – nepodařilo se prokázat, že by tato lokalita, byť s větším zastoupením sociálně vyloučených obyvatel, byla abnormálně zatížena kriminalitou, která by se dotýkala ostatních obyvatel sídliště. Oproti lokalitě Resslerova zde naopak nebylo mnoho možností k páčání trestné činnosti (pracovník č. 6). Pracovníci č. 4 uvedli, že pokud už byla páčána trestná činnost dřívějšími obyvateli oněch dvou vchodů ve Strážnické ulici, docházelo k tomu spíše v centru města, kam obyvatelé ze sídliště jezdili a setkávali se s dalšími členy rodiny. V současné době se dle názoru pracovníků č. 4 už skutečně nedá hovořit o sociálně vyloučené lokalitě.

²²⁶ Dostupné z: <<http://www.plzen.eu/download.aspx?dontparse=true&FileID=584>>.

E. Lokalita Plynární

V domě je 11 bytů, z toho 7 jich zůstává neobsazených (referentka správcovské firmy). Lokalita je do jisté míry prostorově vyloučena – z jedné strany je nedaleko areál zimního stadionu, z druhé strany řeka Radbůza a z další depo městských dopravních podniků (pracovník č. 6).

Dům je zařazen v seznamu budov určených k prodeji a směně. Již od roku 1998 v něm byly přidělovány náhradní byty pro neplatiče. Byty se zde nadále přidělují, v současné době je jich však obydleno jen několik (pracovník č. 5). V domě bývá občas řešeno nelegální obsazení některého z bytů dalšími osobami. Problematická byla lokalita zejména v minulosti (pracovníci č. 4), kdy dle pracovníka č. 6 v roce 2008 bydlel v lokalitě dealer heroínu a pervitinu a v lokalitě se pohybovalo zejména ve večerních hodinách mnoho lidí v podnapilém stavu – i to přispělo k vnímání oblasti jako nebezpečné. Pachatelé trestné činnosti se buď orientovali na centrum města (vzdáleno maximálně 10 minut od lokality) a/nebo na Slovany (pracovník č. 6).

Obyvatel E sdělil: *„Když jsem bydlel na Plynární, tak mě tam ostatní poslouchali – o nás se vědělo, že ´sme slušná rodina, znali nás i v okolí a doted´ nás zdraví, když tam ´dem... Ale za žádnou cenu už bych tam nechtěl – je to starej barák, moje žena je nemocná... Jenže mi dali vybrat (Bytový odbor Magistrátu města Plzně – pozn. autorky práce) – buď tam, anebo na Plac.“*

F. Lokalita Petrohrad

Narozdíl od dalších lokalit, kde se jedná spíše o jednotlivé domy, lze v případě Petrohradu (části městské čtvrti Slovany) považovat za specifickou lokalitu celou oblast, ohraničenou na jedné straně hlavním vlakovým nádražím, na druhé straně zhruba ulicemi Plzenecká, Táborská (pracovníci č. 4), případně, jak doplnil další pracovník, až stadionem Lokomotivy a z další strany symbolicky ohraničenou Slovanskou ulicí (pracovník č. 6). Je zde nejvyšší koncentrace Romů v Plzni a dlouhodobě je tato lokalita považována za nebezpečnou, podle Analýzy postojů veřejnosti ke kriminalitě v Plzni z roku 2009 dokonce za nejnebezpečnější z lokalit v Plzni (pracovníci č. 4). Z pohledu

pracovnice č. 2 zde žije mnoho obyvatel ohrožených sociálním vyloučením. Těm, kteří žijí v městských bytech a porušují povinnosti nájemce (zejména nehradí nájemné a služby), nemá město povinnost zajistit náhradní ubytování, stačí poskytnout přístřeší. V současné době však město s nájemníky uzavírá pouze smlouvu na dobu určitou, proto může dojít ke skončení nájmu uplynutím doby a v takovém případě není nájemci zajišťováno ani přístřeší (pracovnice č. 2).

Obyvatel F uvedl: „*Bydlím tu už spoustu let, ´sem tu zvyklej – ale je nás tu teď moc, nemáme svý... Syn s rodinou, těch je šest, děti jsou aspoň eště malý, my ´sme štyry... A máme se vystěhovat...*“

G. „Lokalita“ Železniční

Pracovník č. 5 uvedl, že dům na adrese Železniční 36 má do roku 2015 mít ve výpůjčce občanské sdružení Naděje. Město zde zajišťuje náhradní přístřeší některým nájemníkům, většinou v případě, že se jedná o rodiny s nezletilými dětmi, kterým je dána výpověď z nájmu městského bytu nejčastěji v důsledku neplnění povinností nájemce (pracovník č. 5). Jedná se tedy o náhradní ubytování pro neplatiče.²²⁷ Pracovník č. 5 sdělil, že doba od naplnění výpovědního důvodu dle občanského zákoníku do odevzdání bytu nájemcem, příp. do exekučního vystěhování nájemce (přesněji nařízení výkonu rozhodnutí vyklizením bytu) však může být velmi dlouhá – až dva roky. Povinnost města jakožto majitele bytů zajistit rodinám s nezletilými dětmi po vystěhování náhradní přístřeší existuje po celou tuto dobu (pracovník č. 5).

Obyvatelka G, která zde žije s přítelem, dvěma dětmi, bratrem a otcem, uvedla: „*Jsem ráda, že nám to dali tady – nevím, kam bysme jinam šli... Předtím jsem to vůbec neznala, nevěděla jsem, že v Plzni něco takovýho pro rodiny je...*“ Jak uvedla pracovnice č. 9, z důvodu nároku města na bytové jednotky je velmi obtížné průběžně přijímat k ubytování i ostatní rodiny v obtížné bytové situaci, u kterých se nejedná o zajištění náhradního přístřeší. Poptávka ze strany těchto rodin výrazně převyšuje kapacitní možnosti domu, kde je k dispozici 16 bytových jednotek – ve dvou případech

²²⁷ Srov. KOVÁŘOVÁ, Ludmila. *Seznamy budov – příloha Bytové politiky města Plzně* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <<http://www.plzen.eu/download.aspx?dontparse=true&FileID=869>>.

se jedná o dvě místnosti, v ostatních případech jde pouze o jednu místnost. V budově je zároveň azylový dům pro samotné ženy – služba poskytovaná taktéž plzeňskou pobočkou organizace Naděje, o.s. – s kapacitou 10 míst, na něž se povinnost zajištění přístřeší nevztahuje (pracovnice č. 9).

5.3 Vznik nových sociálně vyloučených lokalit

K mechanismu vzniku lokalit řekl pracovník č. 6, že základem je sestěhování chudých lidí, případně osob s vícerymi závažnými problémy (nezaměstnanost, oběti diskriminace, odkázanost na systém sociálních dávek, sklony k závislostem či rizikovému chování ad.) na jedno místo. Není nasloucháno celospolečenským výzvám k omezení vzniku lokalit s vyšší koncentrací sociálně slabých obyvatel. Pracovník se domnívá, že do roku 2008 měla na vzniku sociálně vyloučených lokalit, resp. míst s koncentrací většího počtu sociálně vyloučených obyvatel v Plzni v nejvyšší míře podíl bytová politika města, což bylo například vidět na vzniku a vývoji lokality Resslerova (pracovník č. 6).

K hrozbě vzniku nových sociálně vyloučených lokalit dochází v některých komerčních ubytovnách (pracovníci č. 3 a č. 6) – pobyt v nich se navíc pojí s neúměrnou finanční zátěží. Vynaložená částka ve většině případů převyšuje cenu nájemného a služeb za pronajatý byt na běžném bytovém trhu a provozovatelé ubytoven mívají v některých případech stanovena taková kritéria, které osoby ohrožené sociálním vyloučením, příp. již sociálně vyloučené, nenaplnují – například je stanoven maximální možný počet dětí nebo jejich minimální věk, podmínka zaměstnání, adresy trvalého bydliště mimo Plzeň ad.. Tato kritéria přitom nebývají v informacích u jednotlivých ubytoven explicitně uvedena, ale osoby v bytové nouzi se s nimi setkávají (obyvatelé A, C, D, F, G). Například obyvatel F řekl: „*Na ubytovně se nechytáme, v několika nám řekli, že lidi z Plzně neberou... A nikde nechtěj' děti... V Naději je plno, nevíme, kam jít...*“

Podle pracovníka č. 6 jsou ubytovny velice uzavřené, je v nich ubytován značný počet cizinců a nikdo skutečně nemá přehled o podmínkách, v jakých tam lidé žijí a za jakých jsou ubytováni. Vlastním výzkumem pracovník zjistil, že v Plzni je cca 35 ubytovacích

zařízení. V některých takových zařízeních má majitel i domluvené osoby, které ho informují o přítomnosti někoho, kdo na ubytovně nebydlí (v případě takové nenadálé návštěvy). Cizinci často pracují ve velkých podnicích zahraničních zaměstnavatelů, žijí hromadně v malém prostoru a ve špatných hygienických podmínkách. Majitelé ubytoven také ubytovávají i nezaměstnané osoby s příjmem na hranici životního minima, které pobírají nějaké sociální dávky. Pracovníci organizace Tady a teď, o.p.s., v níž pracovník č. 6 působí, pracují s klientskými rodinami žijícími asi ve třech ubytovnách na území města Plzně. Další tendencí je dle pracovníka provozovat ubytovací zařízení mimo Plzeň, avšak v její blízkosti a případně ubytované i vozit do zaměstnání. Tyto tendence však vytváří značný prostor pro vydělávání na chudých (pracovník č. 6).

Pracovníci č. 4 jsou toho názoru, že „*lokality jdou za lidmi*“. Na druhou stranu se však domnívají, že sociálně vyloučené lokality jsou v Plzni trochu na ústupu. Uznávají, že v případě, kdy město vystěhuje osoby např. dlužící na nájemném, na jedno místo, hrozí vznik „sociálně vyloučeného domu“. Přes tohle poukázání na významné ovlivnění vzniku lokality sestěhovává(vá)ním neplatičů orgány města zmínili pracovníci také fakt, že dříve docházelo i k „samovolnému“ vzniku – jedna nebo dvě rodiny dostaly někde přidělený byt a ostatní (povětšinou příbuzensky spjaté) rodiny se za nimi samy přistěhovaly. V současné době nemají pocit, že by docházelo ke vzniku nových lokalit. Značná část původních obyvatel sociálně vyloučených lokalit nyní bydlí po celé Plzni v různých komerčních ubytovnách, mezi kterými navíc pendlují, takže je v ubytovnách velká fluktuace – proto se z jejich pohledu ani nedá říci, že by se jednotlivé ubytovny stávaly novými sociálně vyloučenými lokalitami. Někteří (původní) obyvatelé (původních) sociálně vyloučených lokalit také emigrovali do zahraničí, nejčastěji do Velké Británie nebo Kanady (pracovníci č. 4).

5.3.1 Další sociálně vyloučené lokality

Ubytovna u Mikulášského náměstí

Jednalo se o ubytovnu na Mikulášské 14, objekt byl také označován jako bývalá Šumava. Správce ubytovny zde byl ochoten ubytovat i početné rodiny s dětmi, které se dostaly do akutní bytové nouze (rodina X – žena, muž a šest dětí; rodina Y – žena, její osmnáctileté sestra, ženin přítel a tři děti). Obě rodiny předtím zkoušely žádat o ubytování v dostupných azylových domech, nicméně vzhledem k prakticky neustále plné kapacitě těchto zařízení nakonec využily této možnosti. V uvedené ubytovně však rodiny platily velmi vysoké částky za ubytování (rodina Y bydlící v jedné místnosti platila 13 000 Kč měsíčně), přičemž bytové podmínky zdaleka nebyly odpovídající – sociální zařízení byla společná, neudržovaná, častý byl nedostatek teplé vody, společné prostory nikdo neuklízela a v ubytovně se pohybovalo velké množství osob, které zde nebyly ubytovány. V ubytovně byl také několikrát zaznamenán výskyt štěnic, který nebyl nijak systematicky řešen (sdělení obou rodin). V okolí ubytovny byl značný nepořádek, patrně v důsledku přelidněnosti a nedostatečné kapacity přistavených popelnic. Ubytovna byla na konci roku 2010 uzavřena, údajně proto, že majiteli několik rodin nezaplatilo, a tak se rozhodl ukončit smlouvu všem (sdělení rodiny X), oproti tomu pracovník č. 6 uvedl jako důvod uzavření ubytovny rozšíření narkomanie a s ní spojené trestné činnosti v ubytovně.

Trasa

V tomto případě nejde o bydliště sociálně vyloučených osob – nejedná se o shluk domů nebo čtvrtí, ale o silnice, o kterých se všeobecně ví, že je na nich provozována prostituce a několik ulic, kde se prostitutky vyskytují. Začátek trasy je nejasný, koncem je nájezd na dálnici. K tomuto prostoru se vztahuje mnoho sociálně patologických jevů a kriminálních činů, proto ho pracovník č. 6 a pracovník č. 8 označili svým způsobem za lokalitu.

Zátiší

V této lokalitě dochází ke koncentraci problémových obyvatel, což je spojeno právě s blízkostí „trasy“ (pracovník č. 5).

Bytové domy v lokalitě Zátiší byly postaveny v roce 1951 jako součást válečných reparací – jejich konstrukce byla z dřevěných panelů s fasádou z omítnutého heraklitu, nebyl zaveden plyn a byla konstatována nutnost rekonstrukce. Celá lokalita Kreuzmannova (2 – 17, 19, 21) a Línská (11, 13 – 16, 18, 20) – dohromady čítající 101 bytů – byla označena jako vhodná pro sociální byty, s případným využitím pro novou výstavbu po demolici.²²⁸

5.4 Oblast bydlení

Vlastníky bytů v plzeňských sociálně vyloučených lokalitách bylo v roce 2006 ve všech případech město – tak tomu nadále zůstává v případě lokalit Jateční/Duchcovská, „Plac“ (domy v Plachého 42, 44, 46, 48), Plynární a Resslerova. U bytových domů v Jateční i Duchcovské ulici je konstatován špatný technický stav. Na základě návrhu na demolici kvůli plánovanému železničnímu koridoru došlo v Duchcovské k postupnému uvolnění bytů.²²⁹ Obyvatelka A, která v lokalitě bydlela a v současné době tam bydlí její sestra, potvrdila, že se lokalita vyliďňuje, ale prý se začátkem roku 2011 dozvěděla informaci, že je zvažována rekonstrukce pavlačového domu v Jateční. Na dobu, kdy v lokalitě bydlela (cca ještě v roce 2008), vzpomíná obyvatelka A s tím, že všude bylo velmi málo místa a „*když tam chtěl člověk aspoň trochu slušně žít, musel si všechno zrychtovat sám. My jsme si aspoň v chodbičce (součást bytu – pozn. autorky práce) zřídili takovou malou 'koupelnu', kterou jsme měli jen sami pro sebe.*“

U čtyřvchodového domu v ulici Plachého je uvedeno, že „dům je značně vybydlen nepřizpůsobivými občany“.²³⁰ Ve čtyřvchodovém domě v Plachého ul. jsou nadále přidělovány byty, po uvolnění se průběžně rekonstruují, celkově se však v tomto domě

²²⁸ Srov. KOVÁŘOVÁ, Ludmila. *Seznamy budov – příloha Bytové politiky města Plzně* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02].

Dostupné z: <<http://www.plzen.eu/download.aspx?dontparse=true&FileID=869>>.

²²⁹ Srov. tamtéž.

²³⁰ Srov. tamtéž.

dělají jen nejnnutnější opravy (pracovník č. 5). Dle sdělení obyvatele B jsou chodby ve špatném stavu, neudržované, a to zejména kvůli značnému pohybu osob, které v lokalitě nebydlí, ale ukrývají se tam, nebo tam přespávají. Obyvatel B uvedl: *„Na chodbách to není nic moc, lezou sem pořád nějaký lidi, sem tu chvíli, tak je ještě všechny neznam... Ale některý se tu prej i schovávají.“* Pracovník č. 6 uvedl, že v domě v Plachého ulici jsou vždy nějaké volné byty, a tak dochází k častému nelegálnímu obsazování, které policie vyřeší, ale do několika týdnů nebo i dnů nastane tatáž situace znovu. Obyvatel B uvedl, že se bojí děti pouštět na chodbu, aby se neporanily o jehlu některé z odhozených injekčních stříkaček: *„Hlavně že mám uzavřenej byt, děti na chodbu radši nepouštím... Bojím se, aby se mi (děti) nepíchly...“*

Popis u Plynární 4 konstatuje, že dům je ve špatném technickém stavu a zároveň je zde explicitně uvedeno, že se jedná o „byty pro neplatiče“.²³¹ Přesto, že je dům zařazen mezi budovy k prodeji a směně, stále jsou zde přidělovány byty – jsou však „přednostně“ nabízeny obyvatelům jiných lokalit, například obyvateli G, který již v Plynární 4 bydlel a byl vystěhován kvůli dluhu za nedoplatek spotřeby vody. Tento nedoplatek uhradil, vůči městu v současné době nemá žádné dluhy, ale byt mu byl nabídnut buď v Plynární 4 nebo v Plachého ulici, konkrétně čtyřchodovém domě, který je také považován za sociálně vyloučenou lokalitu (sdělení obyvatele G).

Resslova 13, lokalita zaniklá k 31. 12. 2009, je taktéž zařazena mezi budovy k prodeji a směně. V seznamu budov ve vlastnictví města je zmíněn špatný technický stav této budovy kvůli ničení nepřizpůsobivými občany.²³² V době, kdy byl dům ještě obydlen, si i sami jeho obyvatelé stěžovali na strašný nepořádek v domě a zejména na dvoře, který postupem času sloužil už výhradně k odhazování odpadků, které pak město na vlastní náklady likvidovalo. Tento úklid, jenž vyšel město i na 100 000 Kč, byl vždy hojně „propírán“ v regionálním tisku, což ještě víc umocňovalo špatný náhled na všechny obyvatele lokality, ačkoli na tvorbě „skládky“ se podíleli jen někteří z nich (pracovník č. 6).

²³¹ Srov. KOVÁŘOVÁ, Ludmila. *Seznamy budov – příloha Bytové politiky města Plzně* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <<http://www.plzen.eu/download.aspx?dontparse=true&FileID=869>>.

²³² Srov. tamtéž.

Byty ve Strážnické ul., které tvořili „lokalitu Vinice“ byly prodány – byty ve Strážnické 1 soukromým majitelům (nyní je budova brána jako bytový dům)²³³ a dům ve Strážnické 12 byl prodán společnosti Property Vinice a.s., s tím, že je budova vedena jako rodinný dům a vlastnické právo je zde podle listiny omezeno věcným břemenem.²³⁴ Původní obyvatelé byli buď vystěhováni kvůli dluhům (sdělení obyvatelky D) nebo si někteří byt od města odkoupili (pracovník č. 5), takže lokalita prodejem de facto zanikla. Někteří pracovníci se však domnívají, že o sociálně vyloučenou lokalitu srovnatelnou s ostatními zde zmíněnými lokalitami se v případě Strážnické 1 a 12 ani nikdy nejednalo.²³⁵

Lokalitu Petrohrad nelze z hlediska bydlení komplexně zkoumat, protože domy, které jsou v horším technickém stavu, jsou rozmístěny po celé čtvrti (pracovnice č. 3).

V „lokalitě“ Železniční je kvalita bydlení do jisté míry ovlivňována působením poskytovatele sociálních služeb – tím je myšlen dohled nad udržováním společných prostor v relativní čistotě, údržba vybavení koupelen, či pomoc s řešením dalších problémů, které by se v souvislosti s bydlením v domě mohly vyskytnout (například plíseň v jednotce apod.). Co nelze ovlivnit je fakt, že bytové jednotky nejsou nijak vybaveny, jsou v nich pouze kamna WAW, voda je zavedena jen ve společných prostorách a sprchu i WC sdílí téměř ve všech případech dvě rodiny společně (pracovnice č. 9).

V Plzni je situace taková, že město v současné době vlastní 3 600 bytů (včetně bytů zvláštního určení²³⁶). Po roce 1989 vlastnila Plzeň asi 24 000 bytů, ještě v roce 1995 to bylo přibližně 22 140 bytů. Zhruba od doby, kdy městu zbývalo kolem 8 000 bytů se vedoucí Bytového odboru Magistrátu města prosazuje proti dalšímu prodeji (pracovník č. 5). Bytová politika města a jednotlivých úřadů městských obvodů se již od roku 2008 objevuje mezi slabými stránkami SWOT analýzy oblasti péče o obyvatele

²³³ Srov. Český úřad zeměměřičský a katastrální. *Nahlížení do katastru nemovitostí – Informace o stavbě č.p. 994, č.p. 995* [online]. 6. 3. 2011 [cit. 2011-03-06]. Dostupné z: <<http://nahlizeniidokn.cuzk.cz/VyberBudovu.aspx?typ=Stavba>>.

²³⁴ Srov. Český úřad zeměměřičský a katastrální. *Nahlížení do katastru nemovitostí – Informace o stavbě č.p. 1020* [online]. 6. 3. 2011 [cit. 2011-03-06]. Dostupné z: <<http://nahlizeniidokn.cuzk.cz/VyberBudovu.aspx?typ=Stavba>>.

²³⁵ Viz 5.2 D. Lokalita Vinice, resp. Strážnická.

²³⁶ Jedná se o byty upravené pro občany se zdravotním postižením.

sociálně vyloučených lokalit a lidi bez domova.²³⁷ V roce 2009 bylo navíc v realizačním plánu uvedeno, že *město do budoucnosti (vlivem dopadu finanční krize) nebude stavět nové ani rekonstruovat stávající objekty, řešit se budou výhradně havarijní stavy budov*²³⁸ a že je nedostatek malometrážních bytů.²³⁹ Tento stav zůstává do roku 2011 stejný.²⁴⁰ Pracovník č. 5 upřesnil, že město nemá dostatek *volných* malometrážních bytů, ale ohledně výstavby se vyjádřil ve smyslu, že bude záležet nejen na finanční situaci města, ale i na politických rozhodnutích. Na rozhodnutí orgánů města, tedy i na politických preferencích v současné době závisí například využití objektu na adrese Zábělská 43 (mimořádně bývalý azylový dům provozovaný Městským ústavem sociálních služeb – pozn. autorky práce) k sociálnímu bydlení (pracovník č. 5).

Co se týče bytové politiky města Plzně, ze strany neziskových organizací pomáhajících klientům s řešením bytové situace se objevuje dlouhodobá kritika neprůhledného přidělování městských bytů – například, že žadatelům není známo, jaká kritéria jsou hodnocena a jakým způsobem (pracovnice č. 3, pracovník č. 6). Pracovník č. 5 argumentuje tím, že by kritéria v případě zveřejnění mohla být zneužívána. Pracovník č. 6 k tomu dodává, že v případě, kdy nejsou jasně stanovena „pravidla hry“, lidé pak nemohou vědět, jak tuto hru hrát – v případě, že by byla pravidla zřetelně stanovena, bylo by jistě možné nastavit i kontrolní mechanismus, který by bránil zneužití systému (pracovník č. 6). Další kritiku opakovaně sklízí skutečnost, že žadatel o byt, který byl v minulosti trestán pro úmyslný trestný čin, nemá prakticky šanci získat městský byt (pracovník č. 6 a pracovnice č. 9). Dříve nebyly žádosti osob trestaných pro úmyslný trestný čin vůbec přijímány. Toto kritérium bylo ombudsmanem označeno za diskriminační a v reakci na tento podnět byla pravidla pro nakládání s byty revidována. Dnes je možné žádost přijmout, nicméně je v případě záznamu v trestním rejstříku pro úmyslný trestný čin příslušně bodově ohodnocena (pracovník č. 5). Toto kritérium se vztahuje i na další dospělé osoby, které by byli společnými nájemci nebo

²³⁷ Srov. HYNKOVÁ, Alena. *Realizační plán na rok 2009* [online]. 8. 8. 2008 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z: <http://socialnisluzby.plzen.eu/Files/soc/dokumenty/rozvojova_koncepce/realizacni_plan_2009.doc>.

²³⁸ Srov. Úřad služeb obyvatelstvu – Odbor sociálních služeb. *Realizační plán na rok 2010* [online]. 23. 3. 2010 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z: <<http://socialnisluzby.plzen.eu/Files/soc/dokumenty/Realizacniplan20102.pdf>>. s. 8.

²³⁹ Srov. tamtéž.

²⁴⁰ Srov. Magistrát města Plzně – Odbor sociálních služeb. *Realizační plán na rok 2011* [online]. Červen 2010 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z: <http://socialnisluzby.plzen.eu/Files/soc/dokumenty/rozvojova_koncepce/Realizacni_plan_2011.pdf>.

uživateli bytu. Pracovník č. 5 tvrdí, že osoby se záznamem v trestním rejstříku jsou informovány o možnosti prominutí podmínky bezúhonnosti – navázáním dlouhodobější spolupráce s nějakou nestátní neziskovou organizací, čímž vyjádří snahu o resocializaci – nicméně je prý tato možnost využívána minimálně. Další překážkou (u osob sociálně vyloučených – pozn. autorky práce) v získání městského bytu je podmínka, že žadatel nemá žádný dluh vůči městu – tj. ani u Plzeňských městských dopravních podniků, a.s., ani u Městské policie např. na přestupcích apod. Žadatel samozřejmě nesmí mít dluh za užívání městského bytu. Pokud se tedy jedná o osoby, které byly z tohoto důvodu vystěhovány a svůj dluh neřešily / neřeší, jsou považovány za neadaptibilní neplatiče a jejich případná opětovná žádost o byt je bezpředmětná (pracovník č. 5).

Ohledně dalších možností řešení bytové situace sociálně vyloučených osob zbývá buď zkusit zažádat o ubytování v azylovém domě nebo využít komerční ubytovny (pracovnice č. 2, č. 3, pracovník č. 6 a pracovnice č. 9). Azylové domy jsou v Plzni čtyři – dva pro matky s dětmi (Domov sv. Zdislavy pro matky s dětmi v tísní; Pobytové a resocializační centrum MáTa – pozn. autorky práce), jeden pro muže (Domov sv. Františka – pozn. autorky práce) a jeden pro ženy (Dům Naděje v Plzni – azylový dům pro ženy – pozn. autorky práce), poptávka po ubytování v nich však stále převyšuje kapacitu těchto zařízení.²⁴¹ Možnost ubytování celých rodin je částečně v Pobytovém a resocializačním centru MáTa²⁴² a jediným zařízením v Plzni, které přednostně ubytovává cílovou skupinu rodiny s dětmi, je Dům Naděje v Plzni, jenž ubytování nabízí jako fakultativní službu při poskytování sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi (pracovnice č. 9).

Největší problém je dále s umístěním osob, které už nějakým prošly sítí sociálních služeb a z náhradního nebo azylového ubytování by chtěly odejít do standardního bytu. Mají potíže se získáním bytu do pronájmu na běžném trhu s byty, nejčastěji kvůli povinnosti složit kauci. Proto začalo město vyvíjet snahu o vytvoření tzv. následného bydlení, určitý mezistupeň, kdy se už nejedná o azylový dům, ale ještě ani o běžné bydlení. Pro tyto účely se podařilo vyčlenit bývalou ubytovnu v Černické ulici, kterou

²⁴¹ Srov. Sociální služby města Plzně. *Azyláky v Plzni praskají ve švech* [online]. 4. 2. 2011 [cit. 2011-05-13]. Dostupné z: <<http://socialnisluzby.plzen.eu/aktuality-3/azylaky-v-plzni-praskaji-ve-svech.aspx>>.

²⁴² Dostupné z: <<http://socialnisluzby.plzen.eu/oblasti-sluzeb/sluzby-pro-rodinu/poskytovatele/pobytove-a-resocializacni-centrum-mata.aspx>>.

dostalo taktéž do výpůjčky občanské sdružení Naděje.²⁴³ Na podkladě tohoto rozhodnutí byla zároveň změněna podmínka zajišťování bytové náhrady ve 13 bytových jednotkách v „lokality“ Železniční na přednostní zajištění bytové náhrady ve všech ubytovacích jednotkách.²⁴⁴

5.5 Oblast zaměstnání

Průměrná míra registrované nezaměstnanosti byla v roce 2010 v okrese Plzeň-město 6,3 %, ²⁴⁵ což je ve srovnání se sousedními okresy (Plzeň-jih 6,5 %; Rokycany 7,5 %; Plzeň-sever 7,8 %) nejméně.²⁴⁶ Přesto se dá říci, že v průběhu celého roku 2010 byl počet uchazečů oproti počtu volných míst zhruba sedminásobný.²⁴⁷ V březnu 2011 klesla míra nezaměstnanosti na rovných 6 %, čímž se nadále drží pod hodnotami v Plzeňském kraji (7,7 %) i hodnotou celorepublikové míry nezaměstnanosti (9,2 %).²⁴⁸ Míra evidované nezaměstnanosti je však vyjadřována jako podíl uchazečů o zaměstnání evidovaných na úřadu práce vůči počtu legálně zaměstnaných osob a těchto uchazečů. Lidé, kteří nepracují a zároveň nejsou vedeni jako uchazeči o zaměstnání na úřadu práce, se v takto počítané nezaměstnanosti vůbec neobjeví – stejně jako ti, kteří nejsou v evidenci úřadu práce, ale pracují nelegálně. Naopak ti, kteří také pracují „načerno“ a zároveň jsou v evidenci úřadu práce, se ve výsledku objeví jako nezaměstnaní.²⁴⁹ Obyvatel E řekl: „*Nejhorší bylo, když mě vyřadili z pracáku – nic jsem nebral a ještě mi naběh’ dluh za pojištění, protože jsem ho neměl z čeho platit.*“ Více než polovina z oslovených pracovníků ví o tom, že určitá část obyvatel lokalit Jateční, Plac, Petrohrad i Železniční pracuje příležitostně „načerno“ (pracovníci č. 3, 4,

²⁴³ Srov. Sociální služby města Plzně. *Azyláky v Plzni praskají ve švech* [online]. 4. 2. 2011 [cit. 2011-05-13]. Dostupné z: <<http://socialnisluzby.plzen.eu/aktuality-3/azylaky-v-plzni-praskaji-ve-svech.aspx>>.

²⁴⁴ Srov. BAXA, Martin, HERINKOVÁ, Eva. *Usnesení Rady města Plzně č. 1610 ze dne 20. 12. 2010* [online]. 13. 1. 2011 [cit. 2011-05-17]. Dostupné z: <http://aplikace.plzen.eu/usneseni/usneseni/RMP10_1610.htm>.

²⁴⁵ Výpočet na základě výsledků výběrového šetření pracovních sil.

²⁴⁶ Srov. Veřejná databáze ČSÚ. *Průměrná míra nezaměstnanosti v okresech* [online]. 11. 2. 2011 [cit. 2011-03-13]. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?cislotab=PRA6010PC_OK&vo=tabulka&kapitola_id=15&voa=tabulka>.

²⁴⁷ Srov. SEIDLOVÁ, Kateřina. *Zpráva o situaci na trhu práce v okrese Plzeň-město za rok 2010* [online]. 28. 2. 2011 [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/plk/statistiky/trh_prace_pm_2010.pdf>.

²⁴⁸ Srov. HLAVÁČOVÁ, Kateřina. *Zpráva o situaci na trhu práce Plzeň – město* [online]. 8. 4. 2011 [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/plk/statistiky/trh_prace_pm.pdf>.

²⁴⁹ Srov. HŮLE, Daniel. *Pracovní poradenství v kontextu sociálního vyloučení*. In *Terénní sociální práce v praxi*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2008. 1. vyd. ISBN 978-80-7044-975-2. s. 77 – 97.

6, 8, 9). Pracovníci se obyvatele lokalit upozorňují na negativa nelegální práce, pomáhají obyvatelům s hledáním legálního zaměstnání, překážkou je však téměř nulová poptávka po nekvalifikovaných a už i po vyučených pracovnících (pracovníci č. 3, č. 6 a č. 9) a překážkou je také fakt, že pro naprostou většinu sociálně vyloučených rodin s vícero malými dětmi je finančně výhodnější pobírat „pouze“ dávky státní sociální podpory a dávky ze systému pomoci v hmotné nouzi, než mít k dispozici jeden příjem ve výši minimální mzdy (pracovníci č. 2, č. 6 a č. 9). Obyvatelka D uvedla: *„Ten můj ted' má jít do práce, bude dělat na smlouvu za osum tisíc hrubýho a když mi pak kůli tomu vezmou dávky, tak nevím, co s náma bude... Mám pět dětí, jak se z toho užívíme?“* Zároveň je však patrný vliv úsporných opatření týkajících se sociálních dávek. Obyvatelka A sdělila: *„Beru ted' míň, protože se mi snížila mateřská (rodičovský příspěvek – pozn. autorky práce) o dost dřív než s tou starší.“* Také obyvatel B uvedl: *„Peněz máme málo, protože nám sebrali sociál (sociální příplatek – pozn. autorky práce) a na nejmladšího už taky berem' míň.“*

Pracovnice č. 3 ohledně možností zaměstnání sociálně vyloučených osob zmínila, že i v samostatném projektu „Programy pracovní a finanční asistence STROP“ (projekt zacílený na Romy žijící v sociálně vyloučených lokalitách v Plzeňském kraji) je největší obtíží nalézat nezaměstnaným klientům pracovního poradenství pracovní uplatnění; situace se prý začíná trochu lepšit až od jara 2011 (pracovnice č. 3).

Přestože má Plzeň nadprůměrnou ekonomickou výkonnost a mzdovou úroveň, i zde existuje kvalitativní nesoulad mezi nabídkou a poptávkou po pracovní síle na trhu práce. 24,3 % všech uchazečů, bylo vedeno v evidenci Úřadu práce v Plzni déle než 12 měsíců. Obyvatel E uvedl: *„Já nedělal od revoluce – předtím práce byla, uklízel sem silnice, dělal výkopy... Pak už 'sem nic nesehnal.“* Nejohroženějšími skupinami uchazečů jsou občané starší 50 let (27,7 % z celkového počtu uchazečů) a osoby se základním vzděláním (24 % z celkového počtu uchazečů). Obyvatel B řekl: *„Dneska lituju, že mě máma nedala na ten učňák, mohl 'sem si snáz najít práci... Takhle mi na pracáku pořád říkaj', že pro mě nic nemaj'.“* Uplatnění uchazečů nad 50 let je velmi obtížné z důvodu nevhodnosti volných pracovních míst a četných zdravotních omezení těchto osob. Navíc ani stěžejní zaměstnavatelé nepřijímali tolik nových

zaměstnanců, jak se očekávalo. Důvodem k nárůstu počtu uchazečů se základním vzděláním může být fakt, že výrobní podniky obsazují volná místa agenturními pracovníky. Na místo, kde je vyžadováno základní vzdělání, připadalo v průběhu roku 2010 průměrně 10,3 uchazečů. Zkoumáme-li volná místa dle odvětví, nejvíce uchazečů na jedno volné místo – více než 125 – bylo z řad pomocných a nekvalifikovaných pracovníků. Další problémovou skupinou jsou ženy pečující o dítě do 15 let věku a vracející se na trh práce po mateřské či rodičovské dovolené. Pracovních míst na zkrácený úvazek je minimum; hledání nového zaměstnání pro tuto skupinu je obtížné. Do rekvalifikačních kurzů v rámci projektu „Poradenství a Rekvalifikace“ bylo v průběhu roku 2010 zařazeno 1 426 účastníků (z toho 650 do kurzu obsluha osobního počítače).²⁵⁰

Obyvatelé výše jmenovaných lokalit jsou ve většině případů dlouhodobě nezaměstnaní – například v lokalitě Železniční je v každé rodině minimálně jeden člen nezaměstnaný déle než rok. Někteří obyvatelé této lokality byli zařazeni do rekvalifikace – s výjimkou jednoho případu, kdy se jednalo o zednické práce, šlo vždy o kurz obsluhy osobního počítače, a to ať se jednalo o nezaměstnanou ženu nebo muže (pracovnice č. 9). Stejnou zkušenost reflektovali někteří pracovníci i u obyvatel dalších lokalit (např. pracovnice č. 3 a pracovník č. 6). Na základě zkušenosti s obyvateli sociálně vyloučených lokalit sdělily pracovnice č. 3 a pracovnice č. 9, že značná část z těch obyvatel, kteří pobírají dávky hmotné nouze a jsou v evidenci úřadu práce, vykonává v rozsahu 20 nebo 30 hodin měsíčně veřejnou službu, v důsledku čehož jim po 6 měsících pobírání dávek hmotné nouze neklesá částka živobytí (u osob, které veřejnou službu nevykonávají, s určitými výjimkami uvedenými v zákoně č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, je po této době částka živobytí jednotlivce rovna existenčnímu minimu²⁵¹).

Pracovnice č. 9 se domnívá, že pro řešení situace sociálně vyloučených osob v oblasti zaměstnání by bylo přínosné, aby město vytvořilo místa, kde by se sociálně vyloučení mohli uplatnit. Jako pro osoby s tělesným a mentálním postižením by vznikla pracovní

²⁵⁰ Srov. SEIDLOVÁ, Kateřina. *Zpráva o situaci na trhu práce v okrese Plzeň-město za rok 2010* [online]. 28. 2. 2011 [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/plk/statistiky/trh_prace_pm_2010.pdf>.

²⁵¹ Srov. *Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi* [online]. [cit. 2011-05-05]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_name=z%C3%A1kon%20o%20pomoci%20v%20hmotn%C3%A9%20nouzi&PC_8411_l=111/2006&PC_8411_ps=10#10821>.

místa pro nekvalifikované osoby žijící v (situaci ohrožení) sociálním vyloučení(/m) a stejně tak by se do budoucna mohli na sociálním začleňování obyvatel sociálně vyloučených lokalit podílet někteří zaměstnavatelé – pokud by měla být ve firmě například uklízečka, aby byla z řad těchto nekvalifikovaných pracovníků (pracovnice č. 9). Obyvatelka C pracovala dvacet let jako uklízečka na vlakovém nádraží. Poté měla těžkou zlomeninu ruky, o práci přišla a když se o podobné místo ucházela v loňském roce znovu, bylo jí téměř ve všech společnostech řečeno, že si na úklid najímají úklidové firmy. Zkusila kontaktovat jednu z úklidových firem, kde se zaevidovala, rovnou jí však sdělili, že dostupných pracovníků je několikanásobně více než lze využít. Další návrh, jak podpořit zaměstnanost sociálně vyloučených osob, bylo udělat z některých dlouhodobě nezaměstnaných, kteří v současné době zodpovědně a pravidelně vykonávají veřejnou službu, zaměstnance města pro tuto oblast (údržba zeleně, úklid veřejných prostranství apod.) a zajistit jim tak zaměstnání na poloviční nebo plný úvazek. Tato vize však naráží na různá omezení, přes už tak téměř nedostačující náplň práce pro osoby pobírající dávky pomoci v hmotné nouzi až po možné porušení volné soutěže u veřejných zakázek.²⁵² Obyvatel E vykonává veřejnou službu již třetím rokem – zaměstnanec úřadu městského obvodu si ho údajně velmi chválí, avšak nemá možnost vydělat si touto prací víc než 1 500 Kč, o které je mu navýšena částka živobytí jednotlivce.

5.6 Oblast vzdělání

Jako vzdělávací centrum má město Plzeň velmi rozvinutý školský systém.²⁵³ Z údajů za rok 2010 vyplývá, že se v Plzni nacházelo 46 mateřských škol, 29 základních škol,

²⁵² Písemný zápis z jednání pracovní skupiny k prioritě 2.5 (k cíli Střednědobé rozvojové koncepci sociálních služeb v Plzni na období 2008 – 2015 „Předcházet sociálnímu vyloučení a integrovat vyloučené do společnosti“) – Vznik platformy či pracovní skupiny pro práci s dospělými klienty – ze dne 10. 3. 2011.

²⁵³ Srov. Český statistický úřad Plzeňský kraj. *Charakteristika okresu Plzeň–město* [online]. 26. 8. 2010 [cit. 2011-02-18]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_plzen_mesto>.

6 gymnázií, 16 středních odborných škol, 11 odborných učilišť, 3 vyšší odborné školy,²⁵⁴ konzervatoř a univerzita.²⁵⁵

Co se týče mateřských škol, obyvatelé sociálně vyloučených lokalit je pro své děti spíše nevyužívají (obyvatelka A, obyvatel F, obyvatelka G, pracovník č. 6 a pracovnice č. 9). Děti některých obyvatel sociálně vyloučených lokalit navštěvují Předškolní výchovu Klubíčko provozované občanským sdružením Ponton, kde se neplatí školné a jedná se v podstatě o alternativu školky. Obyvatelka A uvedla: „*Moje holky chodí do Klubíčka, platím jim tam jenom obědy, na normální školku bych tolik peněz neměla.*“ V lokalitě Plac provozuje společnost Tady a teď, o.p.s., předškolní klub, který je taktéž určen dětem ze sociálně znevýhodněného prostředí (pracovník č. 6).

Při 7. ZŠ a MŠ, která se nachází uprostřed sídliště Vinice a při 16. ZŠ a MŠ na Americké ulici (i přes odlišné označení ulice kvůli vchodu do školy se nachází přímo naproti bývalé lokalitě Resslerova – pozn. autorky práce) fungují přípravné třídy pro děti s odkladem školní docházky nebo děti v posledním roce před zahájením školní docházky (pracovnice č. 1). O jejich zřízení jedná Rada města Plzně.²⁵⁶ Obecnou podmínkou pro zřízení přípravného ročníku je zápis minimálně sedmi dětí.²⁵⁷

V Plzeňském kraji pracuje 15 asistentů pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním (pracovnice č. 1). Z oslovených obyvatel(-ek) sociálně vyloučených lokalit neměl nikdo s působením asistenta pedagoga osobní zkušenost. Pracovník č. 6 uvedl, že pro reprodukci nízkého stupně dosaženého vzdělání obyvatel sociálně vyloučených obyvatel je významné zejména přerazování dětí z běžných základních škol do základních škol praktických či speciálních. Obyvatelka D má pět dětí a pouze nejstarší dcera navštěvuje běžnou základní školu. Syn, který docházel do téže školy, začal mít potíže se zvládnutím učiva v páté třídě, obyvatelka D měla navíc opakované konflikty s jeho třídní učitelkou, a proto souhlasila se synovým přestupem na ZŠ

²⁵⁴ Srov. SEIDLOVÁ, Kateřina. *Zpráva o situaci na trhu práce v okrese Plzeň-město za rok 2010* [online]. 28. 2. 2011 [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/plk/statistiky/trh_prace_pm_2010.pdf>.

²⁵⁵ Srov. Český statistický úřad Plzeňský kraj. *Charakteristika okresu Plzeň-město* [online]. 26. 8. 2010 [cit. 2011-02-18]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_plzen_mesto>.

²⁵⁶ Srov. Magistrát města Plzně. *Program vedení města – 17. týden* [online]. 21. 4. 2011 [cit. 2011-04-25]. Dostupné z: <http://www.plzen.eu/Files/MestoPlzen/o_meste/predstavitele_mesta/program_vedeni_mesta/2011/17-11.doc>.

²⁵⁷ Srov. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-02-13]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.

praktickou. Nejmladší syn nastoupil do běžné ZŠ, ale první měsíc měl značné potíže s psychickým zvládnutím školní docházky – „*vždycky ráno mi brečel, nechtěl tam jít, pořád říkal, že ho bolí hlava nebo břicho, byl úplně nervózní a učitelka už z něj byla hotová.*“ Obyvatelka D proto souhlasila se zařazením do ZŠ praktické. Pracovník č. 6 uvedl, že ve spolupráci s Českou školní inspekcí se svou spolupracovnicí listrovali posudky z pedagogicko-psychologické poradny týkající se přeřazení dítěte do praktické ZŠ, a to bylo v případech dětí s výchovnými problémy (nikoli opožděné ve vývoji nebo s mentálním postižením) mnohdy „pouze“ doporučeno ke zvážení. Bez podpisu rodičů nelze přestup dítěte uskutečnit, a to ani na základě posudku, ve kterém jsou uvedeny důvody, proč by k tomu mělo dojít, přesto však bylo zjištěno, že cca 30 % žádostí nebylo rodiči podepsáno. Značným problémem je dále demotivace vedení školy, potažmo pedagogů, k návratu dětí zpět do hlavního vzdělávacího proudu, protože škola čerpá značné dotace – na jedno dítě 120 000 Kč. ZŠ praktická v Podmostní ul. navíc každoročně vyhláší i zápis do prvních tříd (pracovník č. 6). Pracovnice č. 9, která přichází do každodenního kontaktu s obyvateli „lokality“ Železniční uvádí, že z osmi rodin, v kterých jsou školou povinné děti, jen ve třech rodinách všechny děti navštěvují běžnou základní školu. V ostatních pěti rodinách jedno nebo více dětí chodí do ZŠ praktické (pracovnice č. 9). Určitá část dospělých obyvatel lokalit získala základní vzdělání taktéž v ZŠ praktické, výjimkou není ani dokončení povinné školní docházky například v sedmé třídě (pracovnice č. 3, pracovník č. 6). Dokončené základní vzdělání ukončením deváté třídy běžné základní školy se v tomto světle stává pro některé obyvatele sociálně vyloučených lokalit vyšším standardem (pracovnice č. 9).

Pracovník č. 6 uvedl, že jedno z hesel programů jejich společnosti zaměřených na vzdělání sociálně vyloučených je „*Stavíme mosty tam, kde už je jiní spálili.*“ Pracovníci mají snahu ukázat, že vzdělání patří i domů, což však obnáší změnu náhledu rodičů na vzdělání. Vzdělání je dlouhodobý proces, změna může dle pracovníka č. 6 trvat cca tři generace. Velmi funkčním se ukázal být mentoring – program zaměřený na mladistvé, kteří budou opouštět základní školu a rozhodují se o dalším studiu, případně zvažují, že dále studovat nebudou. Mezi mentory a dětmi vznikají ve většině případů skvělé vztahy. Puberta je dle pracovníka č. 6 transkulturální proces. Programy

vzdělávání plní svůj účel v neposlední řadě i v tom směru, že ukazuje rodinám, že vzdělaný člověk z většinové společnosti, ze „střední třídy“, žijící v úplně jiných poměrech, se k nim chová slušně a nepřistupuje k nim povýšeně z pozice nadřazenosti. Ve všech programech jsou pevně nastavená určitá pravidla (pracovník č. 6).

5.7 Symbolická exkluze

Pracovník č. 6 uvedl, že sami obyvatelé zmíněných lokalit vnímají, že oni jsou z Plynární, z Jateční nebo Petrohradu a do značné míry toto rozčlenění vnímají ostatní obyvatelé města stejně. „Běžní“ občané však nemají podrobné povědomí o tom, kde a kolik Romů žije, takže některé zóny, jako je například Mikulášské náměstí, jsou už vnímány jako problémové, ačkoli zde bydlí – sociálně vyloučených – Romů velice málo. Svě opodstatnění má však tohle vnímání dle pracovníka v tom, že například kriminalita a sociálně patologické chování sociálně vyloučených se vztahuje nejen k domům a ulicím, kde bydlí, ale i k blízkému okolí (pracovník č. 6). Symbolická složka exkluze však zasahuje do všech oblastí. Co se týče bydlení, obyvatelky A a G zmiňovaly, že se ani nesnaží přestěhovat mimo lokalitu, v které žijí, protože by skončily maximálně na jiné „špatné adrese“. Všichni obyvatelé, s kterými byl uskutečněn rozhovor, mají zkušenost s bydlením v několika z vybraných sociálně vyloučených lokalit v Plzni. K posouzení vlivu symbolické složky sociální exkluze na vzdělání dětí vyrůstajících v sociálně vyloučených lokalitách nebyl nashromážděn dostatek informací. Pracovnice č. 9 se na základě „špatné nálepky“ setkala dokonce s odmítnutím převzetí dětí do lékařské péče – pediatřička sdělila volajícímu, že přijímá nové děti do péče, když se však dotyčný představil a uvedl svou adresu, odmítla ho s tím, že s rodinou téhož jména měla v minulosti konflikt, a proto děti do péče nepřijme.

5.8 Rizikové a sociálně patologické jevy v lokalitách

Pracovníci č. 4 spolupracují s policií a správci domů při řešení problému v některé z lokalit, jedná-li se například o stížnosti na pohyb osob užívajících drogy v okolí domu nebo jejich pobyt přímo v domě. Také bývá řešeno vyklizení neobydleného bytu, když dojde k „nabourání se“ do něj, což se stalo naposledy v lokalitě Plynární. Přesto, že pracovníci č. 4 situaci v lokalitách již v současné době nemapují, vycházejí ze své předchozí dvacetileté praxe u policie a z dřívějších kontaktů s obyvateli sociálně vyloučených lokalit, především s Romy, z nichž mnozí i nadále udržují s pracovníky kontakt. Pracovníci č. 4 se jako policisté specializovali na romskou kriminalitu, byli v přímém kontaktu s příslušníky romské menšiny v Plzni a s mnoha obyvateli plzeňských sociálně vyloučených lokalit tak přicházeli do každodenního styku. Za dvacet let své praxe poznali romské velkorodiny žijící v Plzni a vzhledem k propojenosti těchto rodin se dá říci, že pracovníky zná takřka celá romská menšina, která zde dlouhodobě žije. V roce 1998 pracovníci č. 4 vlastním výzkumem zjistili, že v Plzni bylo přihlášeno k trvalému pobytu 5 800 – 6 000 osob romského původu. Pracovníci č. 4 se u obyvatel sociálně vyloučených lokalit setkávali a setkávají ve značné míře s majetkovou trestnou činností spojenou s drogovou problematikou, u obyvatel také častěji probíhá přestupkové řízení. S lichvou jako takovou se pracovníci v lokalitách nesetkali – koordinátor bezpečnosti soudí, že lichva v plzeňských lokalitách vůbec neexistuje. Dle jeho zkušeností se jednalo spíše o problém ve slovenských romských osadách, který sem „prosákl“ při příchodech většího počtu Romů právě z těchto osad a navíc se jde v poslední době o velmi populární téma. Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit se však zadlužují prostřednictvím tzv. rychlých půjček s vysokým úrokem – v souvislosti s tímto jevem by bylo možné užít označení „novodobá lichva“. Drogový problém u Romů z pohledu pracovníků č. 4 není na ústupu; koupě drog je finančně velmi náročná – uživatelé tvrdých drog potřebují na své dávky průměrně 3 000 Kč na den – proto je obstarávání si finančních prostředků spojeno zejména s majetkovou trestnou činností. V důsledku přetrvávání drogového problému lze očekávat, že míra kriminality bude stoupat. Pracovníci č. 4 se za dobu své praxe setkali

jen s malým procentem Romů vyléčených z drogové závislosti. U části Romů došlo k vyléčení z drogové závislosti v souvislosti s výkonem trestu odnětí svobody. V souvislosti s drogovým problémem dochází u Romů k výraznému narušení hodnot, projevujících se zejména ve vztahu k rodině. Rozpadají se tradiční vazby a kulturní vzorce. Nejen v souvislosti s drogovou problematikou dochází dle zkušeností pracovníků také k tomu, že mladí Romové už neumí stavět na tradicích, neudržují je, nectí tradiční hodnoty a například se už ani v rodině neučí romský jazyk. Co se týče páčání trestné činnosti Romy, koordinátor bezpečnosti soudí, že se jedná o jeden z projevů nepřizpůsobení se většinové společnosti, protože problém s romskou kriminalitou existuje ve všech státech Evropy, kde Romové žijí. Ze zkušenosti pracovníci č. 4 soudí, že k řešení nevede jiná účinná cesta než důrazná represe.

6. Diskuze

V této kapitole uvažuji nad zvolenou metodikou výzkumného šetření. Diskutuji nad hlavními výstupy práce – zjištěnými informacemi o vývoji situace ve vybraných lokalitách a pozitivními i negativními kroky, které ovlivnily a nadále ovlivňují situaci sociálně vyloučených obyvatel zejména v oblasti bydlení, zaměstnání a vzdělání.

6.1 Diskuze metodiky výběru respondentů

Metodika výběru respondentů z řad pracovníků vycházela z předem stanovených kritérií, která jsem si před provedením výzkumu určila. U všech pracovníků se jednalo o dlouhodobou zkušenost (minimálně jeden rok) s přímým kontaktem s obyvateli sociálního vyloučení, což nebylo naplněno pouze v případě pracovnice č. 1. Nutno říci, že zkušenost každého z pracovníků byla samozřejmě ovlivněna zastávanou pozicí, a tak se do značné míry lišil objem a povaha informací poskytnutých jednotlivými pracovníky. V provedeném výzkumu byli konkrétní informace o situaci obyvatel sociálně vyloučených lokalit v největší míře schopni poskytnout terénní pracovníci. Výběr pracovníků nebyl zcela vyčerpávající. I další pracovníci orgánů města Plzně, jako například pracovnice a pracovníci sociálních odborů jednotlivých úřadů městských obvodů, nepochybně přicházejí do styku s obyvateli sociálně vyloučených lokalit – zaměřila jsem se však na pracovníky těch úřadů a agend, kteří mají péči o sociálně vyloučené v přímé náplni práce (např. Odbor sociálních služeb Magistrátu města Plzně) nebo vykonávají takovou činnost, která významně ovlivňuje situaci sociálně vyloučených obyvatel lokalit na území města (např. vedoucí Bytového odboru Magistrátu města Plzně). Co se týče pracovníků z řad nestátních neziskových organizací, v Plzni funguje ještě několik dalších poskytovatelů sociálních služeb pro osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené, nicméně v rámci předvýzkumu jsem z dostupných informací (nejčastěji z internetových zdrojů nebo výročních zpráv) zmapovala okruh poskytovaných služeb a délku jejich poskytování a na základě toho oslovila konkrétní pracovníky vybraných neziskových organizací.

U obyvatel byla jediným kritériem zkušenost s bydlením v lokalitě, ať už v současnosti nebo v minulosti. Při realizaci rozhovorů mi pomohlo uvedení do lokality terénním pracovníkem a také vlastní zkušenost s opakovaným kontaktem se sociálně vyloučenými lidmi v rámci mého zaměstnání. Vzhledem k tomu, že jsem od obyvatel získávala dílčí informace k jednotlivým tématům, mohlo by v provedeném výzkumu dojít ke zkrácení vzhledem k absenci hlubších souvislostí.

6.2 Diskuze hlavních výstupů práce

V následujících podkapitolách budou diskutovány výsledky z jednotlivých zkoumaných oblastí, s tím, že případně uvedu, k jakým pozitivním a/nebo negativním změnám v dané oblasti došlo.

6.2.1 Vývoj vybraných sociálně vyloučených lokalit

Ve vymezení sociálně vyloučených lokalit se názory pracovníků různily, je patrné, že pojem sociálně vyloučená lokalita, ačkoli je používán, není dosud pevně zakotven a každý z pracovníků si pod ním představil něco trochu jiného. Nicméně z vybraných sociálně vyloučených lokalit byla každá zmíněna alespoň v jednom případě, a to přesto, že dvě z nich už zcela zanikly a ani ty, které dosud existují, už nejsou tak „lidnaté“.

Dlouhodobě existujícími lokalitami zůstává lokalita **Jateční** (u bytů v Duchcovské ulici s výjimkou č. 1 došlo k vyklizení) a **Plac** v užším vymezení – lokalita včetně svého okolí, tj. v širším vymezení, se dokonce stává z hlediska sociálně patologických jevů nejproblematictější ze zkoumaných lokalit. Rizikem do budoucna je, že by skutečně mohla vzniknout lokalita z celého Jižního předměstí, protože město zde vlastní nejvíce bytů a tyto byty jsou zároveň jedny z nejstarších – proto existuje předpoklad, že by mohly být přednostně přiděleny nízkopříjmovým skupinám obyvatel.

Přetrvávají také lokalita **Petrohrad**, která je specifická, protože se jedná o celou čtvrť, kde na různých místech žijí sociálně vyloučení lidé a **Plynární**, která je již takřka ze dvou třetin neobsazená.

„Lokalita“ Železniční také přetrvává – zřejmě největší vliv na to má fakt, že se do ní stěhují rodiny z (jiných) sociálně vyloučených lokalit a že ubytování v této „lokalitě“ je často jedinou šancí pro početné, převážně romské rodiny, jak řešit svou nepříznivou bytovou situaci. Skladba obyvatel lokality je podmíněna také tím, že se v mnoha případech jedná o rodiny vystěhované z městských bytů pro neuhrazení nájemného či služeb, tj. osoby nezaměstnané, s nízkými příjmy, v obtížné sociální situaci apod.

Na zániku lokality **Resslova** lze vidět, že obyvatelé lokalit – vzhledem k tomu, že nemovitostí tvořících lokality vlastní město – jsou často odkázáni zcela na rozhodnutí orgánů města, zda lokalita přetrvá či nikoli. Na tomto místě lze vyslovit hypotézu: **Zásadní vliv na udržování sociálně vyloučených lokalit v Plzni má bytová politika města.**

V případě lokality **Resslova** si také můžeme klást otázku, zda je dobrým řešením rozestěhování obyvatel, jestliže přistoupíme na myšlenku, že lidé jsou stěžejním činitelem vzniku lokalit, jak zmínili například pracovníci č. 4. Záměr zajistit obyvatelům **Resslovy** náhradní byty na vícero různých místech však nebyl od počátku tak jasný. Usnesením Rady města Plzně č. 687/2009 ze dne 14. 5. 2009 došlo ke schválení výjimky z dřívějšího usnesení, podle kterého již byty v **Duchcovské 1, 3, 5, 7** a **Jateční 1, 3**, tedy v další ze zkoumaných lokalit, neměly být obsazovány – podle usnesení č. 687/2009 však měly uvedené byty v **Duchcovské** a **Jateční** ul. sloužit jako náhradní byty pro nájemce z vyklízené **Resslovy 13**.²⁵⁸ Nakonec k tomuto kroku nedošlo.

V lokalitě **Strážnická** došlo k prodeji nemovitosti soukromému majiteli. Tento postup je označován jako negativní nástroj – některé obce však chtějí prodejem nemovitosti i s nájemníky „řešit“ problém se sociálně vyloučenými obyvateli dané lokality. *„Z hlediska integrace se jedná o nevhodné řešení, protože podnikatel nemovitost*

²⁵⁸ Srov. RÖDL, Pavel, KREJSOVÁ, Marcela. *Usnesení Rady města Plzně č. 687 ze dne 14. 5. 2009* [online]. 25. 5. 2009 [cit. 2011-03-17]. Dostupné z: <http://aplikace.plzen.eu/usneseni/usneseni/RMP09_0687.htm>.

*nekupuje veden svým sociálním cítěním, ale vidinou zisku.*²⁵⁹ Podnikatel jakožto kupující pak nepřistoupí na smlouvu, kde by byla uvedena nějaká podmínka za účelem ochrany obyvatel. *„Obec prodejem ztrácí možnost jakkoliv ovlivňovat vývoj situace v budoucnu. Kumulaci problémů však tímto krokem nezastaví a postup se v dlouhodobém horizontu obrátí proti ní.*²⁶⁰

Závěrem této podkapitoly bych zmínila, že se vznikem nových sociálně vyloučených lokalit jsou významně spjaty všechny faktory související se sociálním vyloučením – nedostupnost bydlení na běžném trhu s byty, nezaměstnanost, z toho vyplývající nedostatečný příjem, nepravidelné hrazení nákladů na bydlení, vedoucí například až k jeho ztrátě, nutnost využít ubytování v komerčních ubytovnách, značná finanční náročnost tohoto typu ubytování, zadluženost, sociálně patologické jevy.

6.2.2 Vývoj v oblasti bydlení

V oblasti bydlení obyvatel lokalit stále dominuje zhoršená kvalita bydlení, ať už bezprostředně související se špatným technickým stavem budov nebo třeba s neudržováním společných prostor, navíc spojeném například se starostí o své bezpečí a bezpečí dětí. U obyvatel lokalit je také patrná odkázanost na bydlení v lokalitě – obyvatelé nemají v naprosté většině případů možnost změny. Ve vztahu k bytové politice města se objevuje na straně obyvatel bezmoc – nemohou ovlivnit dobu přidělení bytu, ani to v jaké lokalitě se bude případný byt nacházet. Ve třech případech byl obyvatelům nabídnut byt v jiné sociálně vyloučené lokalitě. Výzkumem bylo také zjištěno, že obyvatelé, s kterými jsem hovořila, mají zkušenost s bydlením v několika vybraných sociálně vyloučených lokalitách v Plzni.

Určitým negativem je fakt, že v městských bytech stále pokračuje deregulace nájemného – nájem bytů, obzvláště větších než 90 m², tak ještě stoupne. V důsledku

²⁵⁹ Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-02-13]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>. s. 41.

²⁶⁰ Tamtéž.

toho může nastat situace, kdy dojde k zániku jakékoli dostupné formy ubytování pro nízkopříjmové skupiny obyvatel Plzně.

Využití nabídky poskytovatelů sociálních služeb spojených se zajištěním ubytování často není možné z důvodu plné kapacity dostupných zařízení. Dalo by se říci, že v Plzni prostřednictvím dosavadních služeb v oblasti bydlení nelze účinně zabránit sociálnímu vyloučení především rodin s dětmi.

Podarilo se však připravit projekt následného bydlení pro osoby, které už prošly sítí sociálních služeb.

6.2.3 Vývoj v oblasti zaměstnání

Nezaměstnanost sociálně vyloučených obyvatel nadále nijak nekoreluje s oficiálními statistikami o míře nezaměstnanosti, tedy nezáleží ani na ekonomické vyspělosti regionu či města.²⁶¹ U obyvatel lokalit jako zdroj příjmů nadále přetrvává práce „načerno“ – jejich výhoda oproti příjmům ze zaměstnání spočívá také v tom, že je nelze exekučně krátit – případně jsou rodiny odkázány na systém sociálních dávek. U některých rodin došlo ke dalšímu propadu poté, co byla v letošním roce zavedena úsporná opatření v sociálním systému, jako například změna podmínek nároku na sociální příspěvek nebo výrazné zkrácení doby poskytování částky 7 600 Kč u rodičovského příspěvku ve čtyřleté variantě čerpání.

Ohrožené skupiny nezaměstnaných odpovídají rozvržení, jaké je i na trhu práce, avšak obecně jsou sociálně vyloučení vysoce ohroženou skupinou pracovního trhu, právě proto, že dochází k jejich vylučování z něj. Systém zařazování do rekvalifikačních kurzů vnímám jako naprosto nefunkčně nastavený – rekvalifikační kurzy, do kterých jsou sociálně vyloučení zařazováni, neodpovídají jejich potřebám. Například masové zařazování do kurzu obsluhy osobního počítače – uživatelská znalost práce na počítači bývá přeci spíše dílčím požadavkem zaměstnavatelů a většinou u takových profesí, na které nemají sociálně vyloučené osoby potřebnou kvalifikaci. Nemluvě o tom, jak se

²⁶¹ Srov. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-02-04]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.

získané znalosti z rekvalifikačního kurzu rychle vytrácí v případě, že si člověk nemůže dovednosti procvičovat a opakovat – a obyvatelé sociálně vyloučených lokalit, kteří tyto kurzy absolvují, v absolutní většině počítač nevlastní, ani s ním nepřichází do styku. Na základě realizovaného výzkumu lze vyslovit tuto hypotézu: **Zařazování sociálně vyloučených obyvatel lokalit do rekvalifikačních kurzů Úřadu práce v Plzni nezvyšuje jejich zaměstnanost.**

Jako pozitivní se mi jeví realizované sociální projekty v oblasti zaměstnání, jako je například pracovní poradenství, ačkoli i ty naráží na propojenost nezaměstnanosti s nedostatečným stupněm dosaženého vzdělání a kvalifikace. Po nekvalifikovaných pracovnících je téměř nulová poptávka. Dále lze pozitivně hodnotit i veřejnou službu, a to především z hlediska zachování alespoň dílčích pracovních návyků. Navíc pro osoby, které se nemohou uplatnit na běžném trhu práce a z různých důvodů ani nepracují „načerno“, je to jeden z mála způsobů, jak si mírně finančně přilepšit.

Příkladem dobré praxe pro předstupeň začleňování sociálně vyloučených osob na trh práce se mi zdá být Středisko sociální rehabilitace. Středisko sociální rehabilitace, původně Středisko pracovní rehabilitace, je projektem Diecézní charity Plzeň, které funguje již od počátku roku 2006. Je určen lidem bez přístřeší a dlouhodobě nezaměstnaným, obecně osobám znevýhodněným na trhu práce – prostřednictvím služeb sociální rehabilitace má pomoci osobám v návratu na trh práce a úspěšném začlenění do společnosti. Od počátku projektu se do projektu zařadila takřka stovka uživatelů, značná část z nich prošla projektem úspěšně a našla zaměstnání.²⁶²

Přesto je úskalím, že se situace výrazně nezlepší, dokud se pracovat nevyplatí – což kromě nedostatečné nabídky vhodného zaměstnání bezprostředně souvisí také s finančním ohodnocením nekvalifikovaných pozic.

Zadlužování je úzce propojeno s nezaměstnaností a ekonomickým vyloučením.

²⁶² Srov. Diecézní charita Plzeň. *Středisko sociální rehabilitace* [online]. [cit. 2011-05-10]. Dostupné z: <http://www.kadel.cz/dchp/humsklad/humsklad_main.asp>.

6.2.4 Vývoj v oblasti vzdělání

Pozitivním faktorem v souvislosti se vzděláváním sociálně vyloučených obyvatel, zejména dětí a mladistvých je fakt, že existuje nabídka sociálních služeb zacílených na tuto skupinu, v rozsáhlém věkovém spektru – od alternativy mateřské školy (dva poskytovatelé), přes programy zaměřené na děti ze základních škol, což jsou Podpora vzdělávání, který je navíc zaměřen na práci s celou rodinou a Individuální doučování, až po Mentoring, který je pro děti a mladistvé před ukončením povinné školní docházky. Poskytovatelem zmíněných činností je společnost Tady a teď, o.p.s. Tyto programy fungují různě dlouho. Zřetelně vychází z potřeb sociálně vyloučených obyvatel lokalit. Mimoto v Plzni funguje několik nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, kde se děti jednak také věnují doučování, jednak se učí trávit volný čas smysluplným způsobem. Na základě provedeného výzkumu lze vyslovit další hypotézu: **Sociální služby zaměřené na oblast vzdělání dětí z prostředí sociálně vyloučených plzeňských lokalit zvyšují šanci dětí uspět v běžném vzdělávacím proudu.**

Pozitivně lze hodnotit i zřizované přípravné třídy u dvou základních škol a funkci asistenta pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním.

Do budoucna existuje předpoklad, že se do Plzně dostane také nový projekt společnosti Člověk v tísni, o.p.s. – „Uč se, more“ – který je určen sociálně znevýhodněným dětem a rodinám ohroženým sociálním vyloučením. Je zaměřen na děti na středních školách a jde o podporu formou tzv. retrostipendií.²⁶³

Zatím v Plzni nefungují žádné programy na další vzdělávání dospělých z této cílové skupiny. Podpora jejich vzdělání je jedním z doporučení pro zmírnění následků kulturního vyloučení.²⁶⁴

Bohužel i přes působení sociálních pracovníků na obyvatele lokalit ve vztahu ke vzdělání jejich dětí pokračuje „trend“ přerazování dětí do základních škol praktických. Tento fakt někdy pramení z rozhodnutí rodičů, v některých případech však

²⁶³ Srov. BÍLÁ, Martina. *Projekt „Uč se, more“ se zaměří na vzdělávání dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí* [online]. 11. 2. 2011 [cit. 2011-05-14]. Dostupné z: <<http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/projekt-uc-se-more-se-zameri-na-vzdelavani-deti-ze-socialne-znevychodneneho-prostredi>>.

²⁶⁴ Srov. BROŽ, Miroslav, KINTLOVÁ, Petra, TOUŠEK, Ladislav. *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. Člověk v tísni, o.p.s., 2007. ISBN 978-80-86961-27-9.

dochází k tomu, že není odlišováno mentální postižení od mírného opoždění vývoje nebo výchovných problémů.

6.2.5 Diskuze k symbolickému vyloučení

Problém sociálního vyloučení je v Plzni, zvláště tzv. běžnými občany města Plzně v mnoha případech brán čistě jako problém Romů. Během rozhovorů s některými pracovníky jsem si chvílemi uvědomila, že mluvíme spíše o Romech, než o sociálně vyloučených obecně. Všichni pracovníci však potvrdili, že osoby sociálně vyloučené, s kterými přichází v zaměstnání do styku, v naprosté většině považují za Romy.

Co se týče symbolického vyloučení plzeňských lokalit, chtěla bych poukázat na to, že jejich explicitní označení v oficiálních dokumentech – byť třeba odráží konkrétní zkušenost – přispívá k všeobecnému nahlížení na lokality jako na místa vyčleněná pro „ty horší“ (nepřizpůsobiví, neplatiči...) a z mého pohledu tak významně posiluje symbolickou složku sociální exkluze. Tím hůře, jedná-li se o dokumenty orgánů města, jako například Seznam budov ve vlastnictví města.²⁶⁵

²⁶⁵ Srov. KOVÁŘOVÁ, Ludmila. *Seznamy budov – příloha Bytové politiky města Plzně* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <<http://www.plzen.eu/download.aspx?dontparse=true&FileID=869>>.

7. Závěr

V předkládané diplomové práci byl představen proces sociálního vyloučení skrze jeho jednotlivé složky – prostorovou, ekonomickou, kulturní, sociální, politickou a symbolickou. Každá složka byla podrobně rozebrána nejprve v obecné rovině. Zmínila jsem se také o etnickém rozměru problematiky sociálního vyloučení a vymezila pojem sociálně vyloučená lokalita. Poté jsem popsala sedm vybraných sociálně vyloučených lokalit v Plzni, u kterých bylo nejprve zmíněno, jaká byla jejich situace v roce 2006. Výchozím zdrojem informací byla především data ze dvou výzkumných projektů realizovaných v uvedeném roce. Dále jsem se zaměřila na souvislost prostorové složky s oblastí bydlení, ekonomické složky s oblastí zaměstnání a kulturní složky s oblastí vzdělání obyvatel sociálně vyloučených lokalit, protože tyto oblasti jsou jevem sociálního vyloučení obzvláště zasaženy a jejich negativní pól – zhoršená kvalita bydlení, nezaměstnanost, nízká úroveň dosaženého vzdělání – má značný vliv na setrvávání v situaci sociálního vyloučení. Zmínila jsem také symbolickou složku sociální exkluze v Plzni. Byla popsána situace obyvatel plzeňských sociálně vyloučených lokalit v oblasti bydlení, zaměstnání a vzdělání i vliv symbolické exkluze v roce 2006.

Na základě tohoto teoretického popisu byly vytyčeny oblasti pro výzkumné šetření. Cílem práce bylo popsat vývoj vybraných sociálně vyloučených lokalit. Z bližšího rozebrání jednotlivých oblastí poznamenaných sociální exkluzí jsem pak vycházela při zjišťování jejich aktuálního stavu se zaměřením na bydlení, zaměstnání a vzdělání obyvatel lokalit.

Na základě dat z provedeného výzkumného šetření lze říci, že situace sociálně vyloučených lokalit v Plzni se poměrně dynamicky vyvíjí – během posledních pěti let došlo k zániku lokality Resslerova, která byla považována za nejproblematictější z vybraných sociálně vyloučených lokalit. Dále zanikla lokalita Strážnická na Vinicích, která naopak nebyla mnohými informátory ani považována za sociálně vyloučenou. U ostatních lokalit (Jateční, Petrohrad, Plac, Plynární), které přetrvaly do současnosti došlo spíše k jejich oslabení, s výjimkou lokality Plac. Ta je v současné

době považována za značně problémovou z hlediska výskytu sociálně patologických jevů, u této lokality také hrozí největší riziko dalšího rozšiřování. „Lokalita“ Železniční je zde zařazena z důvodu, aby bylo opět poukázáno na fakt, že ani působení poskytovatele sociálních služeb v lokalitě nestačí k vyřešení problému sociálního vyloučení. Byl zaznamenán i vznik nových sociálně vyloučených lokalit.

Byla zjištěna také aktuální situace sociálně vyloučených obyvatel lokalit v oblasti bydlení, zaměstnání a vzdělání, konstatováno, jak jejich situaci ovlivňuje symbolické vyloučení a jaké rizikové, případně sociálně patologické jevy se v plzeňských lokalitách nejvíce vyskytují. Kromě vývoje samotných lokalit v této práci uvádím, k jakému vývoji došlo právě v oblasti bydlení, zaměstnání a vzdělání sociálně vyloučených obyvatel. Na základě provedeného výzkumného šetření byly stanoveny tři hypotézy:

1. Zásadní vliv na udržování sociálně vyloučených lokalit v Plzni má bytová politika města.
2. Zařazování sociálně vyloučených obyvatel lokalit do rekvalifikačních kurzů Úřadu práce v Plzni nezvyšuje jejich zaměstnanost.
3. Sociální služby zaměřené na oblast vzdělání dětí z prostředí sociálně vyloučených plzeňských lokalit zvyšují šanci dětí uspět v běžném vzdělávacím proudu.

Dovolila bych si na jejich základě vyvodit příslušná opatření, která by do budoucna mohla pozitivně ovlivnit situaci obyvatel ve zkoumaných oblastech. V první řadě jde o zásadní změnu v bytové politice – vyhnout se cílenému soustředění sociálně slabých a nízkopříjmových skupin občanů na jedno místo. Bytový odbor Magistrátu města Plzně je vzhledem k charakteru žádosti o byt dobře seznámen jak s finanční, tak se sociální situací rodiny, a proto lze předejít tomu, aby uvedeným skupinám občanů město přidělilo byty v těžké lokalitě, třeba v případě, kdy je navíc považuje za „problematické“. Dalším doporučením, které by však předpokládalo systémové změny, je zpřístupnit tzv. sociální byty – nikoli na jednom místě – občanům nebo rodinám, které se dostanou do krizové bytové situace a zabránit tak jejich hlubšímu propadu.

V oblasti zaměstnání je opět nabíledni návrh změny související se systémovým nastavením – zacílit rekvalifikační kurzy, do kterých jsou zařazovány osoby dlouhodobě nezaměstnané a/nebo žijící v podmínkách sociálního vyloučení (což lze zjistit například

sestavením osobní anamnézy uchazeče o zaměstnání) směrem k budoucímu pracovnímu uplatnění, tedy vycházet z aktuální nabídky pracovních pozic a alespoň se přiblížit reálným možnostem pracovního uplatnění absolventů rekvalifikace. Například mužům, kteří mají zkušenosti s manuální prací, umožnit opravdu získat potřebnou kvalifikaci, například na zedníka nebo montážního dělníka apod.

V oblastí vzdělání sociálně vyloučených dětí bych navrhla ještě více propojit systém spolupráce mezi školou, rodinou a pracovníkem organizace nabízející služby v oblasti vzdělávání nebo terénním sociálním pracovníkem, který je s rodinou v úzkém kontaktu. Jako pozitivní do budoucna bych viděla intenzivnější využití asistentů pedagoga pro děti vyrůstající v podmínkách sociálního vyloučení, přičemž by bylo ideální, aby byl asistent pedagoga také zapojen do spolupracující sítě. Také bych viděla jako prospěšné vyplnit v Plzni „mezeru“ v nabídce vzdělávacích služeb pro dospělé žijící v sociálně vyloučených lokalitách – zpočátku by se mohlo jednat například o kurzy funkční gramotnosti.

8. Seznam použitých zdrojů

1. BAXA, Martin, HERINKOVÁ, Eva. *Usnesení Rady města Plzně č. 1610 ze dne 20. 12. 2010* [online]. 13. 1. 2011 [cit. 2011-05-17]. Dostupné z: <http://aplikace.plzen.eu/usneseni/usneseni/RMP10_1610.htm>.
2. BÍLÁ, Martina. *Projekt „Uč se, more“ se zaměří na vzdělávání dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí* [online]. 11. 2. 2011 [cit. 2011-05-14]. Dostupné z: <<http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/projekt-uc-se-more-se-zameri-na-vzdelavani-deti-ze-socialne-znevychodneneho-prostredi>>.
3. BROŽ, Miroslav, KINTLOVÁ, Petra, TOUŠEK, Ladislav. *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem. Člověk v tísni*, o.p.s., 2007. 90 s. ISBN 978-80-86961-27-9.
4. BUDILOVÁ, Lenka, JAKOUBEK, Marek. *Romové a cikáni – neznámí i známí (Interdisciplinární pohled)*. 1. vyd. Voznice: LEDA, 2009. 344 s. ISBN 978-80-7335-119-9.
5. ČABANOVÁ, Bohumila, HÁVA, Petr a kol. *Spravedlnost a solidarita v oblasti sociálně zdravotnických služeb*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav bezpečnosti práce, 2008. 110 s. ISBN 978-80-86973-13-5.
6. Český statistický úřad Plzeňský kraj. *Charakteristika okresu Plzeň–město* [online]. 26. 8. 2010 [cit. 2011-02-18]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_plzen_mesto>.
7. Český statistický úřad Plzeňský kraj. *Nejnovější údaje: Plzeňský kraj* [online]. 14. 3. 2011 [cit. 2011-03-28]. Dostupné z: <<http://www.plzen.czso.cz/x/krajedata.nsf/krajenejnovejsi/xp>>.
8. Český statistický úřad Plzeňský kraj. *Obyvatelstvo Plzeňského kraje v roce 2010* [online]. 14. 3. 2011 [cit. 2011-03-28]. Dostupné z: <http://www.plzen.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_plzenskeho_kraje_v_roce_2010>.
9. Český statistický úřad Plzeňský kraj. *Okres Plzeň–město – Vybrané ukazatele za okres Plzeň–město – časová řada* [online]. [cit. 2011-03-31]. Dostupné z: <[http://www.plzen.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/vybrane_ukazatele_za_okres_plzen_mesto_casova_rada/\\$File/CZ0323.xls](http://www.plzen.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/vybrane_ukazatele_za_okres_plzen_mesto_casova_rada/$File/CZ0323.xls)>.

10. Český statistický úřad Plzeňský kraj. *Vybrané údaje: Plzeňský kraj, obyvatelstvo* [online]. 2. 5. 2011 [cit. 2011-05-04]. Dostupné z: <<http://www.czso.cz/x/krajedata.nsf/oblast2/obyvatelstvo-xp>>.
11. Český statistický úřad. *Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2006* [online]. 23. 8. 2006 [cit. 2011-03-28]. Dostupné z: <[http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/D3004209C6/\\$File/13010602.xls](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/D3004209C6/$File/13010602.xls)>.
12. Český úřad zeměměřičský a katastrální. Nahlížení do katastru nemovitostí – Informace o stavbě č.p. 994, č.p. 995 [online]. 6. 3. 2011 [cit. 2011-03-06]. Dostupné z: <<http://nahliznidokn.cuzk.cz/VyberBudovu.aspx?typ=Stavba>>.
13. Český úřad zeměměřičský a katastrální. Nahlížení do katastru nemovitostí – Informace o stavbě č.p. 1020 [online]. 6. 3. 2011 [cit. 2011-03-06]. Dostupné z: <<http://nahliznidokn.cuzk.cz/VyberBudovu.aspx?typ=Stavba>>.
14. Člověk v tísni. *Sociální vyloučení* [online]. [cit. 2010-12-21]. Dostupné z: <<http://clovekv tisni.cz/index2.php?id=119>>.
15. Člověk v tísni. *Závěrečné zprávy z výzkumu: Analýza situace romských sociálně vyloučených enkláv ve Středočeském kraji* [online]. 6. 3. 2006 [cit. 2011-03-13]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_33_1.pdf>.
16. Diecézní charita Plzeň. *Středisko sociální rehabilitace* [online]. [cit. 2011-05-10]. Dostupné z: <http://www.kadel.cz/dchp/humsklad/humsklad_main.asp>.
17. EBERLOVÁ, Tereza, KAVALÍR, Aleš, KRATOCHVÍLOVÁ, Nad'a. *Komunitní plán rozvoje sociálních služeb města Plzně na období 2008 – 2015* [online]. 28. 6. 2007 [cit. 2011-03-23]. Dostupné z: <http://socialnisluzby.plzen.eu/Files/soc/dokumenty/rozvojova_koncepce/koncepce_rozvoje_sluzeb.pdf>.
18. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. 22. 8. 2006 [cit. 2011-02-13]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.
19. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. Vybrané*

- pojmy* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2010-12-12]. Dostupné z:
<<http://www.esfcr.cz/mapa/pojmy.html>>.
20. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. 5.10.6 Plzeň* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z:
<http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6.html>.
21. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. 5.10.6.1 Lokalita A* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z:
<http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_1.html>.
22. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. 5.10.6.2 Lokalita B* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z:
<http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_2.html>.
23. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. 5.10.6.3 Lokalita C* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z:
<http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_3.html>.
24. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. 5.10.6.4 Lokalita D* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z:
<http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_4.html>.
25. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. 5.10.6.5 Lokalita E* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z:
<http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_5.html>.
26. Gabal analysis & consulting, Nová škola. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. 5.10.6.6 Lokalita F* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z:
<http://www.esfcr.cz/mapa/int_pz4_6_6.html>.
27. GABAL, Ivan a kol. Projekt *Koncepce integrace romské menšiny v Plzni*. Zadavatel: Magistrát města Plzně. Realizace: 2004.

28. HARDOŠ, Jiří, KŘÍŽKOVÁ, Martina. *Mediální obraz sociálně vyloučených lokalit* [online]. 9. 10. 2007 [cit. 2011-03-13]. Dostupné z: <poradna-prava.cz/diskriminace/lokality.doc>.
29. HENIG, David, RŮŽIČKA, Michal, TOUŠEK, Ladislav. *Zpráva z výzkumného projektu sociálně vyloučené lokality v Plzni*. 2006. Zadavatel: Člověk v tísni – společnost při ČT, o.p.s.
30. HILLS, John, LE GRAND, Julian, PIACHAUD, David. *Understanding social exclusion*. 1st edition. Oxford: Oxford University Press, 2002. 274 p. ISBN 978-0-19-925194-0.
31. HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek. „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. 416 s. ISBN 80-86898-76-8.
32. HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek. *Souhrnná zpráva o realizaci výzkumného projektu HS 108/03 „Dlouhodobý stacionární terénní výzkum sociálně vyloučených romských komunit“ realizovaného Katedrou antropologie FHS ZČU v Plzni* [online]. 13. 8. 2007 [cit. 2011-01-28]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_27_1.pdf>.
33. HLAVÁČOVÁ, Kateřina. *Zpráva o situaci na trhu práce Plzeň – město* [online]. 8. 4. 2011 [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/plk/statistiky/trh_prace_pm.pdf>.
34. HORÁKOVÁ, Markéta, MAREŠ, Petr, RÁKOCZYOVÁ, Miroslava. *Sociální exkluze na lokální úrovni*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2008. 77 s. ISBN 978-80-7416-014-1.
35. HYNKOVÁ, Alena. *Realizační plán na rok 2009* [online]. 8. 8. 2008 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z: <http://socialnisluzby.plzen.eu/Files/soc/dokumenty/rozvojova_koncepce/realizacni_plan_2009.doc>.
36. JANEBOVÁ, Radka, SMUTEK, Martin a kol. *Posuzování životní situace v sociální práci*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. 322 s. ISBN 978-80-7041-419-4. s. 108 – 112.
37. KAJANOVÁ, Alena. *Sociální determinanty zdraví vybraných romských komunit*. České Budějovice, 2009. 195 s. Disertační práce na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Vedoucí disertační práce PhDr. Eva Davidová, PhD.

38. Kolektiv autorů pod vedením Jiřího Krause. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. 1. vyd. Praha: Academia, 2005. 879 s. ISBN 978-80-200-1351-4.
39. KOVÁŘOVÁ, Ladislava, ŠVARC, Zdeněk. *Nakládání s byty a nebytovými prostory ve vlastnictví města Plzně* [online]. 22. 10. 2007 [cit. 2011-03-15]. Dostupné z: <http://socialnisluzby.plzen.eu/Files/soc/dokumenty/rozvojova_koncepce/pravidla_pro_nakladani_s_byty.doc>.
40. KOVÁŘOVÁ, Ludmila. *Seznamy budov – příloha Bytové politiky města Plzně* [online]. 3. 12. 2008 [cit. 2011-04-02]. Dostupné z: <<http://www.plzen.eu/download.aspx?dontparse=true&FileID=869>>.
41. KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 544 s. ISBN 978-80-7357-585-4.
42. KUBALA, Ondřej. *Budoucnost se počítá – prezentace kampaně sčítání* [online]. 25. 1. 2011 [cit. 2011-04-13]. Dostupné z: <http://info.scitani.cz/cz/media/data/i110125_ppt.gif>.
43. LELKES, Orsolya, SUTHERLAND, Holly, WARD, Terry, eds. *European Inequalities: Social Inclusion and Income Distribution in the European Union*. 1st edition. Budapest: TÁRKI Social Research Institute Inc., 2009. 214 p. ISBN 978-963-7869-40-2.
44. LUX, Martin, MIKESZOVÁ, Martina, SUNEGA, Petr a kol. *Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením – mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR*. 2. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2010. 64 s. ISBN 978-80-7330-176-7.
45. Magistrát města Plzně – Odbor sociálních služeb. *Realizační plán na rok 2011* [online]. Červen 2010 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z: <http://socialnisluzby.plzen.eu/Files/soc/dokumenty/rozvojova_koncepce/Realizacni_plan_2011.pdf>.
46. Magistrát města Plzně. *Program vedení města – 17. týden* [online]. 21. 4. 2011 [cit. 2011-04-25]. Dostupné z: <http://www.plzen.eu/Files/MestoPlzen/o_meste/predstavitele_mesta/program_vedeni_mesta/2011/17-11.doc>.
47. MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. In *Sociologický časopis 3/2000* [online]. 25. 6. 2003 [cit. 2010-12-30]. Dostupné z:

- <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/028583b8ba8110c76a6ae9d260c5c0374e096283_376_285MARES.pdf>.
48. MAREŠ, Petr. *Reprodukce a integrace společnosti: výzva budoucnosti* [online]. [cit. 2011-04-20]. Dostupné z: <<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=227&lst=108>>.
 49. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 351 s. ISBN 80-7367-002-X.
 50. Ministerstvo vnitra České republiky. *Počty obyvatel v obcích* [online]. 1. 1. 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/soubor/pocet-obcaneleden2011-xls.aspx>>.
 51. MORAVEC, Štěpán. *Negativní důsledky etnické definice sociálního vyloučení* [online]. 6. 2. 2006 [cit. 2011-02-03]. Dostupné z: <<http://everest.natur.cuni.cz/akce/segregace/publikace/Moravec.pdf>>.
 52. MUSIL, Jiří, MÜLLER, Jan. *Vnitřní periferie České republiky, sociální soudržnost, sociální vyloučení*. 1. vyd. Praha: CESES FSV UK, 2008. 52 s. ISBN 978-80-254-5033-8.
 53. Naděje. *Dům Naděje Plzeň Železniční 36*. Informační leták.
 54. NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 222 s. ISBN 80-7178-741-8.
 55. *Odborné učiliště a Praktická škola Plzeň* [online]. [cit. 2011-04-18]. Dostupné z: <<http://www.seznamskol.eu/skola/1109-odborne-uciliste-a-prakticka-skola-plzen-vejprnicka-56/>>.
 56. PALMER, Guy. *Relative poverty, absolute poverty and social exclusion* [online]. 4. 2. 2010 [cit. 2011-01-28]. Dostupné z: <<http://www.poverty.org.uk/summary/social%20exclusion.shtml>>.
 57. PARSONS, Talcott. Social classes and Class Conflict in the Light of Recent Sociological Theory. Překlad in *Studie o sociální stratifikaci*. Talcott Parsons. Přeložil Eduard Urbánek a kol. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1970. 62 s. ISBN 80-65-70 17/20.
 58. PERCY-SMITH, Janie. *Policy response to social exclusion: Towards inclusion?* 1st edition. Buckingham: Open University Press, 2000. 244 p. ISBN 0-335-20473-2. s. 1 – 21.

59. PERTL, Jan. *Do domů hrůzy se vrátil klid a pořádek* [online]. 4. 9. 2008 [cit. 2011-03-05]. Dostupné z: <http://plzensky.denik.cz/zpravy_region/do-domu-hruzy-se-vratil-klid-a-poradek20080904.html>.
60. PIERSON, John. *Tackling social exclusion*. 2nd edition. Oxford: Routledge, 2010. 221 p. ISBN 978-0-415-47834-2.
61. Plzeňský deník. *Vyhledané články* [online]. Dostupné např. z: <<http://plzensky.denik.cz/hledani/?dotaz=Resslova+13&server=plzensky.denik.cz&razeni=cas&datumOd=&datumDo=>>>.
62. Rada vlády pro záležitosti romské menšiny. *Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2009* [online]. 7. 5. 2010 [cit. 2011-05-02]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2009-73886/>>.
63. RÖDL, Pavel, KREJSOVÁ, Marcela. *Usnesení Rady města Plzně č. 687 ze dne 14. 5. 2009* [online]. 25. 5. 2009 [cit. 2011-03-17]. Dostupné z: <http://aplikace.plzen.eu/usneseni/usneseni/RMP09_0687.htm>.
64. RŮŽIČKA, Michal. *Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 6. 6. 2007 [cit. 2011-02-04]. Dostupné z: <http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_81_1.pdf>.
65. SEIDLOVÁ, Kateřina. *Zpráva o situaci na trhu práce v okrese Plzeň-město za rok 2010* [online]. 28. 2. 2011 [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/plk/statistiky/trh_prace_pm_2010.pdf>.
66. Skupina analytiky OAR ŘSCP PČR. *Cizinci s povoleným pobytem na území České republiky k 31. 12. 2010* [online]. 4. 1. 2011 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z: <<http://www.policie.cz/soubor/tdu-12-2010-pdf.aspx>>.
67. Sociální služby města Plzně. *Azyláky v Plzni praskají ve švech* [online]. 4. 2. 2011 [cit. 2011-05-13]. Dostupné z: <<http://socialnisluzby.plzen.eu/aktuality-3/azylaky-v-plzni-praskaji-ve-svech.aspx>>.
68. TILL, Matthias, GIORGI, Liana. *Causes of Poverty and Social Exclusion. EUROHOME IMPACT – Deliverable 2* [online]. 12. 9. 2002 [cit. 2011-01-28]. Dostupné z: <<http://www.iccr-international.org/impact/docs/deliverable2.pdf>>.
69. TOŠNER, Michal. *A2: Romové v uvozovkách* [online]. 2006 [cit. 2011-01-29]. Dostupné z: <<http://www.caat.cz/o-caat/napsali-o-nas/298-a2-romove-v-uzovkach>>.

70. TOUŠEK, Ladislav. *Přehledové studie 07/11. Sociální vyloučení a prostorová segregace* [online]. 17. 2. 2008 [cit. 2011-03-30]. Dostupné z: <<http://www.antropologie.org/publikace/44-prehledove-studie/143-socialni-vyloueni-a-prostorova-segregace>>.
71. Úřad služeb obyvatelstvu – Odbor sociálních služeb. *Realizační plán na rok 2010* [online]. 23. 3. 2010 [cit. 2011-05-03]. Dostupné z: <<http://socialnisluzby.plzen.eu/Files/soc/dokumenty/Realizacniplan20102.pdf>>.
72. Veřejná databáze Českého statistického úřadu. *Cizinci podle okresů* [online]. 31. 12. 2006 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?vo=tabulka&cislotab=KR+03-15.9&kapitola_id=743&voa=tabulka&go_zobraz=1&verze=0&cas_3_16=20061231&aktualizuj=Aktualizovat>.
73. Veřejná databáze Českého statistického úřadu. *Cizinci podle okresů* [online]. 31. 12. 2008 [cit. 2011-04-28]. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?vo=tabulka&cislotab=KR+03-15.9&kapitola_id=743&voa=tabulka&go_zobraz=1&verze=0&cas_3_16=20081231&aktualizuj=Aktualizovat>.
74. Veřejná databáze Českého statistického úřadu. *Počet obyvatel podle pohlaví v okresech* [online]. 31. 12. 2010 [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=DEM0030PU_OK&vo=tabulka&kapitola_id=19>.
75. Veřejná databáze ČSÚ. *Průměrná míra nezaměstnanosti v okresech* [online]. 11. 2. 2011 [cit. 2011-03-13]. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?cislotab=PRA6010PC_OK&vo=tabulka&kapitola_id=15&voa=tabulka>.
76. VESELÁ, Dana. *Na městský byt raději zapomeňte* [online]. 20. 4. 2010 [cit. 2011-03-05]. Dostupné z: <http://plzensky.denik.cz/zpravy_region/na-mestsky-byt-radeji-zapomente20100419.html>.
77. VESELÁ, Dana. *Z ghetta zmizeli nájemníci* [online]. 11. 1. 2010 [cit. 2011-03-05]. Dostupné z: <http://plzensky.denik.cz/zpravy_region/z-ghetta-zmizeli-najemnici20100111.html>.
78. VODIČKOVÁ, Karolína. *Koncepce prevence kriminality města Plzně na léta 2009- 2011* [online]. 14. 7. 2008 [cit. 2011-03-05]. Dostupné z:

<http://www.bezpecnykraj.cz/Files/bezpecny_kraj/Dokumentyaaanalyzy/KoncepceprevencekriminalitymestaPlznenaleta2009-2011.pdf>.

79. WEDLICHOVÁ, Iva a kol. *Terénní sociální práce v praxi*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2008. 1. vyd. 144 s. ISBN 978-80-7044-975-2.
80. *Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi* [online]. [cit. 2011-05-05]. Dostupné z:
<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_name=z%C3%A1kon%20o%20pomoci%20v%20hmotn%C3%A9%20nouzi&PC_8411_l=111/2006&PC_8411_ps=10#10821>.
81. ZAVADIL, Evžen. *Město si ghetto vybuřovalo samo, tvrdí nájemník i sousedé* [online]. 11. 3. 2008 [cit. 2011-03-05]. Dostupné z:
<http://plzensky.denik.cz/zpravy_region/mesto-si-ghetto-vybuřovalo-samo-tvrdi20080311.html>.
82. ZAVADIL, Evžen. *Plzeňská ghetta plodí beznaděj* [online]. 19. 7. 2007 [cit. 2011-03-05]. Dostupné z:
<http://plzensky.denik.cz/zpravy_region/plzenska_ghetta_20070719.html>.
83. ZAVADIL, Evžen. *Resslova 13 se možná bude bourat* [online]. 17. 12. 2008 [cit. 2011-03-05]. Dostupné z:
<http://plzensky.denik.cz/zpravy_region/resslova--se-mozna-bude-bourat20081216.html>.

9. Klíčová slova

Sociální vyloučení – sociálně vyloučená lokalita – bydlení – zaměstnání – vzdělání –
vývoj lokalit

Social exclusion – socially excluded locations – living conditions – employment –
education – development in locations

10. Přílohy

Příloha č. 1: Námět na rozhovor s pracovníkem

Příloha č. 2: Námět na rozhovor s obyvatelem sociálně vyloučené lokality

Příloha č. 3: Záznamy z rozhovorů s pracovníky

Příloha č. 4: Záznamy z rozhovorů s obyvateli sociálně vyloučených lokalit v Plzni

Příloha č. 1: Námět na rozhovor s pracovníkem

1) Lokality v Plzni, které by respondent označil za sociálně vyloučené

Co si představíte pod pojmem sociálně vyloučená lokalita? Jaké lokality v Plzni považujete za sociálně vyloučené? V jakých lokalitách pozorujete tendence ke koncentraci sociálně vyloučených osob nebo osob sociálním vyloučením ohrožených?

2) Vývoj vybraných sociálně vyloučených lokalit

Máte přehled o aktuálním děním ve vybraných sociálně vyloučených lokalitách? Jaký pozorujete vývoj u stávajících sociálně vyloučených lokalit? Myslíte, že dochází ke vzniku nových sociálně vyloučených lokalit? Označil/-a byste některou další lokalitu jako problematickou?

3) Oblast bydlení sociálně vyloučených obyvatel

Jaká opatření jsou používána v oblasti bydlení sociálně vyloučených obyvatel? Jaká je z Vašeho pohledu situace sociálně vyloučených obyvatel v oblasti bydlení? Mohl/-a byste mi něco říci k problematice bydlení osob žijících v sociálně vyloučených lokalitách / v podmínkách sociálního vyloučení?

4) Oblast zaměstnání obyvatel sociálně vyloučených lokalit

Jaká opatření jsou používána v oblasti zaměstnání sociálně vyloučených obyvatel? Jaká je z Vašeho pohledu situace sociálně vyloučených obyvatel v oblasti zaměstnání? Mohl/-a byste mi něco říci k problematice zaměstnání osob žijících v sociálně vyloučených lokalitách / v podmínkách sociálního vyloučení?

5) Oblast vzdělání obyvatel sociálně vyloučených lokalit, resp. dětí vyrůstajících v podmínkách sociálního vyloučení

Jaká opatření jsou používána v oblasti vzdělání sociálně vyloučených obyvatel, resp. jejich dětí? Jaká je z Vašeho pohledu situace sociálně vyloučených obyvatel v oblasti vzdělání? Mohl/-a byste mi něco říci k problematice vzdělanosti dětí žijících v sociálně vyloučených lokalitách / v podmínkách sociálního vyloučení?

Příloha č. 2: Námět na rozhovor s obyvatelem sociálně vyloučené lokality

1) Oblast bydlení sociálně vyloučených obyvatel

Jak dlouho zde bydlíte? Kde jste bydlel předtím? Co říkáte na bydlení zde?

2) Oblast zaměstnání obyvatel sociálně vyloučených lokalit

Jste zaměstnaný/-á? Pokud ne, jak dlouho jste nezaměstnaný/-á? Kde jste byl/-a zaměstnaný/-á? Chodil/-a jste na nějaký rekvalifikační kurz? Pokud ano, na jaký?

3) Oblast vzdělání obyvatel sociálně vyloučených lokalit, resp. dětí vyrůstajících v podmínkách sociálního vyloučení

Chodí / chodily Vaše děti do školky? Do jaké školy chodí Vaše děti?

Příloha č. 3: Záznamy z rozhovorů s pracovníky

ROZHOVOR č. 1 – KOORDINÁTORKA ROMSKÝCH PORADCŮ PŘI KRAJSKÉM ÚŘADU PLZEŇSKÉHO KRAJE

Kdo v Plzni vykonává funkci romského poradce? Má tento člověk přehled o situaci sociálně vyloučených obyvatel romského původu? Jaká opatření jsou používána v oblasti bydlení, zaměstnání, vzdělání sociálně vyloučených Romů?

Přímo v Plzni není zřízena funkce romského poradce. Tuto funkci víceméně zastává jedna z projektových manažerek Odboru sociálních služeb Úřadu služeb obyvatelstvu Magistrátu města Plzně. Zřízení této pozice není zákonem nařízeno, proto se koordinátorka romských poradců setkává s tím, že když už je v jednotlivých obcích s rozšířenou působností v kraji vykonávána, jedná se vždy o kumulovanou funkci, vykonávanou na částečný úvazek. Není ani přesně stanovena náplň práce romského poradce, resp. pracovníci, kteří v této pozici působí, nemají zákonem stanoveno, jaké činnosti jsou od nich výslovně vyžadovány.

V Plzeňském kraji je 15 asistentů pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním.

Při 7. ZŠ a MŠ, která se nachází uprostřed sídliště Vinice a při 16. ZŠ a MŠ na Americké ulici fungují přípravné třídy pro děti s odkladem školní docházky nebo děti v posledním roce před zahájením školní docházky. O zřízení těchto přípravných tříd jedná Rada města Plzně.

ROZHOVOR Č. 2 – PROJEKTOVÁ MANAŽERKA ODBORU SOCIÁLNÍCH SLUŽEB ÚŘADU SLUŽEB OBYVATELSTVU MAGISTRÁTU MĚSTA PLZNĚ

Vývoj sociálně vyloučených lokalit

Výzkum aktuální situace

Oblast bydlení sociálně vyloučených obyvatel

Spolupráce s neziskovými organizacemi

Komunitní plánování

Opatření k začleňování

Pracovnice má na starost služby pro osoby ohrožené sociálním vyloučením. Informace o vývoji situace a aktuálním stavu v sociálně vyloučených lokalitách získává Odbor sociálních služeb Magistrátu města Plzně (dále jen „OSS MMP“) od pracovníků nestátních neziskových organizací, které poskytují sociální služby osobám ohroženým sociálním vyloučením nebo působí přímo v sociálně vyloučených lokalitách. OSS MMP je v úzkém kontaktu s radním pro oblast sociálních věcí a zdravotnictví, dále spolupracuje s Odborem bezpečnosti a prevence kriminality Magistrátu města Plzně, s Bytovým odborem Magistrátu města Plzně a v rámci komunitního plánování sociálních služeb spolupracuje s již zmíněnými poskytovateli sociálních služeb z řad neziskových organizací a s dalšími zainteresovanými institucemi, jako například s Úřadem práce v Plzni nebo se sociálními odbory úřadů městských obvodů.

Pracovnice OSS MMP řeší aktuální problémy obyvatel sociálně vyloučených lokalit a lidí bez domova nárazově, díky rozvinuté síti spolupracovníků je možné doporučit potřebné sociální služby. Pracovnice konstatovala nárůst počtu osob, které OSS MMP přímo navštíví s žádostí o pomoc při řešení své nepříznivé sociální situace. OSS MMP se snaží o sociálních službách ve městě informovat veřejnost, účastní se různých akcí pro veřejnost a má vlastní webové stránky, kde jsou přehledně uvedeny veškeré sociální služby dostupné na území Plzně. OSS MMP také vyhlašuje dotační řízení na podporu sociálních služeb.

Z projektu Komunitního plánování sociálních služeb na území města Plzně vychází Střednědobá rozvojová koncepce sociálních služeb v Plzni na období 2008 – 2015, jejímž implementačním nástrojem je Realizační plán na daný kalendářní rok. Na tvorbě realizačního plánu se dle slov pracovnice OSS MMP může podílet i veřejnost.

Jateční – situace ovlivněna tzv. západním okruhem.

Vinice, zejména Strážnická ul. – proběhla kauza s prodejem bytů, některé byty byly odkoupeny i s dluhy, které byly poté obtížně vymáhány. Dle pracovnice OSS MMP bude dlouho trvat, než se Vinice zbaví „nálepky“, že se jedná o špatnou lokalitu z hlediska kriminality a nebezpečnosti. Pojímání Vinic jakožto špatné adresy však neodpovídá skutečnému stavu – například nebyla registrovaná vyšší kriminalita ani v době existence lokality Strážnická.

Petrohrad – v této lokalitě žije dle slov pracovnice OSS MMP stále mnoho obyvatel ohrožených sociálním vyloučením, těm, kteří žijí v městských bytech a porušují povinnosti nájemce (zejména nehradí nájemné a služby), nemá město povinnost zajistit náhradní ubytování, stačí poskytnout přístřeší. V současné době však město s nájemníky uzavírá pouze smlouvu na dobu určitou, proto může dojít ke skončení nájmu uplynutím doby a v takovém případě není nájemci zajišťováno ani přístřeší.

Plac, resp. Plachého 42 – 48 – poskytovány sociální služby organizací Tady a teď, o.p.s. V bezprostřední blízkosti lokality, v Plachého ul. 52, je sociální ubytovna provozovaná Městskou charitou Plzeň, kde je však osobám poskytováno jen ubytování, od 31. 12. 2010 zde nejsou poskytovány sociální služby k řešení situace ubytovaných osob.

Ohledně dalších možností řešení bytové situace sociálně vyloučených osob zbývá buď zkusit zažádat o ubytování v azylovém domě nebo využít komerční ubytovny.

ROZHOVOR Č. 3 – KOORDINÁTORKA TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE

Sociálně vyloučené lokality na území města Plzně

Bydlení, zaměstnání, vzdělání obyvatel sociálně vyloučených obyvatel

Zmíněny existující sociálně vyloučené lokality. Lokalitu Petrohrad nelze z hlediska bydlení komplexně zkoumat, protože domy, které jsou v horším technickém stavu, jsou rozmístěny po celé čtvrti. Ohledně dalších možností řešení bytové situace sociálně vyloučených osob zbývá buď zkusit zažádat o ubytování v azylovém domě nebo využít komerční ubytovny.

Ohledně možností zaměstnání sociálně vyloučených osob pracovnice zmínila, že i v samostatném projektu „Programy pracovní a finanční asistence STROP“ (projekt zacílený na Romy žijící v sociálně vyloučených lokalitách v Plzeňském kraji) je největší obtíží nalézat nezaměstnaným klientům pracovního poradenství pracovní uplatnění; situace se prý začíná trochu lepšit až od jara 2011.

Vzdělanostní status obyvatel lokalit je nízký, časté je vzdělání v ZŠ praktických nebo nedokončené základní vzdělání. Nejčastěji se terénní pracovníci organizace setkávají u obyvatel sociálně vyloučených lokalit se základním vzděláním, jakožto nejvyšším stupně dosaženého vzdělání.

Vznik nových lokalit: některé ubytovny. Například ubytovna na Mikulášské 14, tzv. bývalá Šumava.

ROZHOVOR č. 4 – PRACOVNÍCI ODBORU BEZPEČNOSTI A PREVENCE KRIMINALITY MAGISTRÁTU MĚSTA PLZNĚ

Jaká je Vaše role ve vztahu k sociálně vyloučeným lokalitám (dále jen „SVL“)?

Jakým způsobem je mapována situace SVL?

Jaký pozorujete vývoj u stávajících SVL?

Myslíte, že dochází ke vzniku nových SVL?

S jakou trestnou činností jste se u obyvatel SVL nejčastěji setkávali?

Spolupracujete s nějakými neziskovými organizacemi? Pokud ano, jakým způsobem Vaše spolupráce probíhá? S jakými dalšími subjekty spolupracujete?

Jak vnímáte svoji roli při komunitním plánování?

Do SVL pracovníci Odboru bezpečnosti a prevence kriminality pravidelně nedochází, avšak účastní se řešení v případě stížností lidí z okolí lokality a/nebo při problému v lokalitě – spolupracují s policií a správci domů. Stížnosti se týkají například pohybu osob užívajících drogy v okolí domu nebo jejich pobytu v domě, nebo se jedná například o „nabourání se“ do neobydleného bytu – pak řešeno vyklizení bytu.

V současné době je monitoring situace SVL v kompetenci Odboru sociálních služeb Magistrátu města Plzně, spolupráce tohoto odboru s pracovníky Odboru bezpečnosti a prevence kriminality probíhá především na poradní a teoretické bázi, při tvorbě koncepcí. Přímo pracovníci Odboru bezpečnosti a prevence kriminality situaci v lokalitách v současné době nemapují, ale vycházejí ze své předchozí dvacetileté praxe u policie a z dřívějších kontaktů s obyvateli SVL, především s Romy, z nichž mnozí i nadále udržují s pracovníky kontakt.

Pozn.: Pracovníci byli zaměstnáni jako policisté, specializovali se na romskou problematiku. Zaměřovali se přímo na kontakt s příslušníky romské menšiny v Plzni, přicházeli tak s mnoha obyvateli plzeňských SVL do každodenního styku. Při pohledu zpětně konstatují, že se jim podařilo získat mezi plzeňskými Romy přirozenou autoritu,

protože i přes řešení trestné činnosti nechovali vůči Romům žádnou zášť, pouze byla ve vzájemných vztazích jasně stanovená pravidla. Pracovníci zachovávali individuální přístup, postupně si rovným přístupem budovali důvěru a autoritu, protože dokázali mnoha Romům také pomoci (např. v případě křivého obvinění ze závažného trestného činu). Pracovali s celými rodinami a v mnoha případech se na ně obraceli i rodiče mladých Romů, kteří páchali trestnou činnost, a žádali je o řešení, když už si nevěděli rady. Rodiny se na ně obraceli také s žádostmi o pomoc v dalších oblastech, jako například při problémech s bydlením nebo zaměstnáním.

Pracovníci za dvacet let své praxe poznali značné množství romských velkorodin žijících v Plzni a vzhledem k propojenosti těchto rodin s dalšími se dá říci, že je zná takřka celá romská menšina, která zde dlouhodobě žije.

V roce 1998 bylo výzkumem pracovníků odboru zjištěno, že je v Plzni přihlášeno k trvalému pobytu 5 800 – 6 000 Romů.

Ze známých SVL zanikla, resp. byla vystěhována a uzavřena na přelomu roku 2009/2010 lokalita Resslerova – vzhledem k tomu, že její obyvatelé nebyli přestěhováni hromadně na jiné místo, nová lokalita nevznikla. V lokalitě Resslerova byly značné problémy s nepořádkem ve společných prostorách, s konflikty mezi obyvateli lokality, s rizikovými jevy a kriminalitou (zhruba od konce 90. let až do uzavření), vzhledem k poloze lokality přímo v centru města se dá s trochou nadsázky říct, že podmínky pro trestnou činnost byly ideální, docházelo zde ke všem formám trestné činnosti. Značné problémy zde vznikaly v souvislosti s drogově závislými, a to jak z řad obyvatel domu, tak i cizích osob, které tuto lokalitu vyhledávaly.

Důvod vzniku lokality, resp. prvopočátek problému, pracovníci neznají, původně se dokonce jednalo o dům pro úředníky pracující na vyšších pozicích. Ale i v době, kdy byla již lokalita vnímána jako velmi problematická zdaleka ne všichni obyvatelé byli problémoví – sami obyvatelé byli například pro řešení problémů s narkomany, někteří projevovali také snahu udržet dům v dobrém stavu. V této lokalitě ale docházelo k velké fluktuaci obyvatel, proto problémy nabývaly a ubývaly na síle i v souvislosti s tím, jací obyvatelé v lokalitě zrovna bydleli.

Pozn.: U tohoto tématu jsme se dostali také k otázce adaptace na podmínky v dané lokalitě a k volbě (životních) strategií. „Prostředí člověka semele.“ Pracovníci se často setkávali s přizpůsobením se většině žijící v dané lokalitě. Příklad: zpočátku se budu snažit pravidelně hradit nájemné, ale poté mám nárazově jiné vyšší výdaje, na nájemné mi nebudou peníze a vidím-li, že většina obyvatel lokality ho pravidelně neplatí, není pro mě tolik stigmatizující stát se také „neplatičem“. Tato adaptace souvisí se zaměřením na přítomnost – neřeším, jaké to pro mě bude mít do budoucna důsledky. Ještě významnější se mi jeví, jedná-li se například o uhrazení výdajů za společnou spotřebu energií nebo vody a tyto výdaje jsou rozpočítány na každého obyvatele – pokud z ostatních většina nezaplatí svoji část, nejsem motivována ani k uhrazení svého podílu, a to tím víc, čím výrazněji vnímám nespravedlnost daného rozdělení, zvláště, když vodou neplýtvám a vidím, že většina obyvatel ano.

Mezi tímto přizpůsobením se spojeným s následnou volbou strategií jednání a etnicitou obyvatel lokalit není přímý vztah (tj. zjednodušeně řečeno, u osoby české národnosti může dojít a také dochází k téže adaptaci na podmínky sociálního vyloučení jako u osoby romské národnosti). Co se týče trestné činnosti, ani zde nemusíme nahlížet na problém z hlediska etnicity – data zaznamenávající trestnou činnost Romů v Plzni již nejsou shromažďována – avšak vzhledem k výrazně převažujícímu počtu Romů žijících v SVL bychom pravděpodobně došli k závěru, že Romové páchají trestnou činnost ve větším množství případů než „neromové“.

S ohledem na specifika životního stylu naprosté většiny Romů žijících v Plzni (vzájemně provázané faktory jako je nezaměstnanost, nízká vzdělanost, omezený příjem financí ze sociálních dávek ad.) se navíc nabízí domněnka, že trestná činnost by byla co do rozsahu patrně stejná i v případě, kdy by tito Romové žili mimo SVL.

Lokalita Jateční / Duchcovská: jedna z přetrvávajících, dlouhodobě existujících lokalit. Stížnosti na obyvatele této lokality se neobjevují (lokalita je ale také prostorově „vyloučena“), ani není v této lokalitě zaznamenávána zvýšená kriminalita (trestná činnost nijak nevybočuje).

Lokalita „Plac“ (zejména domy v Plachého ul. ohraničující vnitroblok, někdy pojímány za lokalitu i domy v ulici Korandova, Kotkova a Karlova): taktéž dlouhodobě existující

lokalita. Po revitalizaci Husova parku, kde se obyvatelé lokality scházeli a kde byla ve větší míře páchána trestná činnost, se problém dle slov pracovníků Odboru bezpečnosti a prevence kriminality zlepšil.

Lokalita Plynární: v domě bydlí dle slov pracovníků asi tři rodiny, nyní bylo řešeno nelegální obsazení jednoho z bytů dalšími osobami. Problematická byla lokalita zejména v minulosti.

Lokalita Petrohrad: narozdíl od dalších lokalit, kde se jedná spíše o jednotlivé domy, by pracovníci v případě Petrohradu (části městské čtvrti Slovany) považovali za specifickou lokalitu celou oblast, ohraničenou na jedné straně hlavním vlakovým nádražím a na druhé straně zhruba ulicemi Plzenecká, Táborská. Pracovníci také konstatovali, že je zde nejvyšší koncentrace Romů v Plzni a dlouhodobě je tato lokalita považována za nebezpečnou, podle Analýzy postojů veřejnosti ke kriminalitě v Plzni z roku 2009 dokonce za nejnebezpečnější z lokalit v Plzni.

Lokalita Nádražní (22): dříve časté policejní intervence, v domě se zdržovali bezdomovci, v současné době je dům vyklizený.

Lokalita Vinice (zejména Strážnická ul., dále ul. Brněnská): pracovníci by tuto lokalitu ani neoznačovali za sociálně vyloučenou – v souvislosti s tím jsme hovořili o tom, jakým způsobem vlastně lze SVL na území města Plzně vymezit: z pohledu pracovníků se většinou jedná o lokality, které žije větší skupina Romů, často v bytech nižší kategorie a vyskytují se další problémy, jako je například špatná platební morálka obyvatel (myšleno zejména s ohledem na platby nájmu a energií), nebo problémy narušující soužití a vztahy s okolím, třeba nepořádek či hluk. Trestná činnost z pohledu pracovníků nehraje roli. Při posuzování lokality Vinice pracovníci zmínili, že v současné době se opravdu nedá hovořit o SVL, ani dříve se jim lokalita nejevila nijak výrazně problematická a co se týče trestné činnosti, pokud už byla obyvateli lokality páchána, docházelo k tomu spíše v centru města, kam obyvatelé ze sídliště jezdili a setkávali se s dalšími členy rodiny.

„Lokality jdou za lidmi.“ Dle pracovníků jsou však SVL v Plzni trochu na ústupu. V případě, že město vystěhuje osoby např. dlužící na nájmem, na jedno místo, hrozí

vznik SVL, resp. povětšinou „sociálně vyloučeného domu“. Přes tohle poukázání na významné ovlivnění vzniku SVL sestěhovává(vá)ním neplatičů orgány města u některých lokalit zmínili pracovníci také fakt, že docházelo i k „samovolnému“ vzniku – jedna nebo dvě rodiny zde dostaly přidělený byt a ostatní (povětšinou příbuzensky spjaté) rodiny se za nimi samy přistěhovaly. V současné době nemají pracovníci pocit, že by docházelo ke vzniku nových lokalit. Značná část původních obyvatel SVL nyní bydlí po Plzni v různých komerčních ubytovnách, mezi kterými navíc pendlují, takže je v ubytovnách velká fluktuace – proto se ani nedá říci, že by se jednotlivé ubytovny stávaly SVL. Někteří (původní) obyvatelé (původních) SVL také emigrovali do zahraničí (Velká Británie, Kanada).

V značné míře s majetkovou trestnou činností spojenou s drogovou problematikou. Pracovníci považují drogy u Romů za největší problém (bližší informace viz níže). Dá se říci, že u obyvatel SVL také častěji probíhalo přestupkové řízení. S lichvou jako takovou se pracovníci v lokalitách neseťkali – koordinátor bezpečnosti soudí, že lichva zde v plzeňských lokalitách vůbec neexistuje. Dle jeho zkušeností se jednalo spíše o problém ve slovenských romských osadách, který sem „prosákl“ při příchodech většího počtu Romů právě z těchto osad a navíc se jedná v poslední době o velmi populární téma, o kterém se často mluví, i když neodpovídá realitě. V souvislosti s tím jsme se dostali i k označení „novodobá lichva“, za což bývají považovány zejména rychlé půjčky (především od nebankovních subjektů) s vysokým úrokem. Pracovníci vědí o značném zadlužování se obyvatel SVL tímto způsobem.

Drogový problém (u Romů) – není na ústupu; koupě drog je finančně velmi náročná (uživatelé tvrdých drog potřebují na své dávky průměrně 3 000 Kč na den), proto je obstarávání si finančních prostředků spojeno zejména s majetkovou trestnou činností. V důsledku přetrvávání drogového problému lze očekávat, že míra kriminality bude stoupat. Pracovníci se za dobu své praxe setkali jen s malým procentem Romů vyloučených z drogové závislosti; svoji roli prý sehrává fakt, že nemají prakticky žádnou

trpělivost potřebnou k léčbě. U části Romů došlo k vyléčení z drogové závislosti v souvislosti s výkonem trestu odnětí svobody.

V souvislosti s drogovým problémem dochází u Romů k výraznému narušení hodnot, projevujících se zejména ve vztahu k rodině. Rozpadají se tradiční vazby a kulturní vzorce. Nejen v souvislosti s drogovou problematikou dochází dle zkušeností pracovníků také k tomu, že mladí Romové už neumí stavět na tradicích, neudržují je, nectí tradiční hodnoty a například se už ani v rodině neučí romský jazyk.

Co se týče páchání trestné činnosti Romy, koordinátor bezpečnosti soudí, že se jedná o jeden z projevů nepřizpůsobení se většinové společnosti, protože problém s romskou kriminalitou existuje ve všech státech Evropy, kde Romové žijí.

Ze zkušenosti pracovníci soudí, že k řešení nevede jiná účinná cesta než důrazná represe.

Odbor bezpečnosti a prevence kriminality poskytuje finanční dotace na projekty neziskových organizací zaměřené na prevenci kriminality. S některými organizacemi vstupují pracovníci odboru i do přímého jednání (např. s organizací ULICE – Agentura terénní sociální práce, o.s., nebo s organizací POINT 14), řeší tak například stížnosti občanů na chování osob pod vlivem návykových látek. Jak bylo již zmíněno, na pracovníky odboru se také nárazově obracejí lidé, které pracovníci znají ještě z doby působení u policie a tito lidé je žádají o pomoc při řešení své situace. V takovém případě pracovníci odboru využívají i možnost doporučení nějaké neziskové organizace, která těmto lidem může poskytnout potřebné služby.

Pracovníci odboru spolupracují s Městskou policií Plzeň, Policií České republiky, se společností Obytná zóna Sylván, a.s. (pozn.: tato společnost zajišťuje správu domů, bytů a nebytových prostor ve vlastnictví města Plzně), z dalších odborů Magistrátu města Plzně pak přesevším s Odborem sociálních služeb Magistrátu města Plzně – například při komunitním plánování sociálních služeb.

Odbor bezpečnosti a prevence kriminality vysílá svého zástupce na setkání pracovní skupiny pro naplňování cílů komunitního plánování v oblasti péče osoby sociálně

vyložené (v současné době se jedná o vzniku expertní skupiny pro práci s dospělými klienty). Pracovníci, s nimiž jsem hovořila, chápou komunitní plánování jako tvorbu koncepcí, problémy jsou řešeny spíše v teoretické rovině, nikoli prakticky a hned, což by bylo uvedeným pracovníkům bližší. Vnímají svůj odlišný úhel pohledu na danou problematiku, který se projevuje i tím, že by volili v mnoha případech spíše represivní postupy než nadměrně vstřícný přístup. Pracovníci jsou toho názoru, že je potřeba od osob sociálně vyloučených vyžadovat také vlastní snahu o řešení problémů, něco od nich chtít, nejen vymýšlet, co vše pro ně lze udělat. Tito lidé by měli začít u sebe, chtít změnit svoji situaci a v takovém případě by jim měla být nabídnuta pomocná ruka. S odlišností v pohledu na danou problematiku se setkávají i při kontaktu s některými neziskovými organizacemi. Co se týče spolupráce mezi orgány státní správy a neziskovými organizacemi, pracovníci soudí, že spolupráce je samozřejmě možná, v mnoha případech již probíhá. Nejvíce závisí na přístupu jednotlivých pracovníků (ať ze státní sféry nebo z neziskového sektoru), na komunikaci a je přínosné vyhledávat funkční vzory, příklady dobré praxe.

ROZHOVOR č. 5 – VEDOUCÍ BYTOVÉHO ODBORU MAGISTRÁTU MĚSTA PLZNĚ

Kolik bytů město Plzeň v současné době vlastní?

Kolik žádostí o nájem městského bytu v současné době evidujete?

Uvažujete o revizi, příp. změně některých kritérií v pravidlech pro nakládání s byty a nebytovými prostory?

Mohl byste mi říci bližší informace k uvedeným sociálně vyloučeným lokalitám?

Myslíte, že dochází ke vzniku nových lokalit? Označil byste některou další lokalitu jako problematickou?

V současné době město Plzeň vlastní zhruba 3 600 bytů, včetně domů s pečovatelskou službou a bytů zvláštního určení.

Po roce 1989 měla Plzeň ve vlastnictví přibližně 24 000 bytů, ještě v roce 1995 vlastnilo město asi 22 140 bytů. Poté nastal prodej bytů, převod do osobního vlastnictví nájemníků, včetně mnoha bytů malometrážních. Zhruba od doby, kdy městu zbývalo

kolem 8 000 bytů se vedoucí Bytového odboru Magistrátu města prosazuje proti dalšímu prodeji.

Důsledkem bytové politiky města je v současné době mj. nedostatek malometrážních bytů. Například ve vztahu k seniorům, kteří kvůli deregulaci nájemného (je očekávána ještě jedna vlna deregulace) nezvládají z důchodu hradit narůstající nájemné, zejména pokud dojde k ovdovění, se tento problém projevuje výrazně, neboť není možné vyměnit jejich byt za menší, a proto je v některých případech jediným řešením využití domů s pečovatelskou službou. Úhrada nájemného v domech s pečovatelskou službou je nižší a dalo by se říci, že se jedná o určitou formu sociálního bydlení.

Ve SWOT analýze oblasti péče o obyvatele sociálně vyloučených lokalit a lidí bez domova se od roku 2008 objevuje mezi slabými stránkami bytová politika města (dříve také jednotlivých úřadů městských obvodů), v realizačních plánech na rok 2010 a 2011 je dokonce vysloveně uvedeno, že „město do budoucnosti (vlivem dopadu finanční krize) nebude stavět nové ani rekonstruovat stávající objekty, řešit se budou výhradně havarijní stavy budov“.

Vedoucí Bytového odboru MMP mi k tomu řekl, že byty jsou průběžně rekonstruovány a výstavba závisí na finančních možnostech a politických rozhodnutích představitelů města.

Využití objektu na adrese Zábělská 43 k sociálnímu bydlení, které je v současné době zvažováno, závisí na rozhodnutí orgánů města, tedy i na politických preferencích.

V současné době je evidováno kolem 3 000 žádostí o nájem městského bytu.

Byty jsou přidělovány průběžně. S uvolněnými byty je nakládáno dle „Nakládání s byty a nebytovými prostory ve vlastnictví města Plzně“ (směrnice QS 63-05)

Poslední revize se uskutečnila v roce 2007 na podnět ombudsmana (veřejného ochránce práv) – kritérium bezúhonnosti žadatele bylo napadnuto jako diskriminační. Pravidla v té době stanovovala, že žádost o byt od člověka, který byl trestán pro úmyslný trestný čin, nebude přijata. Došlo k přepracování (viz směrnice QS 63-05, účinná od 1. 1. 2008). Dnes je možné žádost přijmout, nicméně je na základě toho příslušně bodově ohodnocena. Žadatelé, eventuálně další dospělé osoby, které by byli společnými

nájemci nebo uživatelé bytu a mají záznam v trestním rejstříku za úmyslný trestný čin, jsou informováni o možnosti prominutí podmínky bezúhonnosti při navázání dlouhodobější spolupráce s nestátní neziskovou organizací a snaze o resocializaci. Tato možnost je však využívána minimálně.

System bodového hodnocení žádostí o byt je označován za neprůhledný, hodnocení kritérií není žadatelům známo – vedoucí Bytového odboru MMP k tomu uvádí, že je to z prostého důvodu, aby nemohly být tyto informace žadateli zneužívány.

Aby bylo možné žádost o byt kladně řešit, je podmínkou, že žadatel nemá žádný dluh vůči městu – tj. ani u Plzeňských městských dopravních podniků, a.s., ani u Městské policie (na přestupcích) apod. Na výši svých dluhů se může žadatel informovat přímo v budově, kde sídlí Bytový odbor MMP.

Nájemní smlouvy k obecním bytům jsou nyní uzavírány na dobu určitou 12 nebo 24 měsíců, mohou být prodlouženy nebo může být smluvní vztah ukončen uplynutím doby – tehdy není město povinno zajistit nájemníkům náhradní ubytování nebo přístřeší – nebo výpovědí, dojde-li k naplnění důvodů uvedených v občanském zákoníku, například z důvodu hrubého porušování svých povinností vyplývajících z nájmu bytu (nejčastěji ne/za/placením nájemného a/nebo úhrad spojených s užíváním bytu) nebo hrubého porušování dobrých mravů v domě. V takovém případě je město povinno zajistit přístřeší dle § 712 občanského zákoníku.

Co se týče postupu při řešení pohledávek na nájemném a službách, pokud dojde k naplnění výpovědního důvodu tak, že nájemce nezaplatil nájemné a/nebo úhrady spojené s užíváním bytu (dále „služby“) ve výši trojnásobku měsíční výše celkové úhrady, má možnost do měsíce zaplatit dlužnou jistinu a na zbylou část dluhu (tvořenou např. poplatky z prodlení) podepsat splátkový kalendář. Podmínkou pro uzavření však je, aby dluh dále nenarůstal, tj. nájemce musí samozřejmě hradit nájemné a služby vždy za aktuální měsíc. V případě, kdy byl již naplněn výše uvedený výpovědní důvod se nájemce stává uživatelem bytu a ztrácí tak nárok na příspěvek na bydlení ze systému státní sociální podpory. Pokud uživatel nedodrží stanovené podmínky, tj. hrazení

nájemného, služeb a splátek dluhu, je podána žaloba na neplacení nájemného a záloh na služby (zajišťováno smluvní advokátní kanceláří).

Pokud nájemce dluží, nehodlá dluh splácet, je žalován a spor je řešen soudní cestou, může se stát, že výše dluhu značně stoupne – proces vzhledem ke lhůtám trvá dlouho a někteří nájemci dle zkušenosti vedoucího Bytového odboru přestanou platit nájemné a služby ihned poté, co obdrží výpověď z nájmu, přestože byt dále užívají. Pokud nájemce nesplní svoji povinnost a byt nevyklidí ani v soudem stanovené lhůtě, přichází na řadu výkon rozhodnutí (exekuce). Celý tento proces může trvat až dva roky a dluh tak mnohdy naroste v podstatě do nesplacitelné výše, neboť podmínkou pro schválení splátkového kalendáře je schopnost splatit celkovou dlužnou částku do 18 měsíců.

Původní nájemci, kteří byli vystěhováni z bytu a svůj dluh neřešili a neřeší, jsou považováni za neadaptibilní neplatiče a jejich případná opětovná žádost o byt je bezpředmětná.

O institutu zvláštního příjemce není vedoucí Bytového odboru blíže informován, po konzultaci s pracovníky Odboru sociálních služeb MMP se dohodli na projednání možnosti tento institut využívat.

Celkový dluh, kterým je město v současné době zatíženo v souvislosti s bytovým fondem, je 90 miliónů.

Od 1. 1. 2009 došlo ke sjednocení – správu všech domů, bytů a nebytových prostor ve vlastnictví města Plzně zajišťuje Obytná zóna Sylván, a.s.

Lokalita Resslerova: lokalita byla vyklizena na přelomu roku 2009 a 2010. Některým nájemníkům nebyla obnovena smlouva (u smluv na dobu určitou), ti nájemníci, kteří neplnili řádně své povinnosti a měli neuhrazené pohledávky, bylo zajištěno přístřeší. Nájemníkům, kteří řádně plnili své povinnosti a měli uzavřené nájemní smlouvy byly zajištěny náhradní byty po celém městě. V jiné lokalitě (Jateční) byl zajištěn náhradní byt pro jednu nebo dvě rodiny. Nicméně vedoucí Bytového odboru MMP k tomu dodává, že zhruba u poloviny z těch, kdo byli „rozestěhováni“ jednotlivě do různých domů v Plzni, je v současné době řešeno ukončení, nejčastěji z důvodu porušování dobrých mravů v domě.

Dům je v současné době zařazen v seznamu budov určených k prodeji a směně.

Lokalita Jateční / Duchcovská: byty v Duchcovské ulici jsou vyklizené, část ubytovaných byla přestěhována do Jateční – uvedené byty jsou ve špatném technickém stavu a z důvodu plánovaného železničního koridoru je navrhována jejich demolice. V lokalitě Jateční nejsou již 4 roky přidělovány byty, byty se zde (také v důsledku /soudních/ vystěhování některých obyvatel, kteří neřeší své pohledávky) postupně uvolňují.

Lokalita Plachého (42 – 48): byty jsou přidělovány, po uvolnění se průběžně rekonstruují, celkově se však u tohoto čtyřvchodového domu dělají jen nejnutnější opravy.

Lokalita Vinice (Strážnická 1, Strážnická 12): problematická (z hlediska porušování dobrých mravů a neplnění povinností nájemce) byla zejména Strážnická 12, případně vedlejší vchod – Strážnická 10. Tyto bytové domy byly prodány soukromému vlastníkovi, o bližších okolnostech prodeje nemá vedoucí Bytového odboru podrobné informace, ale vydal k němu souhlasné stanovisko.

Jednotky ve Strážnické 1 a 3 byly prodány dle Zásad II prodeje bytů a nebytových prostor, v obou domech byl zájem o odkup samotnými nájemci (v č. 1 asi u 40 % nájemců, v č. 3 asi u 80 %).

Lokalita Plynární: dům je zařazen v seznamu budov určených k prodeji a směně. Již od roku 1998 v něm byly přidělovány náhradní byty pro neplatiče. Byty se zde nadále přidělují, v současné době jsou však obydlené pouze dva.

K zajištění náhradního ubytování pro neplatiče je využíván také nebytový dům na adrese Železniční 36 (ve výpůjčce Naděje, o.s.), ubytovna POLTEKA, s.r.o. na adrese Ke Karlovu, která má ve výpůjčce objekt v areálu bývalých kasáren Zátíší a ubytovna (v seznamech budov vedená jako bytový dům) na adrese Palackého tř. 16, kde však v bytech není zavedena elektřina.

Problematičtější začíná být lokalita Zátíší – koncentrace problémových obyvatel, spojeno také s blízkostí domácké výpadovky (trasa, na níž je provozována pouliční prostituce).

ROZHOVOR č. 6 – TERÉNNÍ AKTIVIZAČNÍ PRACOVNÍK NESTÁTNÍ NEZISKOVÉ ORGANIZACE

V jakých lokalitách pozorujete tendence ke koncentraci sociálně vyloučených osob nebo osob sociálním vyloučením ohrožených?

Jakým způsobem se s lidmi ohroženými sociálním vyloučením / sociálně vyloučenými lidmi kontaktujete?

Mohl byste mi něco říci k jednotlivým sociálně vyloučeným lokalitám?

Mohl byste pohovořit o problematice vzdělanosti dětí žijících v podmínkách sociálního vyloučení?

- Jateční, celé Jižní předměstí – značnou roli v tomto případě hraje bytová politika města, možná Petrohrad; některé komerční ubytovny a tzv. trasa

Zhruba od roku 2006 bylo v lokalitě několikrát zaznamenáno, že vyklizené domy sloužili jako útočiště problémovým uživatelům drog, bezdomovcům či lidem na útěku.

Jateční/Duchcovská zůstává jednou z přetrvávajících, dlouhodobě existujících lokalit. Od okolní zástavby je pavlačový dům odříznutý železnicí a viaduktem, průmyslovými objekty, blízko se nachází také autobazar, teplárna a sběrný dvůr, o něco dále jatka.

- k mechanismu vzniku: sestěhování chudých lidí, příp. osob s vícerymi závažnými problémy (nezaměstnanost, oběti diskriminace, odkázanost na systém sociálních dávek, sklony k závislostem či rizikovému chování ad.) na jedno místo

- ubytovny: velice uzavřené, značný počet ubytovaných cizinců, nikdo nemá přehled o podmínkách, v jakých tam lidé žijí a za jakých jsou ubytováni; vlastní výzkum pracovníka: v Plzni cca 35 ubytovacích zařízení, v některých zařízeních i domluvené osoby, které informují majitele zařízení o přítomnosti někoho, kdo na ubytovně nebydlí (v případě jeho návštěvy)

- cizinci často pracují ve velkých podnicích zahraničních zaměstnavatelů, žijí hromadně v malém prostoru a ve špatných hygienických podmínkách

- majitelé ubytoven ubytovávají i nezaměstnané osoby s příjmem na hranici životního minima, kteří pobírají nějaké sociální dávky

- pracovníci organizace pracují s klienty, příp. klientskými rodinami žijícími asi ve 3 ubytovnách na území města Plzně

- v případě, že se jedná o klienty, kteří nemají děti nebo zde s nimi děti nejsou, odkazují pracovníci organizace na další neziskovou organizaci
- další tendence – ubytovací zařízení mimo Plzeň, v její blízkosti; někdy i doprava ubytovaných do zaměstnání
- v minulém roce koncentrace sociálně vyloučených rodin v jedné ubytovně – velice špatné bytové i hygienické podmínky, přelidněnost ad. – tato ubytovna byla uzavřena – problémy s drogami a obchodem s nimi

Bytová politika města Plzně – ze strany organizace dlouhodobá kritika neprůhledného systému přidělování městských bytů. S argumentem, že by byla kritéria v případě zveřejnění zneužívána neuznává pracovník jako pádný, protože nejsou-li jasná a zřetelná „pravidla hry“, lidé neví, podle čeho hrát a čím se řídit. V případě, že kritéria byla otevřeně stanovena, byl by nastaven také kontrolní mechanismus, aby bylo možné zabránit zneužití systému.

Další kritiku sklízí Bytový odbor Magistrátu města Plzně za nejednotný postup při řešení pohledávek – některým obyvatelům tak vznikl dluh ve značné výši.

Ohledně dalších možností řešení bytové situace sociálně vyloučených osob zbývá buď zkusit zažádat o ubytování v azylovém domě nebo využít komerční ubytovny.

- poskytování služeb v terénu, kontakty na základě příbuzenského sepětí klientů mezi sebou, někdy také výzvy školy a/nebo se postupně rozvine kontakt s celou rodinou, i když se zpočátku jedná „jen“ o doučování dítěte; nikdy nebyl ze strany organizace prováděn „nábor“ klientů, vždy dostatečně naplněná kapacita; za dobu fungování organizace (od r. 2004) už mají pracovníci vybudováno určité jméno, díky příbuzenským vazbám mezi klienty jsou pro ně pracovníci určitým způsobem „známi“

Resslova – dříve Středisko inkluzivních služeb. Pracovník, s kterým jsem hovořila, v lokalitě dva roky působil, což obnášelo každodenní intenzivní práci na zlepšení situace klientů, kteří v lokalitě žili (poradenství, řešení různorodých problémů, hledání zaměstnání ad.). Probíhaly programy zaměřené na vzdělávání dětí i na trávení jejich

volného času; v prostorách kanceláře měli pracovníci také knihovnu, zejména pro dětské klienty. Pracovníci spolupracující organizace do lokality docházeli (mj. měli možnost zprostředkovat klientům odbornou právní pomoc); pracovníci třetí spolupracující organizace také docházeli a vyměňovali klientům, kteří užívali návykové látky použitý injekční materiál.

Jateční – tato lokalita byla vůbec první, kde organizace začala poskytovat své služby – v roce 2004. Byty v lokalitě se však postupně vyklidňují, a to zejména z důvodů migrace do Anglie a (soudního) vystěhování z důvodu neplnění povinností nájemce. Navíc zde dlouhodobě funguje zvěst, že se dům bude bourat a na základě toho byla vystěhována už celá ulice Duchcovská. Nyní je obsazená zhruba třetina bytů. V Jateční, stejně jako dříve v Resslově, funguje program Podpora vzdělávání, Individuální doučování, volnočasové aktivity a Středisko inkluzivních služeb. Není zde předškolní klub, protože děti předškolního věku z lokality dochází do Podmostní ulice (předškolní výchova Klubíčko).

Plac – v Plachého ul. Středisko inkluzivních služeb, v rámci kterého funguje Klub matek, dále je v této lokalitě provozován předškolní klub a knihovna. Lokalita není plně obydlená, problémem je zde nezákonné zabírání volných bytů uživateli drog, narkomanie, prodej a výroba drog.

Plynární – lokalita nebyla předmětem rozhovoru.

Vinice – dle pracovníka se jedná v případě označení ulice Strážnické (resp. dvou jejích vchodů) jako sociálně vyloučené lokality o mýtus.

Petrohrad – dlouhodobá spolupráce pracovníků organizace s několika rodinami.

Sami obyvatelé zmíněných lokalit vnímají, že oni jsou z Plynární, z Jateční nebo Petrohradu a do značné míry toto rozčlenění vnímají ostatní obyvatelé města stejně. „Běžní“ občané však nemají podrobné povědomí o tom, kde a kolik Romů žije, takže některé zóny (např. Mikulášské náměstí) jsou už vnímány jako problémové, ačkoli zde bydlí – sociálně vyloučených – Romů velice málo. Svě opodstatnění má však tohle vnímání dle pracovníka v tom, že například kriminalita a sociálně patologické chování sociálně vyloučených se vztahuje nejen k domům a ulicím, kde bydlí, ale i k blízkému okolí.

„Stavíme mosty tam, kde už je jiní spálili.“

Nastavení pravidel – 3x se dítě nedostaví na dohodnuté doučování nebo není přítomno, když přijde dobrovolník a spolupráce končí

Snaha ukázat, že vzdělání patří i domů, obnáší změnu náhledu rodičů na vzdělání, dlouhodobý proces, změna bude dle pracovníka trvat cca tři generace.

Mentoring – velice dobře funguje, program zaměřený na mladistvé, kteří budou opouštět základní školu a rozhodují se o dalším studiu, případně zvažují, že dále studovat nebudou; velmi dobré vztahy mezi mentorem a dítětem založené na přátelství a porozumění, puberta je dle pracovníka transkulturální proces. Programy vzdělávání plní svůj účel v neposlední řadě i v tom směru, že ukazuje rodinám, že vzdělaný člověk z většinové společnosti, ze „střední třídy“, žijící v úplně jiných poměrech, se k nim chová slušně a nepřistupuje k nim povýšeně z pozice nadřazenosti

Pro reprodukci nízkého stupně dosaženého vzdělání obyvatel sociálně vyloučených obyvatel je významné zejména přeřazování dětí z běžných základních škol do základních škol praktických nebo dokonce speciálních. Určitá část dospělých obyvatel lokalit získala základní vzdělání taktéž v ZŠ praktické, výjimkou není ani dokončení povinné školní docházky například v sedmé třídě.

Ohledně přeřazování dětí do praktických základních škol pracovník uvedl, že se svou spolupracovnicí svého času ve spolupráci s Českou školní inspekcí lustrovali posudky z pedagogicko-psychologické poradny týkající se přeřazení dítěte do praktické ZŠ, a to bylo v případech dětí s výchovnými problémy (a nikoli opožděné ve vývoji nebo s mentálním postižením) mnohdy „pouze“ doporučeno ke zvážení. Bez podpisu rodičů nelze přestup dítěte uskutečnit, a to ani na základě posudku, ve kterém jsou uvedeny důvody, proč by k tomu mělo dojít, přesto však bylo zjištěno, že cca 30 % žádostí nebylo rodiči podepsáno. Značným problémem je dále demotivace vedení školy, potažmo pedagogů, k návratu dětí zpět do hlavního vzdělávacího proudu, protože škola čerpá značné dotace – na jedno dítě 120 000 Kč. ZŠ praktická v Podmostní ul. navíc každoročně vyhlašuje i zápis do prvních tříd.

ROZHOVOR č. 7 – SOCIÁLNÍ ASISTENTKA V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Sociálně vyloučené lokality na území města Plzně

Práce sociálního asistenta v trestním řízení

K sociálně vyloučeným lokalitám mi pracovnice řekla, že se domnívá, že takové lokality zde spíše nemáme, jedná se o jednotlivé domy a nikoli „ghetto“, jako je např. v Přerově, kde byly sestěhovány „problémových“ osob (osoby nehradící pravidelně nájemné a služby, osoby s trestní minulostí ad.) na jedno místo kolem nádraží. Takováto opravdu sociálně vyloučená lokalita v Plzni z pohledu pracovnice není. Kolegové prý však mají s prací v tedy tzv. sociálně vyloučených lokalitách více zkušeností. Do domů, které jsou sociálním vyloučením ohrožené nebo je lze pojímat z určitých kritérií jako sociálně vyloučené, jsou distribuovány terénními pracovníky letáčky o službě SATR nebo jsou (budoucí) klienti kontaktováni v terénu.

Služba „sociální asistent v trestním řízení“ (dále SATR) ještě není zcela zaběhlá, přestože v Plzni funguje již od roku 2007, stále se dá říct, že je tak trochu „v plenkách“. Sociální asistenti v trestním řízení se účastní fóra Ministerstva vnitra ČR, kde se setkávají i s ostatními organizacemi a předávají si zkušenosti. Na základě toho se setkávají ze strany ostatních organizací poskytujících stejně zaměřené služby s tvrzením, že na vybudování fungující spolupráce je potřeba dlouhá doba (i několik let). Nejobtížnější je vyjednat spolupracovníky, resp. kontakty na další instituce a orgány (např. policie), které by byly ochotné se do této služby zapojit jako spolupracovníci. Sociální asistentka v trestním řízení se snaží prosadit v rámci služby SATR zahájení činnosti tzv. důvěrníků, tedy osob, které by s klienty byly účastné výslechu (např. „jen“ jako doprovod). Cílem spolupráce s ostatními institucemi je rovnocenná pozice SATR, nikoli jen doporučení služby s direktivním vymezením role SATR ze strany doporučující instituce. Pracovníci služby se snaží o službě SATR informovat na různých místech (např. i ve fakultní nemocnici), dělají různá školení, kde je služba prezentována a obecně představují služby organizace Člověk v tísni, o.p.s, včetně SATR.

Služba SATR zčásti probíhá v rámci terénní sociální práce – jedna pracovnice má částečný úvazek na službu SATR (kapacita 8 – 10 dlouhodobých klientů plus

krátkodobí klienti) a na zbytek úvazku zajišťuje právní poradenství (resp. doplňuje právní oddělení) v rámci ostatních služeb poskytovaných organizací Člověk v tísni, o.p.s. a druhý pracovník pracuje na částečný úvazek jako terénní pracovník (10 klientů) a na zbytek úvazku jako SATR (10 klientů). Informace o službě mohou klienti získat z letáků, k jejichž distribuci je využíván terénní roznos, dle jsou na služebnách policie (přes kontakty na policejní preventisty a metodiky) a ve věznicích. Prostřednictvím informací od terénních sociálních pracovníků se s SATR posléze zkontaktuje většina klientů. Je také snaha, aby při prvním styku s policií byla podána informace o možnosti využití služby SATR, ale tento způsob spolupráce se ještě nepodařilo zcela zavést do praxe (naráží na neochotu policistů informovat o této službě). V současné době je to, aby policisté informovali o službě SATR (zejména pokud něco v trestním řízení nefunguje správně) hlavním cílem. Kromě policie mají pracovníci ještě záměr dostat se více do podvědomí u soudu – i zde prozatím narážejí na neprostopnost.

Ze strany pracovníků byla snaha navázat kontakt také s věznicí – po jednání se sociálním pracovníkem ve Věznicích Plzeň ji bylo sděleno, že nabízené služby jsou již ve věznicích poskytovány, nicméně padl návrh, aby pracovníci nabídli své služby rodinám vězňů a podařilo se to, že jsou letáky vězňům dány do informačního balíčku, který obdrží při nástupu do výkonu trestu a také by měly být vyvěšeny na nástěnkách ve věznicích. Sociální asistenti v trestním řízení dostávají dopisy od osob vykonávajících trest odnětí svobody s žádostí o zaslání finančního obnosu nebo balíku (na to pracovníci odpovídají odkazem na organizace, které tyto služby jsou schopny poskytnout) nebo s žádostí o právní poradenství. V takovém případě bylo zpočátku poradenství poskytováno písemně, vzhledem ke značné obtížnosti dopisního kontaktu je nyní podmínkou, aby si osoba vykonávající trest pracovníky osobně pozvala na návštěvu. Zatím se nepodařilo tento přímý kontakt uskutečnit.

Služba SATR není poskytována jen v rámci trestního řízení, ale také při přestupkovém řízení nebo jako asistence v občanskoprávních sporech a v podstatě se dá říci, že kdekoli se jedná o nějaký spor nebo v případě, kdy do sporu vstupuje soud, lze tuto službu využít. Pracovníci se také setkávají s tím, že osoba přijde s nějakým problémem, u kterého posléze vyjde najevo, že je potřeba řešit ho v soudním řízení nebo se naopak

stává, že osoba přichází s nějakou záležitostí, kterou chce řešit před soudem nebo v trestním řízení (domnívá-li se, že byl spáchán trestný čin) a nakonec se podaří vyřešit ji jiným způsobem. Vzhledem k náročnosti trestního řízení se pracovníci vždy snaží při řešení problému vyčerpat všechny předchozí možnosti (kontaktování zainteresovaných stran, mimosoudní řešení). Na velkou náročnost trestního řízení pracovníci klienty předem upozorňují, protože se stává, že část klientů – byť byli na začátku značně motivováni k řešení – se časem vzdává (např. při odškodnění) a odmítá pak záležitost dořešit.

Služba SATR není poskytována jen osobám sociálně vyloučeným – těm je poskytována zhruba v 15 – 20 % – ve většině je poskytována osobám z tzv. střední třídy, často se jedná o poškozené. Služba je poskytována všem – sociální asistenti v trestním řízení nerozhodují o tom, zda se jedná o oběť či o pachatele, zastávají názor, že právo na informace a poskytnutí poradenství mají obě strany, resp. všechny zainteresované strany. Z toho důvodu je u nich často řešeným problémem transparentnost – např. i to, zda hrozí střet „oběti“ a „pachatele“; pracovníci se samozřejmě v případě, kdy to lze, snaží těmto případům předcházet. Transparentnost služby je také řešena v případě závažných trestných činů, kdy je zákonem stanovená ohlašovací povinnost – v případě, že existuje důvodné podezření, že klient takový trestný čin spáchal, pracovníci jsou nuceni ohlašovací povinnost dodržet, proto o tom informují klienty již při poučení – nicméně dosud se pracovníci s tímto problémem nesetkali.

Spolupráce s orgány činnými v trestním řízení je pro pracovníky možná jen v případě, že je klient sám anebo soud zbaví povinnosti mlčenlivosti, kterou jsou vázáni ze zákona o sociálních službách.

ROZHOVOR č. 8 – ODBORNÝ SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK NESTÁTNÍ NEZISKOVÉ ORGANIZACE, VEDOUCÍ TERÉNNÍHO PROGRAMU

Sociálně vyloučené lokality na území města Plzně

Poskytování sociálních služeb v sociálně vyloučených lokalitách

Jako nejproblematičtější lokality vnímá pracovník okolí „Placu“ – okolí Husova náměstí, ulici Kotkovu, Karlovu, Husovu, kde je i nejvíce drogových bytů, dále okolí

Centrálního autobusového nádraží a tzv. trasu – Domažlickou ulici, kde je v nejvyšší míře provozována pouliční prostituce a v jejímž okolí jsou nějaké ubytovny, které jsou převážně uzavřené a jejichž obyvatelé sociální služby spíše nevyužívají. Pracovníci neziskové organizace poskytují služby drogově závislým klientům, obecně mívají na ubytovnách občas nějaké klienty, například pár, kde jsou oba drogově závislí. Pracovník konstatoval, že docházení za klienty na ubytovnu bývá v některých případech velmi problematické, vzhledem k uzavřenosti ubytoven – někde se dokonce musel při vstupu prokazovat předložením občanského průkazu. Terénní služby poskytuje organizace také v centru města a jeho blízkosti.

V lokalitě Jateční/Duchcovská problém s narkomanií či prostitucí není a ani nebyl, opačně tomu bylo v lokalitě Resslerova, kde zejména řešení drogové problematiky bylo na denním pořádku. V době existence lokality se pracovníci této organizace spolu s dalšími dvěma neziskovými organizacemi podíleli na projektu Střediska inkluzivních služeb, který byl realizován od října 2007 přímo v lokalitě.

ROZHOVOR č. 9 – VEDOUCÍ POBOČKY NESTÁTNÍ NEZISKOVÉ ORGANIZACE

Jaké plzeňské lokality považujete za sociálně vyloučené a z jakého důvodu?

Bytová situace sociálně vyloučených osob

Zaměstnání sociálně vyloučených osob

Vzdělání sociálně vyloučených osob

Jateční, Plac, do jisté míry i Železniční 36

V těchto lokalitách se podle pracovnice soustřeďují sociálně vyloučení lidé – je to jednodušší pro ně, i pro většinovou společnost. Lidé žijící v podmínkách sociálního vyloučení se určitým způsobem podpoří (zejména jedná-li se o – širokou – rodinu) – možná je to spíš vnitřní pocit, který není volní; na základě toho, že je většinová společnost odmítá a neposkytne jim podmínky pro to, aby to bylo jinak. Pracovnice se domnívá, že to tak vnímají sami sociálně vyloučení. Také se domnívá, že fluktuace mezi lokalitami je způsobena i dobrovolným příchodem těch, kdo zde hledají tuto

oporu, zároveň je otázkou, do jaké míry se příchod dá chápat jako dobrovolný, když se tito lidé ocitají v situaci, kdy nikam jinam nemohou.

V „lokalitě“ Železniční je kvalita bydlení do jisté míry ovlivňována působením poskytovatele sociálních služeb – tím je myšlen dohled nad udržováním společných prostor v relativní čistotě, údržba vybavení koupelen, či pomoc s řešením dalších problémů, které by se v souvislosti s bydlením v domě mohly vyskytnout, například plíseň v jednotce apod.. Co nelze ovlivnit je fakt, že bytové jednotky nejsou nijak vybaveny, jsou v nich pouze kamna WAW, voda je zavedena jen ve společných prostorách a sprchu i WC sdílí téměř ve všech případech dvě rodiny společně.

Ohledně dalších možností řešení bytové situace sociálně vyloučených osob zbývá buď zkusit zažádat o ubytování v azylovém domě nebo využít komerční ubytovny. Ten, kdo byl v minulosti trestán pro úmyslný trestný čin, nemá prakticky šanci získat městský byt.

Jediným zařízením v Plzni, které přednostně ubytovává cílovou skupinu rodiny s dětmi, je Dům Naděje v Plzni, který ubytování nabízí jako fakultativní službu při poskytování sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi.

Z důvodu nároku města na bytové jednotky je velmi obtížné průběžně přijímat k ubytování i ostatní rodiny v obtížné bytové situaci, u kterých se nejedná o zajištění náhradního přístřeší. Poptávka ze strany těchto rodin výrazně převyšuje kapacitní možnosti domu, kde je k dispozici 16 bytových jednotek – ve dvou případech se jedná o dvě místnosti, v ostatních případech jde pouze o jednu místnost. V budově je zároveň azylový dům pro samotné ženy – služba poskytovaná taktéž plzeňskou pobočkou organizace Naděje, o.s. – s kapacitou 10 míst, na něž se povinnost zajištění přístřeší nevztahuje.

Po nekvalifikovaných a po vyučených pracovnících je malá poptávka a pro naprostou většinu sociálně vyloučených rodin s vícero malými dětmi je finančně výhodnější pobírat „pouze“ dávky státní sociální podpory a dávky ze systému pomoci v hmotné nouzi, než mít k dispozici jeden příjem, který je minimální.

V každé rodině v Železniční je minimálně jeden člen nezaměstnaný déle než rok. Někteří chodili na rekvalifikaci – jednou to byly zednické práce, jinak vždy kurz obsluhy osobního počítače, a to ať se jednalo o nezaměstnanou ženu nebo muže. Hodně z těch, kdo jsou na úřadu práce a pobírají dávky hmotné nouze, dělá hodiny veřejné služby (20 nebo 30 hodin měsíčně), díky tomu jim po 6 měsících pobírání dávek hmotné nouze neklesá částka živobytí

Pro řešení situace sociálně vyloučených osob v oblasti zaměstnání – město by mohlo vytvořit místa, kde by se sociálně vyloučení mohli uplatnit. Jako pro osoby s tělesným a mentálním postižením by vznikla pracovní místa pro nekvalifikované osoby žijící v (situaci ohrožení) sociálním vyloučení(/m) a stejně tak by se do budoucna mohli na sociálním začleňování obyvatel sociálně vyloučených lokalit podílet někteří zaměstnavatelé – pokud by měla být ve firmě například uklízečka, aby byla z řad těchto nekvalifikovaných pracovníků.

Mateřské školy obyvatelé pro své děti spíše nevyužívají, nemají na to dostatek financí. Z osmi rodin, v kterých jsou školou povinné děti, jen ve třech rodinách všechny děti navštěvují běžnou základní školu. V ostatních pěti rodinách jedno nebo více dětí chodí do ZŠ praktické.

Dokončené základní vzdělání ukončením deváté třídy běžné základní školy – pro některé obyvatele je to vyšší standard.

„Špatná nálepka“ – dětská lékařka odmítla převzít dítě do své péče, nejdřív lékařka tvrdila, že přijímá nové děti do péče, když se ale volající představil a uvedl svou adresu, odmítla ho s tím, že s rodinou téhož jména měla v minulosti konflikt, a proto děti do péče nepřijme.

Příloha č. 4: Záznamy z rozhovorů s obyvateli sociálně vyloučených lokalit v Plzni

Obyvatelka A

„Na Jateční jsem už bydlela a nikdy už tam znovu nechci – je to česká Bronx. Ale nedělám si iluze, že by mi dali někde něco lepšího.“

„Nejdřív se pořád říkalo, že pavlačák zbourají, ale nevypadá to... Ještě před rokem a půl tam dostala byt holka, co dřív bydlela na Resslovce...“

V současné době na Jateční bydlí její sestra. Lokalita se vyliďňuje, ale prý se začátkem roku 2011 říkalo, že se bude pavlačový dům v Jateční rekonstruovat.

O bydlení v lokalitě říká obyvatelka A, že všude bylo velmi málo místa. *„Když tam chtěl člověk aspoň trochu slušně žít, musel si všechno zrychtovat sám. My jsme si aspoň v chodbičce zřídili takovou malou 'koupelnu', kterou jsme měli jen sami pro sebe.“*

Děti nechodí do školky. *„Moje holky chodí do Klubíčka, platím jim tam jenom obědy, na normální školku bych tolik peněz neměla. Beru teď míň, protože se mi snížila mateřská o dost dřív než s tou starší.“*

Obyvatel B

Dostal přidělený byt v Plachého ul., předtím bydlel v lokalitě Resslova a „lokalitě“ Železniční.

„Hlavně že mám uzavřený byt, děti na chodbu radši nepouštím... Kdyby sem vlezl nějaký feťák, tak ho dobiju... Bojím se, aby se mi děti nepíchly...“

„Na chodbách to není nic moc, lezou sem pořád nějaký lidi, sem tu chvíli, tak je ještě všechny neznam... Ale některý se tu prej i schovávají.“

„Dneska lituju, že mě máma nedala na ten učňák, mohl jsem si snáz najít práci... Takhle mi na pracáku pořád říkají, že pro mě nic nemají. Peněz máme málo, protože nám sebrali sociál a na nejmladšího už taky berem míň.“

Obyvatelka C

Žila v lokalitě až do jejího uzavření.

*„Horší barák než Resslovka v Plzni nikdy nebyl – když řeknete Resslovka, každé už ví...
Bylo to tam fakt hrozný, dokonce se tam stala i vražda...“*

Dvacet let uklízečka na vlakovém nádraží, pak těžká zlomenina ruky, o práci přišla. Loni se ptala na tu samou práci znovu, řekli jí, že na to mají úklidové firmy. Do jedné šla – zaregistrovala se, ale prý je jich tam tolik, že se na všechny zájemce ani nedostane.

Obyvatelka D

Bydlela v lokalitě, o byt přišla kvůli dluhům.

„Kdybych nejela do Anglie a nenechala tu holku, která udělala ten dluh, mohla jsem byt koupit a být teď ve svém.“

„Ten můj teď má jít do práce, bude dělat na smlouvu za osum tisíc hrubýho a když mi pak kvůli tomu vezmou dávky, tak nevím, co s náma bude... Mám pět dětí, jak se z toho uживíme?“

Jen nejstarší dcera chodí na běžnou základní školu. Syn tam taky chodil, v 5. třídě začly problémy, přestal zvládat učení, navíc měla obyvatelka D opakovaně konflikty s jeho třídní učitelkou – tak dala souhlas a syn přestoupil na ZŠ praktickou. Nejmladší syn – do běžné ZŠ, ale první měsíc značné potíže s psychickým zvládnutím školní docházky.

„Vždycky ráno mi brečel, nechtěl tam jít, pořád říkal, že ho bolí hlava nebo břicho, byl úplně nervózní a učitelka už z něj byla hotová“. Obyvatelka D proto taky souhlasila se zařazením do ZŠ praktické.

Obyvatel E

„Nabídli mi byt v Plynárně nebo na Placu – tam bych nešel, tam je to peklo“.

„Když jsem bydlel na Plynárně, tak mě tam ostatní poslouchali – o nás se vědělo, že ‘sme slušná rodina, znali nás i v okolí a doteď nás zdraví, když tam ‘dem... Ale za žádnou cenu už bych tam nechtěl – je to starej barák, moje žena je nemocná... Jenže mi dali vybrat – buď tam, anebo na Plac.“

„Nejhorší bylo, když mě vyřadili z pracáku – nic ‘sem nebral a eště mi naběh’ dluh za pojištění, protože ‘sem ho neměl z čeho platit.“

„Já nedělal od revoluce – předtím práce byla, uklízel sem silnice, dělal výkopy... Pak už ´sem nic nesehnal.“

Tři roky dělá veřejnou službu – na úřadu městského obvodu si ho prý chválí, ale nevydělá si víc než 1 500 Kč, o které bere víc na živobytí.

Obyvatel F

„Ty baráky na Placu, to je druhá Resslerka – domy jsou otevřený, nezamyká se a přespávají tam feťáci.“

„Bydlím tu už spoustu let, ´sem tu zvyklej – ale je nás tu teď moc, nemáme svý... Syn s rodinou, těch je šest, děti jsou aspoň ještě malý, my ´sme čtyry... A máme se vystěhovat...“

„Na ubytovně se nechytáme, v několika nám řekli, že lidi z Plzně neberou... A nikde nechtěj děti... V Naději je plno, nevíme, kam jít...“ Děti nechodí do školky.

Obyvatelka G

Žije s přítelem, dvěma dětmi, bratrem a otcem.

„Jsem ráda, že nám to dali tady – nevím, kam bysme jinaš šli... Předtím jsem to vůbec neznala, nevěděla jsem, že v Plzni něco takovýho pro rodiny je...“ Děti nechodí do školky.

„Myslím, že tady votad' bych se stěhovala stejně leda do horšího.“

„Nejhorší barák v Plzni byla Resslerka – smrad, špína a feťáci.“

Rodina X – žena, muž a šest dětí

Žádali v azylovém domě pro matky s dětmi – plno, v Naději – ubytování rodin – plno; jediná ubytovna, kam je vzali. Hrozné prostředí, špína, cizí lidi, štěnice (neřešeno):

Rodina Y – žena, její osmnáctiletá sestra, ženin přítel a tři děti

Žádali na azylu (matky s dětmi), přítel by šel na ubytovnu, když našli tuhle ubytovnu, byli rádi, ale platí 13 000 Kč za místnost, nelíbí se jim tam – špína a bordel vevnitř i venku, hodně cizích lidí, smrad, brouci, ale nemají kam jinaš jít.